

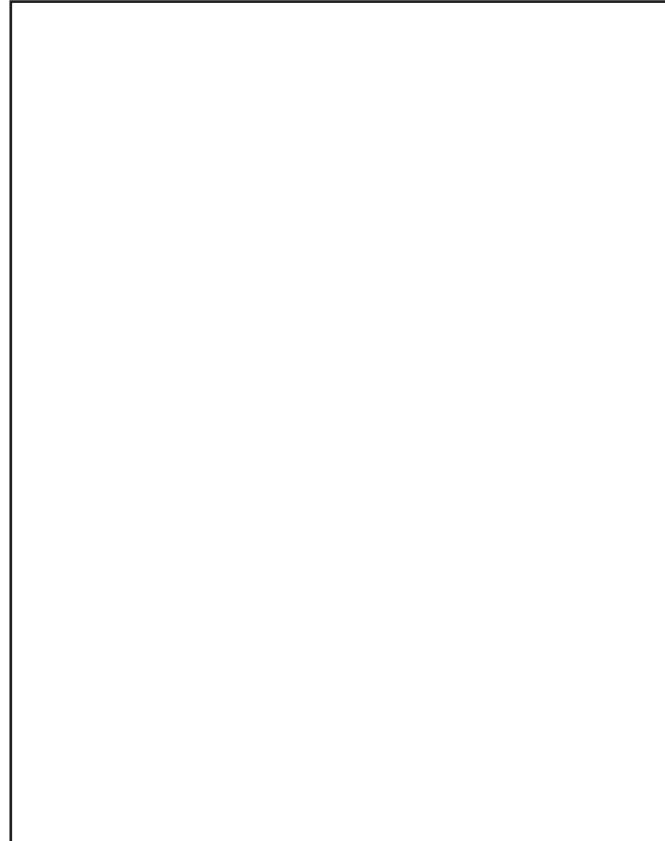
van nu & straks

SEZONAAL TIJDSCHRIFT DER JONG-EUROPEËRS UIT ZUID-NEDERLAND
Derde reeks. Tweede jaargang. Nummer VI: zomer CIO.CIO

Iedere ondertekenaar
is door zijn bijdrage
de vertegenwoordiger
van het kunstenaars-
collectief waartoe hij
met deze behoort;
onze eendrachtigheid
is verantwoordelijk.



Du Adler mein, wie gern ich sehe
Daß freudig Du mein' Schlange ehrst
Und mit ihr auch zur höchsten Sphäre
In wirbelnder Einheit Dich bewegst.
Du kannst nur fliegen mit ihrer Weisheit;
Sie kann nur denken wenn sie überschaut.
Und unser Ziel nach langer Zeit
Sei jedem Kinde klar vertraut.

**Adventus**

Donkere dagen dringen zich voorbij.
Roemloos ruisen verdwenen herinneringen
Van hen die ooit waren, vrienden van mij.
Lang gestorven, zonder stem, zij zachtjes zingen.

Ook de schitterendste schoonheid vervaagt,
Wordt schaduw & sterft even snel als stil:
Dwaaslijk verdwijnt ze al te graag.Verbaasd
Zoeken wij wat rest van de scheppingswil.

Wat blijft—vraagt men zich menig zware winternacht—
Wat brengt ons leedvol langzaam sterven,
Dit koortsachtig vergooien van ongerichte kracht,
Dit streven gedoemd tot bundeling van scherven?

Toch schemert het antwoord op dit schrijnend vragen
Somsmaals door in duistere dromen
En bedwelmen mij in roes de glans van betere dagen
Die oordelend over ons zullen komen...

*Ist nicht heilig mein Herz, schöneren Lebens voll,
Seit ich liebe? warum achtetet ihr mich mehr,
Da ich stolzer und wilder,
Wortereicher und leerer war?*

Ballingschap

10

En dan, op de heuvelkam, ontwaar ik haar.
Onstuimig ontvouwen zich goud golvende daken:
Slanke spitsen die in een sacraal gebaar
Met mijn gemoed de hoogste wolken raken.

Ik storm—door vreugde overmand—'t dal naar beneden
Tot ik ademsmachtend haar zware poorten overschouw.
Vermoeid vertraag ik nu mijn gulzige schreden
Achter de omwalling wenkt ze mij: kom gauw!

Dáar in de afgelegen oase blijf ik met mijn geest alleen,
Verwilt er in vrede, ver weg van wrede wereldpijn.
Van de drukkende zorgen stoort me er geen één.
Vaarwel gij vriend, naar deze droom ook ik verdwijnen .

H.V.

*Ach! der Menge gefällt, was auf den Marktplatz taugt,
Und es ehret der Knecht nur den Gewaltsamen;
An das Göttliche glauben
Die allein, die es selber sind.*

HÖLDERLIN

13

Idee & Karakter

ontwerp voor een apologie der metafyysica

Het is als met één die naar zijn aard het ongeduld der jeugd in zich voelt branden: zijn opstandigheid is nog zuiver onbeheerde wil & bandeloos zijn streven. Maar zo orecht! Hij keert zich niet uit koppigheid de zeden & gewoontes tegen, maar ondervindt weerbarstigheid in de onwaarachtigheid van de belijders. Zijn ongedurigheid geldt niet zozeer wat niet verklaard kan worden, maar wraakt wat onverklaard genuttigd wordt door wie zich van hun lust geen rekenschap, noch voor hun profijt verantwoording willen geven.

Geboren, zonder daarvoor te kunnen kiezen, in een gemeenschap die hem voedt, uit ouders die hem hun liefderijke zorgen pandden, zal hij, als mens die zich verplicht weet & de zin van zijn bestaan leert kennen, nemen wat hij krijgt om veel door te geven. Hoe zwaar het hem ook valt die geen gemeenschapsmens is & eenzaamheid als lot aanvaardt & liefheeft tot zijn dood: door ervaring leert hij de hoogmoed & opstandigheid van zijn jeugd te louteren met onderscheiding & met wijsheid. Hij leert niet overhaast een oordeel uit te spreken, opdat de hardheid van zijn hart niet wordt tot zijn veroordeling.

Zo is het met de jonge geest, het ongeharde karakter—vol van ongetoomde wilskracht maar met aanleg voor verfijning—for wie de geborgen schuilplaats van zijn tijdsgeest te eng wordt, te dompig & benauwend. Daar is het leven gelukkig & gezapig, daar bloeit de luxe van behaaglijkheid: in het gemoedelijke dorp van 't openbare geestesleven dat welbekend & weinig provocerend het ordelijk ingedeeld bestaan zijn rechten geeft & van zijn plicht ontslaat om zelf zijn rechten te bedingen & begronden. Voor allen is dit het ware leven, zij gedien

er in weelde met gemak & zonder veel bezwaren. Behalve onze jonge geest. Zo gevoelig & scherpzinnig, zo kwetsbaar is hij ook voor ergernis & haatgevoelens voor wat vanzelfsprekend is & onnadenkend lelijk. Het is de mufheid die uit de straten opstijgt, de botheid der gemeenplaats, de geruchten & opgehitste opinies van de marktpleinen, de huichel & bedorvenheid die chuilgaat achter witgekalkte gevels. Manke gestalten van brutale eigenlust hinken er van deur tot deur, marktkramers prijzen tegen elkaar op hun veile koopwaar aan. Opgeweekt lawaai heerst, gedachteloos gelach & 't gejammer van lichtgeraakte sentimenten. Van dag tot dag leeft men er in onbeheerde uitbarstingen van volkshysterie, maar nooit met ernst. Al hoort men immer het schreeuwige gekibbel van toevallige conflicten: zij zijn dra daarop weer snel vergeten. Want allen leven naast elkaar & in oppervlakkig vertrouwen, niemand is echt wijs genoeg om de gemeenschappelijke bestaansopvatting te wantrouwen.

Hier wordt al eeuwenlang gewoond, gefeest, gestorven & gevreeën & nog nooit werden de restanten van het menselijke vegeteren opgeruimd. Meningen worden opgetrokken tegen ideeën, losse gedachten worden over vergeten gewoontes heengebouwd; in de wirwar van planloze steegjes & grillige straten stapelt het vuilnis van ongesculteerde emoties zich op. Het stof van de ergernis walmt uit de bouwvallen & braakliggende percelen. De nestgeur bedwelmt er, de walg slaat er op de longen. Dit dorp, deze maatschappij van geesten die weinig willen weten, weinig denken te moeten weten, afgeschermd & beschut in de rijkdom & overvloed van zijn voorraden, het is zich onbewust voor de dreiging die in het ongewisse hen over het hoofd hangt...

Als wilsmens is het onze jongeling gegeven de moed & kracht te verzamelen dit alles achter zich te laten om de ondoordringbare duisternis op te zoeken van het woud dat het dorp van zijn bestaan omringt of om zich bloot te stellen aan de verzengende hitte der woestenij die zijn oasestadje omspoelt. Of hij nu de pijn verdragen moet van geselend struikgewas of van de doornen die zijn vlees openrijten in de gejaagdheid van zijn tred, of hij nu moet opvechten tegen zandstormen die striemend in zijn aangezicht hagelen: of het nu de zwarte & sombere duisternis van een dichtgesloten woud zal zijn, waar mistnevels de indringer misleiden, of de uitgestrekte leegte van een verblindende woestijnlucht hem tot een dorstige razernij tart & waanvolle zinsbegoocheling—eens hij zal vertrokken zijn & zolang hij te volharden weet: 't zal hij zijn die 't gedurfde heeft. Men noemt het ondankbare hovaardij of overmoedige vermetelheid. Maar hij is verplicht te gaan: hij moet willen weten wat buiten ligt & waarin het ligt. Omdat hij verplicht is te gaan, keert hij uit vrije wil ook weer terug. Maar hij wordt niet begrepen. De ouderlingen zullen morren & de ingezetenen zullen fluisteren. Maar hij zal in rust hen vragen: wie volgt mij na? Wie waagt het de enge limieten van het bestaan te overschrijden, de grens paal achter zich te laten?

i. Mens & Karakter

Ken uzelf!

SEDERT mensenheugenis hebben ingenieurs van maatschappijen, architecten van staten, hebben wijsgeren & dichters getracht de menselijke massa, die zij in hun bouwsels wilden onderbrengen & kneedbaar maken, op te delen in categorieën volgens aard & voorkeur, gedrag & levenswijze. Dat de meeste van deze pogingen ontoereikend zijn gebleken, dat men herhaaldelijk heeft moeten vaststellen dat de mensheid als vormeloze & elastische massa zich niet zo licht opsplitsen & in deelgroepen onderverdeleden liet, dat zij als soort een geheel vormt & alle onderlinge verschillen tussen de individuele fenotypes slechts gering zijn, soms zelfs verwaarloosbaar & altijd afhankelijk van de ingenomen invalshoek, zou dwaas zijn te ontkennen.

Dat het echter natuurlijk is een onderverdeling te maken, getuigen juist de verschillende pogingen. De ontoereikendheid ervan, maakt dat het nog steeds nuttig is zich aan de poging te wagen & bovendien is het noodzakelijk. Noodzakelijk om zelf als mens zijn plaats te vinden te midden van zijn soort & doorheen de verschillen ook op zoek te gaan naar wat ons bindt: het doel dat voor allen geldt. Nuttig om tot een beter begrip of een begrijpen überhaupt te komen der menselijke verhoudingen. Het zou immers onmogelijk zijn te ontkennen dat er verschillen zijn & dat deze verschillen doorheen de menselijke geschiedenis oorzaak zijn geweest van of aanleiding hebben gegeven tot heel wat onenigheid, onbegrip & pijnlijke conflicten. De verschillen die mensen vertonen in de wijze waarop zij tegen de wereld aankijken bepalen immers in grote mate hun verhouding tot de medemens & daarmee ook het uitzicht van samenleving & maatschappij. De verschillen in wereldbeschouwing verklaren, ten slotte, ook de talrijke wijzen van zingeving die mensen aan hun bestaan hebben weten te geven—of juist niet hebben willen geven—& als wij er toegang tot willen krijgen, dan is ons dat enkel mogelijk doorheen de mens. Het is toch de mens slechts die het voorwerp is van elke bezinning over de zin & oergrond van het bestaan, van zijn plaats tussen de dingen & de verschillende houdingen die hij er tegenover kan aannemen. Als mens zijn wij in deze bezinning tegelijk voorwerp & beschouwer: wij kunnen niet buiten onze eigen natuur om. Dáarom moeten wij ook de mens leren kennen: omdat wij onszelf willen begrijpen, omdat wij onze bestemming willen leren kennen. Wat voor soort mens ben ik? Welk karakter heb ik? 'Ken uzelf!' dit is de opdracht die wij ons stellen.

Wij breken met de oppervlakkige veralgemeeningen waaraan dichters & moraalfilosofen zich eeuwenlang hebben bezondigd. Niet naar wat er over ‘de mens’ in zijn algemeenheid kan gezegd worden—dat is immers niet veel meer dan enkele banaliteiten—gaat ons onderzoek uit, maar naar het bijzondere van sommige mensen. Als wij het over een welbepaald type mens wensen te hebben, moeten wij in gedachten houden dat er geen sprake kan zijn van de alledaagse mens, die zich moet voeden, die de concurrent is van zijn medemens, niet over het ras dat middenin een zoölogische ontwikkeling staat, dat zich weet te handhaven in het oerwoud van de soorten, in een gedurige strijd om het leven. Neen, wij moeten dan spreken over de kenmerken die hem onderscheiden, die hem boven zijn organische substraat uittillen, met ander woorden over de zin van zijn bestaan, zijn roeping.

De wetenschap dat er zijn die deze roeping erkend hebben & anderen die ze niet kunnen of willen begrijpen, maakt dat de mens als biologische soort rechtmatig & *wezenlijk* onderverdeeld kan worden in hen die hun roeping als mens volgen & hen die ze loochenen. Een onderscheid tussen hen die uit hun biologische & dierlijke natuur niet weggeraken & hen die—minstens in de wil daartoe—zichzelf overstijgen. Deze wezenlijke tegenstelling heeft een tweeledige structuur. Nu willen wij niet grof zijn in onze methode of ook maar vervallen in enige vorm van simplisme & wij erkennen dan ook de graduele varianten tussen twee uitersten, maar dit soort dualisme laat zich toch verrechtvaardigen uit de vanzelfsprekendheid dat iets is of niet is. Men zou kunnen tegenwerpen dat iets echter ook ‘tussenin’ kan zijn, dat iets, om zo te zeggen, weliswaar is, maar toch ook *niet geheel* is. Wij zullen dit niet ontkennen, maar deze nuancing ziet zich echter beperkt tot het concrete niveau der hoeveelheid, namelijk in *de mate waarin* iets is. Wij willen het integendeel hebben over de abstracte, dat is zuivere hoedanigheid van de dingen. De mate waarin deze hoedanigheid verwezenlijkt wordt in de praktische omstandigheden der materiële wereld vereist weliswaar nuance—wat verre van onbelangrijk is voor ons in die materiële wereld handelende & hem vormgevende, scheppende wezens—, maar deze volgt maar op de tweede plaats: na de zuiver theoretische bezinning. De praktische nuance, anders gezegd, is als verfijning & concrete toepassing maar mogelijk in het licht van deze aan haar voorafgaande abstracte bezinning, die de ideële, de volledige & uiterste hoedanigheden onderzoekt.

Met recht delen wij de mensheid dus op in twee typen. Hoewel het nog maar sinds zeer onlangs als enigszins beklemmend wordt ervaren, is doorheen de tijden erg populair geweest die traditionele tweedeling van de menselijke soort in een aristocratische elite enerzijds tegenover het profane gepeupel van *hoi polloi* anderzijds. Ofschoon het ook hier een simplistische oppositie betreft, dat wil zeggen een gruwel & weinig doordachte opvatting—veelear op grond van weinig doorzichtige & bedenkelijke belangen—waarbij de woorden ‘elite’ & ‘horde’ hun betekenis hebben verloren door het misbruik van een klasse zelfgenoegzame waterhoofden. Ook deze indeling van de menselijke soort blijkt wegens haar wisselende karakter ontoereikend. Hoewel verbonden door een schijnbaarzelfde geaardheid met betrekking tot een gelijkaardige positie die zij in de maatschappij gezamenlijk innemen als de eeuwige eenzaat, de obligate bohémiens & nonconformist, de groothartige & trouwe zonderling, hebben niet alle aristocraten, heeft niet ieder die door zijn geestelijke onderscheiding zijn stempel op de wereld & diens geschiedenis heeft gedrukt, hoegenaamd dezelfde meningen gedeeld. De roemvolle naam van de aristocraat heeft doorheen de tijden een erg wisselende inhoud gekend, zo erg zelfs dat voor de meest asociale verstotelingen hun marginale positie zelf reeds voldoende was om van zichzelf te beweren tot de elite te behoren. Voor de adeldom is echter meer nodig dan het zichzelf buiten de maatschappij plaatsen—het is er zelfs helemaal niet bij.

De moeilijkheid blijft dus de zogenaamde elite & de massa van elkaar te onderscheiden. Hoe vruchtbare & gangbaar deze opdeling ook mag zijn, zij blijft hoogst ondoelmatig om tot het wezen van de mens & de verschillende mensentypes door te dringen, als niet zeer nauwkeurig wordt aangegeven wat nu het wezenlijke onderscheid uitmaakt. We zouden de edele mens kunnen definiëren door bij hem allerlei kenmerken aan te duiden, de hordemens in het ontberen ervan—het blijven steeds slechts accidentele kenmerken.

Toch willen wij deze opdeling blijven hanteren. Wij beweren immers dat het verschil tussen aristocraat & hordemens een wezenlijk verschil is. Een verschil dat niet aan verandering onderhevig kán zijn, omdat het aangeboren is, niet vervreemdbaard, niet afhankelijk van de toevallige omgeving waarin men wordt geboren. Een verschil in de wijze waarop respectievelijk de edele mens & de doorsneemens tegen de wereld & hun bestaan aankijken & waaruit alle overige kenmerken volgen. Een verschil in karakter.

de dingen bij hun naam noemen

Eerst als wij de verschillende levensbeschouwingen zullen hebben genoemd die de grondtoon van hun respectieve karakters vormen, zullen wij daaraan ook hun ware naam kunnen ontlenen. In de loop der tijden hebben de meest uitgelezen auteurs in een onderzoek naar zichzelf allerlei namen gegeven aan het karakter dat wij hier bedoelen—heilige, genie, übermensch, woudloper, deiner...—telkens met verschillende betekenissen & waardenstelsels, maar steeds heeft men de zeer uitzonderlijke, de buitengewoon begaafde, de bestaansoverstijgende, de onverstoornbare voor ogen gehad, degene die volgens een krachtvolle erencode geleefd heeft, die het menselijke ver te buiten ging & zich toch steeds wist te beheersen. Dit karakter—hoe erg het in uiteenlopende persoonlijkheden ook moge verschillen—is het voorwerp van onze bezorgdheid, waarbij het voorlopig minder belangrijk is het in al zijn bijzonderheden te beschrijven. Het is verloren moeite grip te krijgen op de weergaloze botheid van hen die zelf niet naar dit karakter zijn gevormd & het daarom niet kunnen begrijpen. En hij die er wel de incarnatie van is, weet van zichzelf voldoende wat hij is.

We zijn ons goed bewust van het risico dat we lopen. Ons onderzoek dreigt een gesloten betoog te worden, een ontoegankelijk & hermetisch geheel dat men juist daarom zou kunnen negeren. Wij stellen bij voorbaat reeds deze strenge & esotherische eis dat wie het karakter er niet voor heeft, ook de geloofssprong niet zal maken die noodzakelijk is voor het begrip van de hier neergelegde beweringen. Als wij uitsluitend voor geestesgenoten schrijven is ons betoog dan zinloos? Nee, ons opzet is het hier voor de mens die wij voor ogen hebben een hulpmiddel te bieden, om te tonen hoe hij moet leven, volgens welke beginselen hij zijn bestaan kan begrijpen & moet inrichten. Hierin is het immers dat zijn ware onderscheidende roeping ligt. Ten gronde gaat het immers over een voorbestemming, een wezenlijk verschil in grondhouding, een verschil dat wij moeten achterhalen & een naam te geven om het te leren kennen. Dit verschil nu durven wij eindelijk te noemen: het is de tegenstelling tussen idee & materie, tussen geestelijke & stoffelijke levenspraxis, tussen idealisme & materialisme.

idealisme is geen dwaasheid

Al te licht gaat men dikwijls over de bepaling heen die ons het wezenlijke onderscheid moet leren tussen de begrippen materialisme & idealisme. De inhoud dezer begrippen wordt gemeenzaam verengd tot de oppervlakkigheid waarmee de dagelijkse spraak er zich van bedient. Losgemaakt van elke

wereldbeschouwelijke begronding, moeten ze dienen ter aanduiding van een soort van gedrag. Idealistisch is dan plots éénieder die zich voor iets inzet zonder dat hij daarvoor betaald wordt; materialistisch is de hebzuchtige rijkard. Toch onthult zelfs dit hoogst oppervlakkige & haast oneigenlijke gebruik van deze begrippen de wezenlijke kern van de levenshouding die inderdaad verwijst naar de achterliggende geestesgesteldheid die ze karakteriseert. Materialistisch zal inderdaad de wereldbeschouwing zijn van de genotzieke egoïst & de idealist zal zich onderscheiden door een zelfonthechte inzet voor de belangen waarin hij zich heeft geëngageerd.

Het idealisme is niet de belangeloze inzet die men in het streven van de altruïst meent te herkennen. Het is een misvatting van belangeloosheid te spreken inzake het menselijke handelen. In alles wat men doet, stelt men belang—of men moet het volstrekt onbewust doen. Het belang dat men nastreeft is juist reden & aanleiding met iets aan te vangen. Hetzelfgaat het om kleinmenschelijke belangen—zij wezen egoïstisch of altruïstisch—hetzelfgaat spant men zich in voor iets hogers, overpersoonlijks, laten we oneerbiedig & onjuist zeggen een ‘hoger belang.’ De streefdoelen van het materialisme beperken zich tot de eerste, het idealisme streeft naar dit hogere belang. Het is deze belangwekkende taak die de idealist oproept te handelen voor zich, door zich & uiteindelijk over zich heen. Voor een belang dat hem, dat het menselijke overstijgt, een belang dat niet van deze wereld is. Een belang dat niet van deze wereld is, omdat het zich niet door zijn categorieën laat vatten, omdat het de kleinschalige waarden van deze wereld achter zich laat, of anders gezegd, een belang dat eeuwig & grenzeloos is. Men mag dit belang—de roeping van de mensheid—terecht aanduiden met de begrippen van het Schone, het Goede, het Ware.

Men begrijpe het idealisme dus niet verkeerd. Nog is het dat naïeve enthousiasme van onervaren jongelingen die in hun ijver voor een betere wereld op de barricaden te hoop lopen, noch de epimetheïsche mentaliteit die met de jaren & onvermijdelijke tegenslagen het obligate curriculum van stommiteiten doorloopt, ontgocheld wordt, bekoelt & uiteindelijk verdwijnt in het defaitistische status quo van de uitgebluste ouderling die alles reeds gezien heeft & niets heeft zien veranderen. Het idealisme is niet typisch voor de jeugd, het is er zelfs nauwelijks een eigenschap van. Men heeft het zo willen voorstellen om het te kunnen denigreren tot de immature grillen van de jeugdige onstuimeling & daarmee heeft men een wettiging gezocht voor het eigen arrivistische nihilisme. Dit rancuneuze cynisme zou dan doorgaan voor werkelijk voldragen; gesteekt door levenservaring & met beide voeten op de grond zou men eindelijk van nutteloze utopieën verlost zijn & eindelijk weten wat er te koop is in de wereld. Wij willen & hoeven hier niet te verantwoorden dat deze dwaze opvatting steeds de onzinnige opdeling tussen jong & oud in de hand heeft gewerkt &

verantwoordelijk is voor de nefaste strijd der generaties, waarbij ‘jong’ altijd vernieuwend, vooruitstrevend moet zijn, & ‘oud’ zou staan voor conservatief, saai, vastgeroest. Het idealisme kent geen leeftijd—in zo een opzicht kent het hoogstens een staat van verdienste, noemt men het *wijshed*.

Idealisme heeft ook geen uitstaans met de infantiele mijmeringen der onnozelen van geest die de onmachtige leegte van hun denken zoeken op te vullen met kleurrijke fantasieën van boosaardige zinsbegoochelaars of pathologische paragnosten. Nog is het de ijlhoofdige orakeltaal of de dwaze roes van het mysticisme. Sedert het laatste kwartaal onzer beschaving is er een leger van corruptoren over onze landen uitgezwermend & hebben zij allerwege & ter kwader trouw beweerd dat het idealisme typisch zou zijn voor donkere tijden waarin de mensheid het licht nog niet gezien heeft, wanneer mensen ronddwalen als dol & blindgeslagen vee, dolend door het schemerduister van een grauwe afgoderij, opgejaagd & hysterisch door de wonderbaarlijke spektakels der natuur. Bijgelovige tijden waarin de dood van God nog niet beleden wordt, waarin charlatans zich bedienen van een obscurantistische retoriek waarmee de moderne mens enkel nog kan lachen. Inderdaad, de moderne mens verkneukelt zich in de woordenvloed waarmee de Ouden spraken van krijsethos & staatstrouw, van compromisloze gehoorzaamheid & niets ontziende zelftucht op het veld van eer of in de beheersing der emoties. De postmoderne mens stelt zich die vechtgrage boeren uit de oudheid of die militaristische doordrijvers der moderne tijd voor als de gelukkige dwazen uit een Quichottische komedie. Het heldhaftige verleden is voor de mens van heden een vaudeville geworden. De antieke oorlogsepen zijn voor hem een langdradig sprookje, de treurspelen hoogstens een vermakelijke avond waard. De postmoderne mens is de mens zonder geschiedenis: het verleden is voor hem één grote verkleedpartij. En in die carnavalske optocht is het idealistische jargon ontwaard tot het kitscherige tooi van zwakzinnige kermisnarren. Aldus is men bezig de doorleefde ethische geest van het idealisme & zijn begrippenleer te ontmantelen: het is voor de gecorrumpeerde mens van heden niet meer dan het oublige, somtijds grappige patois van seniele dagdromers & fantastische beeldenstormers. Het is te serieus & daarom mag men het zeker niet ernstig nemen. Thans immers is de mensheid volwassen & kan zij zich hoogstens nog wat amuseren met de stoute fratsen van haar kindertijd...

Neen, als wij willen bepalen wat het idealisme wezenlijk onderscheidt van het materialisme, moeten wij het leren kennen niet slechts in zijn oppervlakkige verschijningsvorm, in het gedrag van de individuele idealist, maar als een totale wereldbeschouwing, waaruit dit gedrag zich laat verklaren. Zo zal het idealisme waarover wij spreken het ware idealisme zijn, dat belang neemt in de waarheid: een wezenlijk, *metafysisch* idealisme.

2. Idee & voorstelling

DE TAAL waarvan wij ons bedienen—de enige die ons overigens ter beschikking staat—is ontoereikend om onze gedachten uit te drukken, zij vormt ze zelfs. In de taal wordt de verwarring bestendigt die wij hier trachten uit te roeien—nochtans mét de taal. Te lang heeft men gesproken over een onderscheid tussen geest & stof, ziel & lichaam. En nog steeds zit deze dwaling vervat in onze dagelijkse spraak. Ofschoon wij het altijd weer moeten trachten te vermijden, wij kunnen haast niet anders dan heel ons denken te laten verlopen volgens de substantiële tweedeling volgens dit begrippenpaar. Omdat wij door onze dagelijkse levenservaring, door de gewaarwording van onze herinnering zo ruimtelijk, zo historisch, ja zo wezenlijk materialistisch hebben leren denken, kunnen wij nauwelijks buiten het nefaste dualisme van het menselijke verstand. Het is ook onvermijdelijk: de mens ziet om zich heen, voelt, ziet gebeuren, ontstaan & weer verdwijnen. Hij is geplaatst in een wereld die hij met zijn zintuigen ervaart als een stoffelijke wereld. Alles rondom hem schijnt te verlopen volgens fysische wetmatigheden die opgevat lijken volgens materiële eigenschappen als uitgebredheid, beweging, warmte, tijd & ruimte... Dat hij in zo'n materiële, fysische wereld schijnt te leven, is er de oorzaak van dat de mens slechts op een aan deze materiële dimensie geeigende manier denkt; zijn denkvermogen is slechts aangepast aan & beperkt tot de materiële wereld—wat daarbuiten gaat, noemt hij ‘abstract.’ Kortom, de menselijke geest werkt—merkwaardig genoeg—volkomen materialistisch. En toch voelt die mens aan dat ook begrippen bestaan die nauwelijks tastbaar of meetbaar zijn, maar die hij desondanks wezenlijk tot zijn bestaan meent te behoren. Van oudsher heeft hij getracht deze lacune aan zichtbaarheid van het ontastbare in te vullen met allegorische voorstellingen—personificatie is de uiterste vorm van materialistisch denken. Toch weet hij, door de allegorese heen, dat ze slechts de veraanschouweling is van datgene wat in wezen onaanschouwelijk is. Hij besef dat er zoiets als het geestelijke moet bestaan, iets dat niet tot de stoffelijkheid van de hem omringende wereld behoort, maar steeds dwingen zijn zintuigen hem weg te kijken van deze klare & onderscheiden waarheid. Dit besef van besluiteloosheid, deze gespletenheid, is de materialistische schizofrenie van het denken, het is het dualisme dat de mens al eeuwen met blindheid slaat, zijn verstand benevelt, hem afhoudt van zijn ware bestemming.

Men merkt het reeds, zoniet begrijpt men niet waarover wij hier spreken: in het voorgaande & meer nog in wat komen gaat hebben & zullen wij ons bij herhaling moeten bedienen van een zinnebeeldige taal, waarin meteen het problematische van ons onderwerp vervat ligt, het contradictorische van ons spreken. Wij spreken namelijk over iets waar wij nauwelijks over kunnen spreken & waarover men ons maant dan ook te zwijgen. Toch willen, neen, kunnen wij niet zwijgen.

non loqui non possumus

22

Wij voelen ons ongemakkelijk bij de dubbelzinnigheid van de niet gemaakte keuze. Wij vinden geen rust in dit gedurige zelfbedrog. Meer zelfs, wij geloven reeds sterk in een duidelijke keuze: tussen idealisme & materialisme. En wij weten ons verplicht dit geloof ook te belijden, de duidelijke keuze voor de idee uit te spreken. Wij worden immers zelf bedreigd, niet alleen in de openbare belijdenis, maar ook in sterkte van het eigen geloof. Omdat ook wij zwakke mensen zijn, weten we hoe kwetsbaar we zijn in een vijandige omgeving die ons onafgebroken verlokkt tot karakterloosheid & fanaticisme.

Door de spot te drijven met het zogezegd frigide occultisme der transcendentale systemen, door te schimpen op het rationalistische intellectualisme & door de metafysica tot slot niet meer ernstig te nemen & voor te stellen als hoogstens een flink gedachtenexperiment, een vermakelijke oefening in abstract denken—zo is het materialisme erin geslaagd het monopolie te verwerven op de verklaring van de werkelijkheid & de ideologische vorming der mensen. De wijdlopige denkoefening van de metafysische traditie tussen haakjes gezet, zo houdt het vol, blijft dit ene feit: voor ons, in onze ervaringswereld, blijft het onderscheid tussen idee & materie triviaal. Of de dingen als zodanig nu werkelijk tastbaar zijn of slechts illusies brengt ons in het leven geen stap verder. Semantisch gaat het immers om hetzelfde, omdat idealisme & materialisme twee methoden zijn om dezelfde verschijnselen te beschrijven. De verschijnselen blijven aan de waarnemer dezelfde, los van het feit of deze nu zinsbegoocheling zijn, hetzij dat hun bron tastbaar is. En dan nog kunnen wij niet weten dat, als iets tastbaar is, het ook werkelijk uitgebreidheid als zodanig heeft. Men stelt ons dus voor het vruchteloze gepieker over het wezen achter de dingen te staken & voortaan enkel nog over de verschijnselen te spreken.

Geven wij toe aan het fenomenologische argument in de ijdele hoop het materialisme onderuit te halen met hetzelfde instrument als waarmee het pleit werd beslecht, dan verliezen wij definitief. Wij mogen onszelf geen rad voor ogen draaien in de mening dat als de keuze open staat & toch om het even is, men zou kiezen voor het idealisme, dat ook het idealisme zijn voordeel zou halen uit de

bestaande verwarring—het is immers niet zo gebleken. Slechts het materialisme kan voordeel halen uit een methode die het idealisme wezenlijk vreemd is. Door twijfel te zaaien kan het zich bedienen van sofismen die afketsen op de eerlijkheid van het idealisme: semantische verwarring, morele dubbelzinnigheid, woordenzwending & betekenisvervaging...

Er staat meer op het spel dan het winnen van een academische prijsvraag. Eens men metaphysisch forfait geeft, geeft men toe aan het materialisme, een toegift waarvan de vreselijke omvang harer gevolgen nu maar eerst zichtbaar wordt. Het materialisme heeft momenteel gewonnen, omdat—zelfs in het fenomenologische compromis—de begrippen van tijd & ruimte zijn gevrijwaard... Uit arrenmoede heeft men zich neergelegd bij het dualistische vergelijk. Aldus werden de idealistische begrippen geaccapareerd & ontmanteld. Bij de metaphysische patstelling kon enkel het materialisme winnen, als ethische grondhouding—& het heeft het ook gedaan. Het heeft een omwenteling teweeggebracht in de levenspraktijk. Bij deze wapenstilstand, kreeg het de gelegenheid ongehinderd zijn subversieve werken te voltrekken. De begrippen van tijd & ruimte werden gevrijwaard, zo onschuldig vanzelfsprekend als ze lijken—& via hen, het volledige materialistische discours. Door de wapenstilstand is het idealisme ontmanteld: bij wapeninlevering is gebaat de partij die het meest te verliezen heeft in het open gevecht & die de strijd het best, het veiligst, kan voeren via een handelsoorlog. Zo heeft men het idealisme zijn wapens afgenumen & de weg geëffend voor een materialistische moraal: door de metafysica onbevoegd te verklaren, te discrediteren, door het open gevecht volgens een geestelijke, redelijke dialectiek te verhinderen. Thans verkoopt het materialisme met grote winsten zijn producten op de markt die daarmee vrij kwam, het melkt de geestelijke krachten van onze generaties uit. De geestelijke begrippen & het besef van de eeuwigheid werden bedreigd & overwonnen: zij zijn verdwenen uit de openbare mening. De mens krijgt voortdurend & overal te horen dat hij omringd wordt door de grenzen van de ruimte waarin hij verwijlt, dat zijn bestaan slechts & slechts tijdelijk is & dat hij het ervan moet van pakken. En hij gelooft het nog ook.

*'Waart gjt maar warm of koud,
want de lauwen spuuw ik uit!'*

Het is zonneklaar dat de tweedeling van idee & materie, die vreedzaam naast elkaar zouden bestaan, onverdedigbaar is. Hoe kan men het dualisme nog gestand doen, hoe is het mogelijk dat het nog steeds de gangbare wereldbeschouwing is, als het overduidelijk uit zichzelf onhoudbaar is! Wellicht is dat zo, omdat de doorsneemens heimelijk reeds voor het materialisme gekozen heeft—of er eigenlijk altijd al in geloofd heeft! —, maar te zwak, te lauw is, om dit tot

23

het uiterste door te denken & afstand te nemen van de overgewaardeerde & flatterende fantasmen van zijn gevoelswereld... Ofwel is men eerlijk met zichzelf, heeft men zelffachting & is men krachtig genoeg om partij te kiezen & monist te zijn. Ofwel is men als dualist onverschillig & moet men niet gaan jammeren als men deze dwaasheid in 't gezicht geslingerd krijgt. Als men immers geen antwoord weet op de vraag hoe stof & geest met elkaar communiceren, dat men dan consequent kiest voor één van beide systemen, van dewelke men juist op z'n minst kan zeggen dat ze consequent zijn. Hoe staat de geest, het immateriële, in verbinding met het lichaam, de materie? Het is de aloude vraag waarmee elke metafysica moet openen. Wat maakt dat de overgang mogelijk is tussen willen & doen, tussen voelen & denken? Welk beginsel is verantwoordelijk dat uit de ontastbare gedachte iets te willen opheffen de stoffelijke handeling kan volgen van het optillen? En omgekeerd, nog een stap verder: wat is de aard van de relatie tussen de loutere waarneming & het besef daarvan? Hoe komt het dat ik iets als materie ervaar, hoe komt het dat ik hoegenaamd voel, of beter: dat ik mij er bewust van ben dat ik voel? Wat maakt dat wij niet de stomme bestuurder in een lam lichaam zijn of louter dove blinde wil? Vragen, geen antwoord. Het dualisme is ondenkbaar. De overgang tussen twee geheel onderscheiden substanties zonder enig gemeenschappelijk domein is per definitie uitgesloten. Zoekt men een uitvlucht in zulke spookachtige & lichaamloze schimmen die zich haasten lapmiddel te leveren voor de onrijmbare discrepantie tussen het transcendent & het immanente, door muren glijden & plaats nemen aan het stuurwiel van ons lichaam, dan kiest men reeds voor het materialisme: misschien heeft de ziel geen lichaam, maar toch verplaatst zij zich door de ruimte, leeft zij van dag tot dag.

Elke metafysica, eens ze heeft afgerekend met het dualisme, staat dus voor de keuze. Ofwel bestaat slechts de materie als zodanig & is datgene wat wij met ziel, bewustzijn aanduiden een bijverschijnsel der fysionomische ontwikkeling. Mijn voorstelling is dan het resultaat van materiële prikkels, die door mijn zintuigen worden geactiveerd. Het bewustzijn is op zijn hoogst bruikbaar als term voor het neurochemische proces volgens hetwelke in de geprikkelde hersenen verbindingen worden gelegd die bepaalde handelingen tot gevolg hebben. Slechts de tastbare dingen hebben werkelijkheid; de zogenaamde geest is—na een lange ontwikkeling—daarvan een afgeleid product. Ofwel bestaat slechts het geestelijke als zodanig & zijn de dingen die wij als stoffelijk ervaren—ruw gezegd—bedrieglijke verschijnselen, illusorische schaduwen in ons ondermaanse bestaan. In het eerste geval schijnt men te ontkennen dat wat ge waarneemt, ge ook beseft—of minstens beweert men dat dat hetzelfde is. In het tweede overstijgt het bewustzijn de loutere registratie van zintuiglijke prikkels, neen, is het van een geheel andere orde, de enige.

'De wereld is mijn voorstelling'

Wat zullen wij dus kiezen? Idee of materie? Wij ervaren een zekere beperktheid in onze voorstelling & al gauw zouden wij daar kunnen uit afleiden dat daar een wereld buiten moet zijn die materieel is. Onze voorstelling, het bewustzijn zou dan als het ware een leeg vat zijn dat opgevuld wordt met indrukken van concrete, individuele dingen uit de ons omringende ervaringswereld. Pas in tweede instantie zouden we er abstracte veralgemeeningen uit afleiden. Abstracties die geen werkelijkheidswaarde hebben &—hoewel erg bruikbaar—louter fictief zijn. Deze veralgemeende modellen—hoe gevareerd ze ook kunnen zijn—blijven beperkt door de inbreng van individuele dingen, van de concrete, beperkte werkelijkheid, waaruit ze worden afgeleid. De beperktheid in mijn voorstelling om bepaalde feiten & verhoudingen weer te geven in abstracte modellen zou dus moeten liggen in de materie.

Wat echter is—strikt genomen—dat onderscheid tussen concrete & abstracte dingen? Kunnen wij in onze voorstelling zo een onderscheid wel maken? Ook van de individuele dingen kan ik met zekerheid slechts dit beweren, dat ze in mijn voorstelling bestaan, waar ze noch tastbaar, noch voelbaar zijn. Zij zijn niet individueel of van elkaar te onderscheiden, want naargelang de toestand van mijn voorstelling—verschillend van tijdstip tot tijdstip—verschilt hetzelfde ding. Steeds opnieuw construeer ik het in mijn voorstelling, maar telkens net iets anders. Ook het concrete individu—hoe concreet het ook wordt voorgesteld—bestaat in zijn vermeende totaliteit & beperktheid, enkel als abstractie in mijn voorstelling, waarin niets evident tastbaar is of uitgebreidheid heeft. Als de concrete individuele dingen de fictieve constructie zijn van samengestelde indrukken in mijn voorstelling, hoe kunnen ze dan werkelijkheid hebben & wat zou die werkelijkheid dan zijn? Zij bestaan maar, zolang ik er mijn aandacht op houdt & hen het bestaan gun. Er is geen onderscheid tussen de abstracte veralgemeeningen & de individuele dingen. Beide zijn het bouwsel van mijn voorstelling. Als nu het onderscheid vervalt tussen concrete dingen & abstracte veralgemeeningen—die er zouden worden uit afgeleid—dan ook de rechtmatigheid van de bewering dat mijn voorstelling wordt beperkt door een wereld daarbuiten.

Ervaren wij dus een beperktheid in de voorstelling, kan deze niet teruggevoerd worden op een concrete, beperkte, laat staan materiële wereld daarbuiten. Hoogstens tot een *Ding an sich* dat ofwel geestelijk is, ideëel, ofwel materieel. We kunnen de keuze dus nog steeds niet maken, omdat het eerder aangevoerde argument voor de materie is komen te vervallen. Zou men opwerpen 'neen: beperktheid is juist een eigenschap van alléén de materie,' overweeg dan het volgende. Mijn voorstelling is beperkt omdat ze zich slechts op één ding tegelijk

concentreert: het zuivere feit—that weliswaar een complexe stand van zaken beschrijft. Mijn gedachte is steeds maar aandachtig bij één onderwerp tegelijk, waarin ze volledig is verzonken. Strikt genomen bestaat daardoor al het overige dat er niet in aanwezig is, niet. De verschijnselen zijn geen afschijnssel van een achterliggende bron, een achterwereld, ze vallen ermee samen & wel in hun oneindigheid & tijdloosheid. Wij zetten het *Ding an sich* niet tussen haakjes, we beweren dat het niet bestaat, omdat moet het bestaan, het even materieel zou zijn als zijn verschijningsvorm, dat wil zeggen dat het zich evengoed in een materiële ruimte zou bevinden om een relatie van afstand tussen zichzelf & zijn verschijningsvorm denkbaar te kunnen maken. In mijn voorstelling is er geen tijd & geen ruimte, geen grens, kortom, geen probleem van beperktheid dat zich stelt. De enige beperktheid waarover we zouden kunnen spreken, is deze van mijn voorstelling zelf. Nochtans sluit zulks niet uit dat buiten die voorstelling andere mogelijkheden bestaan—die onbeperkt zijn!

We zijn dus nog geen stap verder in het beantwoorden van de vraag of er buiten mijn voorstelling een zelfstandige wereld bestaat, die materieel & beperkt is of ideëel & onbeperkt. Ik kan niets buiten mijn voorstelling denken: alles is erin—*de wereld is mijn voorstelling*. Nochtans betekent dat niet dat er niets kan gezegd worden over wat nu mogelijk buiten mijn voorstelling zou bestaan. Mocht het toch zo zijn dat er iets is dat een zelfstandig bestaan leidt buiten mijn voorstelling, dan zou men de zoektocht bij die veronderstelling kunnen staken, omdat wij er dan onmogelijk iets over kunnen zeggen—wat men niet kan aanvaarden als men tracht de werkelijkheid te verklaren & men bijgevolg ook wil dat zijn verklaring zinvol is. Het zou verkeerd zijn te besluiten dat we niet verder kunnen komen dan deze vaststelling dat alles wat ik ken, enkel bestaat in mijn voorstelling & dat het—aangezien ik niets kan kennen zonder dat het in mijn voorstelling zou komen—zinloos zou zijn te veronderstellen dat daarbuiten nog iets kan bestaan, laat staan pogen er meer over te weten te komen: daarmee hebben wij immers nog geen verklaring voor onszelf of ons bestaan. Want omdat ik weet dat mijn voorstelling er niet altijd is geweest & een begin heeft—namelijk zover mijn herinnering reikt—hebben wij geen bevredigende & allesomvattende verklaring gevonden voor de werkelijkheid—wat wij ons hier toch tot doel stellen. Ik heb immers een besef van herinnering aan andere ogenblikken waarin ik mij op iets anders concentreerde, een besef dat naar iets verwijst buiten het ogenblik van mijn voorstelling. Hoe verklaar ik mezelf? Wat is nu de mogelijkheidsvoorwaarde van mijn voorstelling die ik duidelijk niet ken & waarom ik dus niet mijn eigen oorzaak kan zijn? Een antwoord kan enkel gezocht worden door uit te stijgen boven mezelf & mijn voorstelling. Ik moet dus zoeken naar de mogelijkheidsvoorwaarde van mijn voorstelling, mijn bestaansgrond, die noodzakelijkerwijze daarbuiten ligt.

ex nihilo nihil fit

Vanuit zichzelf kan mijn voorstelling haar bestaan niet verklaren. Als ik dus iets wil zeggen over de wereld buiten mij, dan kan dat maar in zoektocht naar de zijnsgrond voor wat bestaat. En onmiddellijk vindt de metafysica, de idealistische metafysica—het pleonasme verduidelijkt—haar rechtvaardiging, haar noodzakelijkheid ten eeuwigen dage daarin.

Ook als de mens zou aannemen dat de hij de tijdelijke constellatie is van enkele duizenden stofdeeltjes, zou hij misschien wel een verklaring geven voor zijn eigen bestaan, maar niet voor dat van het universum, voor het bestaan van de materiële bouwsteenjes—& daarom dus ook niet voor zichzelf. Hoe kan men het bestaan van het universum verklaren? Als men stelt dat slechts materie bestaat, dan moet men ook aannemen dat deze er steeds is geweest. Zoniet zou men zich immers moeten tegenspreken door beroep te doen op een scheppende kracht die verantwoordelijk is voor het ontstaan van de materie & die dus per definitie immaterieel zou zijn. Men durft evenwel op nogal twijfelachtige wijze af te dingen & zegt dan dat de materie ontstaan is uit het stollen van energetische krachten, waarmee natuurlijk nog niets verklard is. Want dit is een omkeerbaar proces: materie kan terug omgezet worden in energie; zij zijn twee toestanden van dezelfde substantie. Als de materie er steeds geweest is, dan is geheel het universum, laat ons maar zeggen, ‘per toeval’ gebeurd: het is niets meer dan het toevallige resultaat van een samenloop van omstandigheden die ervoor gezorgd hebben dat de wereld er uitziet zoals hij zich nu aan ons voordoet. Moesten de omstandigheden anders hebben gelegen, zou de wereld er anders hebben uitgezien. Men zou kunnen tegenwerpen dat alles daarvoor te volmaakt in elkaar zit, maar dat is eenvoudigweg het gevolg van het feit dat wij de gang van zaken interpreteren in functie van onszelf, die we als het te hoog ingeschatte resultaat ervan zien. Nochtans veroorzaakt de consequente wetmatigheid waarmee alles verloopt—& die niet te loochenen is—& wij, inclusief de materialisten onder ons, gemeenzaam beschrijven als de codex der natuurwetten, een manco in de zuiver materialistische verklaring voor het bestaan der werkelijkheid. Men heeft het wel gesuggereerd, maar toch niet onomwonden durven beweren dat ook deze natuurwetten niet bestaan, dat slechts de mens ze in de natuur projecteert, maar dat ze er daarom niet noodzakelijk zijn. Omdat men goed besef dat, moet men toegeven op het bestaan van immateriële natuurwetten, op een strikte logica in de dingen, men de gehele materialistische werkelijkheidsopvatting in gevaar zou brengen, tracht men recentelijk zozeer een lans te breken voor de contingentiedoctrine. Men zoekt een bedenkelijke uitweg voor het materialisme & viert het hoogtij van het toeval in de theorie van de chaos.

Is het universum er altijd geweest, als de eindeloze reeks variërende constellaties van een beperkte hoeveelheid materie—of zij nu in vaste toestand daar is, of zuiver energetisch—mogen wij dan vragen hoeveel stof er is, of wat, met andere woorden, het getal is van het universum? Materie wordt—overeenkomstig haar naam—geboren uit de moederbaaierd van de oersoep. En datgene wat geboren wordt, datgene wat ontstaat is ook eindig & beperkt, omdat het ten gevolge van zijn geboorte ook sterfelijk wordt. Het is overduidelijk dat dit waar is voor het concrete atoom: het bestaat slechts bij de genade van het ogenblik dat het wordt geboren uit afgebogen energie & terug sterft in energie door versnelling. De materie is per definitie beperkt door haar hoedanigheid zelf dat ze een graad van hoeveelheid is. Materie & oneindigheid sluiten elkaar uit als water & vuur. Het is dan ook—door de beperkte hoeveelheid stof die er in is—bezuwaarlijk aan te nemen dat het heelal oneindig zou zijn doordat het geen begin & einde zou kennen, steeds bestaan heeft. Als men bovendien het atoom oneindig kan blijven opsplitsen, dan is ook de hoeveelheid deeltjes in het heelal oneindig. Nu, wie spreekt over oneindigheid, die spreekt niet over materie, die spreekt over de idee.

Wij spreken over oneindigheid, wij idealisten, spreken over de idee. En met dit spreken, met deze veronderstelling van ons, dat de idee & slechts de idee op zich bestaat, stelt zich het probleem van haar ontstaan niet: de idee ontstaat immers niet, zij is. De idee, in tegenstelling tot de materie, is tijdloos, zij is zelfs niet altijd geweest, zij is zonder meer, voorbij het altijd of de oneindigheid van de onophoudelijk verglijdende tijd. Dat ligt in haar essentie besloten, zoals het in de essentie van de materie ligt tijdelijk te zijn, begin & einde te hebben.

Wie beweert dat slechts de materie bestaat, moet aanvaarden dat ze er steeds is geweest & tegelijk toch eindig is. Hij zou zich noodzakelijkerwijs bezondigen aan dualisme & hij zou zijn toevlucht moeten zoeken in het ongrijpbare toeval & daarmee alle waarheidsaanspraken, zelfs elke wetenschap wegverklaren, want hoe dan ook zou hij zichzelf moeten tegenspreken. Het toeval maakt door zijn onvoorspelbaarheid dat de dingen niet begrepen kunnen worden, noch vooruit, noch achteruit, noch in wat zij zullen worden, noch in wat zij zijn geweest. De materialist geeft metafysisch & natuurkundig forfait; hij bekent dat hij de werkelijkheid niet kan verklaren, hij verklaart zich & zijn systeem onbevoegd, zegt dat hij over het wezen der dingen, over de mogelijkheid van het bestaan niets kan zeggen. En wie niets te zeggen heeft, daar moeten wij ook niet naar luisteren.

een argument uit het ongerijmde

Als wij zouden zeggen ‘Materie bestaat niet!’ zouden wij een juiste gedachte slechts op een foute wijze formuleren. Wij zijn inderdaad van mening dat

de materie niet als zodanig bestaat, niet als de tastbare & zichtbare stoffelijke substantie die nu eens vast is, dan weer vloeibaar, een andere keer vluchtig als gas, of zelfs in de meest etherische vorm die men heeft uitgevonden: als energetische straling.

Laten wij volgende eenvoudige denkoefening volgen. Zoals wij hebben aangetoond is er geen onderscheid tussen de algemene abstracties & de concrete dingen: ik weet slechts met zekerheid dat beide bestaan in mijn voorstelling & bovendien maar zolang ik er aandacht voor heb. Ik kan dat zogezegd concrete & singuliere ding steeds verder opdelen & ontbinden, totdat het geen begrensdheid, totdat het geen uitgebreidheid meer heeft, totdat het, met andere woorden, in zijn zuivere vorm aan mij verschijnt: niet individueel, onbegrensd—as abstracte idee.

Laten wij die grillige fantasie van de moleculaire klonter oplossen in de zure dampen van ons verstand, laten we het ionenpulver vergruizelen onder de moker van het mortier der analytica. Pellen wij verder aan het ondeelbare deeltje, schel na schel, pulken & prutsen wij die speldekoppen van het atomaire planetenstelsel uit elkaar, versplinteren wij elektronen & neutronen, splitsen wij kwarks van elkaar af &—onverzadigd in onze vernietigingsdrang—blijven wij zo maar doorgaan. En wat houden wij tot slot over? Het schimmige waanbeeld van een ontastbaar, onzichtbaar, ja zelfs onmeetbaar getal van spookachtige krachten & vormeloze energiebanen! We kunnen blijven opdelen, maar uiteindelijk moeten we stoppen waar de materie overgaat in de fantasie van de fysicus, in het mathematische gekrabbel, het oeverloze gecijfer van de abstracte wiskunde.

Als de materialisten het idealisme smalend verwijten dat het zich verliest in het illusorische spiegelpaleis van zijn achterwereld waar elke idee zich bewijst met zijn eigen spiegelbeeld & waarbij het verstand verstrikt raakt in een kringredenering waarin de argumenten hun bewijskracht aan elkaar ontnemen, dan moeten zij toch bekennen dat zij niets anders doen.

Volgens moderne natuurwetenschappelijke begrippen gaat materie —, als ze de lichtsnelheid overschrijdt—over in straling. Als dat gebeurt & men tegelijk ruimte een functie van materie noemt, zou de ruimte dus ophouden te bestaan. Ruimte wordt gedefinieerd als de samengestelde afstand tussen punten; punten echter door uitgebreidheid, materieel als ze zijn—of ze moesten dan toch... abstract zijn? Uitgebreidheid impliceert echter ruimte & zie: we draaien alsnog in het duizelige kringetje, waar het ene zich bewijst uit het andere & omgekeerd. Ruimte veronderstelt materie, materie veronderstelt ruimte, maar wij, idealisten, veronderstellen geen van beide—wij zijn immers niet zo gek te geloven aan begrippen die niets meer betekenen dan het synoniem van elkaar...

Als wij ontkennen dat de stof bestaat of er ruimte is waarin zij kan bestaan, kunnen wij onmogelijk nog beweren dat de tijd bestaat. Immers is tijd de

duur waarmee een derde punt zich tussen twee andere zou verplaatsen. Als er geen ruimte is, bestaat ook geen ruimte waar zelfs één of andere straling een baan doorheen kan afleggen, geen tijd, in dewelke zij een duur kan verbruiken om zich te verplaatsen.

30

Iemand die dit inziet, dat de materiële componenten waarmee de zogeheten tastbare wereld is opgebouwd, tot niets vervallen, dat ze logisch geeneens denkbaar zijn & dat wie er toch vanuit gaan, dat goedgelovig doen, zonder dat zij daar tastbaar bewijs voor hebben & zich dus door de illusies van hun zintuigen laten bedriegen, zou die niet beschaamd zijn zich nog verder belachelijk te maken door juist ditzelfde te verwijten aan de idealist, dat er geen tastbaar bewijs is voor de ideeën waarvan hij spreekt!

een geloofssprong

Wat is dan die idee, waarin wij zo heilig geloven? Helaas, wij kunnen ze slechts definiëren uit haar tegendeel, door te zeggen wat ze niet is. De idee noemen wij het immateriële, datgene wat de materie ontket. Haar eigenschappen zijn het tegengestelde van die der materie: eeuwig & onbeperkt, tijdloos & zonder uitgebreidheid, in termen van hoedanigheid, niet van hoeveelheid. Ten minste, slechts aldus kunnen wij, kan ons materialistisch denkend verstand, de idee beschrijven, die van een substantie is die wezenlijk vreemd is aan ons.

Zo ook kunnen wij het bestaan niet bewijzen van wat we geeneens kunnen definiëren. Binnen de orde der idee gaat immers de logica niet op. De logica zelf is materialistisch: zij onderscheidt de dingen, plaatst ze in de ruimte, geeft ze een aanschouwelijk beeld in onze voorstelling. Voorbij het niveau van de materie heft de logica zichzelf op: zij is slechts van toepassing binnen de menselijke voorstelling. Zij kan wel aantonen dat het dualisme contradictorisch & onmogelijk is, dat het materialisme onhoudbaar is. Aldus wijst zij naar iets buiten zich, pleit zij uit het ongerijmde voor—het idealisme. Maar een positief bewijs kan voor het idealisme niet geleverd worden, aangezien de logica zelf materialistisch & bijgevolg ontoereikend is om uitspraak te doen over het immateriële. Hebben wij met een bewijs uit het ongerijmde echter niet reeds voldoende? Wij kunnen op grond van de logica een vermoeden uitspreken, de geloofwaardigheid aantonen van het ene & de onaannemelijkhed van het andere model. Maar de uiteindelijke & uitgesproken keuze voor de idee is een illogische. De finale stap die wij dan moeten zetten is een sprong in het duister, waar de logica zich opheft in contradicties, een geloofssprong die de voorwaarde van het karakter behoeft.

ook de idealistische hand verschroeit in het vuur

De idealist betwist de materie als de vaste massa als dewelke ze zich voordoet. Hij aanvaardt vanzelfsprekend wel dat ze bestaat in de idee, of meer nauwkeurig: in de menselijke voorstelling—as gedachte. *Zij* is de ruwe schets van een kern met elektronen in een baan eromheen, voorheen was *zij* het conglomeraat van een dichte kern, verpakt in het papiermaché van schillen met steeds ijdlere dichtheid, of het kluwen van kwarks: steeds was de materie de abstracte constructie van het menselijk vernuft! Een constructie nochtans die mij toelaat duidelijker zicht te krijgen op de verhouding in de dingen die onverminderd de grond zijn waarop ik sta, het voedsel waarmee ik mij voed, de kleren waarmee ik mij kleed, de stenen van het huis waarin ik woon. Als de materie een illusie is, zijn haar effecten dat ook. Is de vlam waarin de idealist zijn hand steekt een illusie, dan zijn de brandwonden dat ook. Maar ze doen daarom niet minder pijn.

31

Men zal van de idealist niet beweren dat hij een wereldvreemde waanzinnige is die de dingen der hem omringende werkelijkheid loochent. Hij is de zeer nuchtere beschouwer & actieve bewerker van de wereld. Het idealisme gedijt zeer wel in de wereld omdat het hem zo goed kent, zo scherpzinnig alle verhoudingen erin leert kennen, oorzaak & gevolg. Het heeft niets te maken met de eunuchenascese van het sterven-aan-de-wereld, noch met ook maar enige anemieke levensschuwheid. Het is integendeel de onthechte beschouwing van de werkelijkheid, de nuchtere contemplatie van de waarheid, de rationele kennis én het begrip der eeuwige feitelijkheid!

esse est perchipi

Wij kunnen niet weten welke dingen behalve in mijn gedachte ook nog daarbuiten bestaan. Hoe kunnen wij uitspraak doen over datgene wat niet in onze gedachte is: we zouden het immers moeten denken! Stelle men echter de idee, waarin het zou zijn, niet verkeerdelyk gelijk aan de gedachte. De gedachte is sterfelijk, inderdaad, omdat ze eindig is, omdat ze beperkt is; de idee daarentegen wordt juist gedefinieerd op haar wezenlijke eigenschap dat ze oneindig is, omdat ze onbegrensd is. *Zij* is datgene wat boven mijn individuele voorstelling uitreikt. En de idee kunnen wij enkel kennen, voor zover ze gedachte is. Door ze te denken scheppen we ze—in haar orde & onderscheid. Maar ze bestaat. En wij bestaan in haar. *Zij is in ons zoals wij in haar zijn.*

Als nu, zoals wij beweren—& de rechtmatigheid van die bewering hebben toegelicht—er geen ruimtelijkheid is, is er ook geen uitgebreidheid—zelfs niet in overdrachtelijke zin —, kan het ook niet dat iets is, anders dan iets anders. In

de idee is niets onderscheiden, versmelt alles tot het geheel der enige waarheid. De idee is enig; zij heeft geen meervoud. Enkel versnijdt het menselijke verstand haar tot een veelvoud van gedachten. Wij kunnen de idee het best benaderend beschrijven als het oneindige collectief van alles wat gedacht zou kunnen worden, de groeve waar ons denken de oerstof kan ontginnen om te versnijden tot al die vormen die voor ons bruikbaar zijn. De mens—de schéppende mens—diept de idee uit, verbijzondert haar. Hoogstens zegt men dat de idee datgene is wat mogelijk denkbaar is, maar niet noodzakelijk gedacht moet worden. Dat betekent dat alles idee is. En inderdaad: wij moeten leven met de misschien onverdraaglijke gedachte dat niets onwaar is, omdat alles behoort tot de ware idee. Merk echter zeer goed op dat de ware idee nog geen ware gedachte is & dat een valse gedachte nog steeds een onwaarheid is voor de mens die haar met alle geweld bestrijden kan & moet, wil hij niet in onwaarheid leven.

Als alles waar is, is ook niets waar. Iets is maar doordat het wordt onderscheiden van iets anders. Is er geen ruimte, dan is er ook geen onderscheid, is... niets. Mocht alles één & dezelfde kleur hebben, dan zou wie ziet ziende blind zijn. Alles is & is niet. Zelfs de zuivere (platoonse) ideeën bestaan niet, omdat zij daarvoor van andere zouden worden onderscheiden, begrensd zouden zijn & dus in de ruimte gesitueerd. In het al is geen orde door verscheidenheid. In de idee is alles één verblindende waarheid, waar geen onder of boven is, geen vaste grond, geen zwaartekracht aan gelijk welke zijde, het is de leegte waar de metaphysicus in rondspartelt, zonder enig houvast, zonder ooit ook maar de vaste grond der zekerheid onder zich te krijgen, waarop hij zich met vaste voet kan zetten. Geen ruimte, geen tijd, geen grenzen, geen delen: alles is één & eeuwig.

Alles is & is niet—het is tegelijk, dat is: tezamen. Het zijn der idee is tegelijk het niets. Deze blinde verstomming van de eenheid van twee schijnbare tegengestelden, van chaos & orde, zin & onzin, veelheid & eenheid: het is de balans waarop de metaphysicus zijn evenwicht moet oefenen. Als hij het verliest, verwordt hij. Dit is de confrontatie die de idealist keer op keer & zonder rust moet aangaan met de eeuwige leegte die hem in elk ogenblik van sublieme contemplatie aanzuigt: de grote, zwarte leegte van de waanzin.

propaganda ten dienste van de waarheid

Onze beweringen zijn niet te bewijzen. Wij hopen echter voldoende duidelijk gemaakt te hebben wat wij bedoelen. Het gaat ons trouwens niet zozeer om het bewijs, maar om het ontwikkelen van een manier van denken. Bewijzen is niet meer dan het blootleggen van synoniemen. Om de *betekenis* echter te begrijpen, moet men haar noemen: enkel zij die haar naam aanvaarden zullen de betekenis begrijpen. Nu kunnen, moeten wij—zeer onverwacht & onthutsend—zeggen:

metafysica is propaganda ten dienste van de waarheid! Zij is de bestendige recapitulatie van oprechte inzichten. En zelfs dan nog is het moeilijk, zoniet onmogelijk, deze ingang te doen vinden in de botte geesteswereld der openbare mening. Uiteindelijk kiest men toch zoals zijn karakter voorbestemd. Ons is het erom te doen dat wie het idealistische karakter bezit, niet verzwakte door de materialistische indoctrinatie waaraan hij dagelijks blootstaat.

Misschien is er niets nieuws in wat wij zeggen, misschien komen onze woorden over als overtollige dikdoenerij. We hopen alleen dat de *wijze waarop* we ze uitzeggen een nieuwe bres slaat in de versperring die de waarheid aan ons zicht onttrekt. Dat de jongste generaties—wanneer de oude versleten of onbegrijpelijk mochten zijn geworden—in ónze woorden een nieuw hulpmiddel mogen vinden bij hun zoektocht naar de waarheid, een nieuwe toegang waar zij in groten getale doorheen mogen stormlopen. Men kan ware inzichten niet vaak genoeg herhalen, men mag niet afslaten ze steeds beter te verwoorden, totdat de waarheid in geheel haar klarheid de ganse mensheid doordringt, totdat zij het onloochenbare fundament is waarop de maatschappij onwankelbaar wordt opgetrokken, totdat zij de ongenaakbare premissen levert waarmee de openbare ruimte wordt vormgegeven & waaraan het dagelijkse leven van elk individueel mens zin & kracht ontnemen mag. Daarom moeten wij—met alles wat ons gegeven is—blijven vechten tegen wat onwaarheid is, daarom moeten wij ons weren tegen de dwalingen die ons van onze lotsbestemming houden, moeten wij om de heersende verwarring op te heffen onze inzichten steeds beter formuleren & herformuleren, tegelijk als bestendige propaganda om de ongelovigen te overtuigen, tegelijk als het middel waarmee wij onszelf overreden. Wij moeten blijven vechten totdat de waarheid zich volledig voor ons & allen ontvouwt—wij moeten blijven vechten & zullen wellicht nooit rusten omdat de waarheid zich ook nooit in gans haar volheid voor ons zal openbaren. Ons gevecht is immers het gevecht van ons bestaan; zolang wij bestaan, moeten wij vechten.

Het materialisme ten oorlog!

Wij zullen onverbiddelijk zijn in onze vijandschap tegen de afschuweijke dwalingen van het materialisme & slechts berusten in de totale vernietiging van het nihilisme dat er—as een dood kind—uit werd geboren. Het zal onze taak moeten zijn het materialisme te disseceren met de meest scherpe scalpels waarover onze rede kan beschikken tot de bouwstenen zelf van de materiële wereld onder onze handen vergruizelen tot een onzichtbaar & gewichtloos stofpoeder.

Thans vechten wij nog om het veiligstellen van namen & hun betekenissen; spoedig zal onze strijd meer fundamenteel worden. Omdat wij merken dat de dubbelzinnigheid van het dualisme nog steeds hardnekig standhoudt in

de hoofden der mensen, dat in de ontwikkeling van het menselijke denken deze hindernis nog steeds niet genomen is, daarom hebben wij het de oorlog verklaard. Het dualisme is immers de vermomming van het materialisme dat ten eeuwigen dage onze vijand is, dat de oervalsheid is & des te venijniger, als het zich anders voordoet dan het is.

Als wij terugblikken op de vele eeuwen van een moeizame & vernielzuchtige geschiedenis, dan lijkt het materialisme een opmars te zijn begonnen die niet meer is te stuiten. Oorspronkelijk met de kortstondige successen van het opkomende anthropocentrisme in de inhale steden der late middeleeuwen, vervolgens in de heidense verafgoding van het lichaam der Renaissance. Sedertdien lijkt het volgens een uitgekiend plan met steeds gewissere stappen zijn zegetocht sluipend & geleidelijk te hebben verdergezet. Achtereenvolgens in de natuurwetenschappelijke argeloosheid der Verlichting, in het macabere & dikwijls hysterische pathos van de Romantiek, later in de destructieve hoogmoed van het positivistische modernisme, om tot slot in het postmoderne nihilisme van vandaag zijn einddoel te hebben bereikt. Thans lijkt het materialisme voorgoed de openbare mening voor zich te hebben gewonnen & zijn dwingelandij onwrikbaar in de wereld te hebben vastgehecht. Ja, het ziet er naar uit of het gewonnen heeft. Het heeft voorlopig gewonnen, omdat het een onbetamelijke voorsprong had. Omdat het juist zo voor de hand liggend is & voor het snel vermoede & gemakzuchtige menselijke verstand, het *materialistische* menselijke verstand, zo toegankelijk is, zo natuurlijk aanvoelt, het een simplistische verklaring van de werkelijkheid biedt, waarin het zo makkelijk is de ons omringende verschijnselen overzichtelijk van elkaar te onderscheiden. Het materialisme doet de moeite niet radicaal te zijn & heeft de gemakzuchtigen voor zich gewonnen door hen eveneens toe te staan niet radical te zijn, door toe te geven op de intimistische affecties & een wettig kader te scheppen voor hun veile handeltje. Want het weet dat het nog niet volledig gewonnen heeft. Het tracht nu via het permissieve dualisme zijn verworven successen veilig te stellen.

Wie niet met ons is, is tegen ons!

De keuze tussen idee & materie is een plicht. Wie zich aan deze plicht onttrekt & vrede neemt met de besluiteloze dubbelzinnigheid van het dualisme, geeft het materialisme vrij spel—dualisme is immers vermomd materialisme. Omdat wij weten dat de keuze tussen idee & stof van wezenlijk belang is voor de ervaring der werkelijkheid, dat ze niet levensvreemd is, maar het ethische denken bepaalt & omdat wij niet willen dat het immorele materialisme onze wereld domineert, zullen wij niet zwijgen. Ons monisme is onverdraagzaam. Wij zullen de verdomde pacifisten der dualistische onverschilligheid de oorlog verklaren.

Beweert men dat het onmogelijk is de mogelijkheidsvooraarde van de oorsprongsgrond met zekerheid te vinden door onvoorwaardelijk te kiezen tussen idealisme & materialisme, met uitsluiting van één van de twee, staat de keuze dan open naar smaak & willekeur? De materialisten zullen ons trachten te overtuigen van wel—zij hebben er alle belang bij. Hun argument is dat er vanuit menselijk standpunt geen wezenlijk kenbaar verschil tussen beide kan worden bewezen, aangezien de verschijnselen waarvan in beide gevallen moet worden uitgegaan in mijn voorstelling eenzelfde gewaarwording veroorzaken. Waarom zouden we er ons overigens om bekommern? De verschijnselen zouden immers voldoende stof bieden om de grond van het—schijnbare—bestaan te verklaren & vooral: om zonder veel onvruchtbare piekeren ons leventje te leiden. Wij mogen ons echter niet laten verleiden. Het gevolg is immers dat in de praktijk het materialisme via de dubbelzinnigheid van het dualisme zal trachten te verwinnen wat het in een duidelijke keuze tussen idee & materie ontgezeggelijk zal verliezen: zijn legitimiteit. De keuze waartoe wij hier oproep doen, bepaalt immers een manier van denken & deze bepaalt wat voor mens ik ben, hoe ik handel & hoe ik deze handelingen weet te verantwoorden. Onze poging gaat om meer dan de abstracte denkoeferingen van een wereldvreemde metafysica: ze peilt in de meest wezenlijke diepten van het menselijke zijn, van een gedragscode, van ethiek.

ons behoort de jeugd

Dit voordeel heeft het idealisme toch op de materialistische antikrachten, dat deze laatste hypocriet zijn. De kwaadwillige bijveraars van de materie kennen het fatsoen niet ondubbelzinnig hun vele genotsverslaving te bekennen. Dit is hun zwakte. Wij hoeven slechts de oude waarden in ere te houden, wij moeten ze slechts blijvend herhalen, laken wat genotziek is, loven wat onthechting is & de fatsoensnormen die een eeuwenlange idealistische hegemonie in de hoofden der mensen hebben ingeprent, de geestelijke ethiek, zullen hun positie handhaven. In tijden van het meest gruwelijke materialisme, zullen zij stiekem verzuimd worden, zij zullen niet meer in de harten huizen, maar zolang zij niet geloochend worden, zolang zij in het openbaar niet worden verfoeid, heersen zij. Daarom moeten wij beducht zijn voor die enkele systeemslopers, die thans de grondvesten van alles afkalven, opdat, zo hopen zij, daarmee ook het fundament verteerd wordt waarop de idealistische lering gevest is, die hen hindert in hun vuige bedrijf. Het zal hen echter niet volledig gelukken zolang er nog steeds die behoeft bestaat in de openbare mening de dingen bij hun naam te noemen.

Wij hebben reden tot hoop. Het materialisme vernietigt alles & zal—als niets meer overblijft—ook zichzelf vernietigen. De toekomst behoort het idealisme: de toekomstige generaties zullen zich terug wenden tot de absolute suprematie van

de idee. Reeds de huidige generatie keert zich. Zij werd van jongsaaf ingeduffeld met de luxe van het verdovende opium waarmee het materialisme haar trachtte te verslaven; alles omringt haar. Maar hiermee hield het materialisme geen rekening, dat de mens nooit verzadigd is. Het materialisme onderschatte zijn eigen succes: de mens is nu materieel verzadigd & zal nieuwe verzadiging zoeken in immateriële lusten tot hij beseft dat hij daar geen lust kan vinden, maar waarheid. Waarheid die hij niet zal kunnen weigeren. Dit betekent echter niet dat hij de toekomstige luxeproducten zal versmaden, maar er is dit punt bereikt dat hij er zo vele in zijn bereik heeft, dat alle nieuwe geen essentiële verandering in zijn dagelijkse levenspraktijk zullen teweegbrengen. De materiële verzadiging is compleet. Nu zal de mens zijn aandacht richten op wat hij niet heeft. En hij heeft van het machinepark dat het werk voor hem doet tijd gekregen zich blind te staren, zich suf te piekeren over wat hem ontschiet. Thans hoeft de mens zich niet meer te bekommeren over zijn levensonderhoud & krijgt hij de gelegenheid stil te staan bij die minder concrete dingen, wat hem in zijn kleintierige gekonkel op aarde overstijgt: hij voelt de snerpende ijdelheid van de weelde die hem omvat. De existentiële voorwaarde voor de metafysische contemplatie is er: het luxe-probleem der verveling. En het is er heden voor een volledige generatie.

3. Fanatisme & Geweten

DENK u een fijngevoelig mens in. Ge denkt u hem als een scherpzinnig & nauwlettend persoon, innemend & van nature begaan met schone dingen. Zijn aandachtige opmerkingszin onderscheidt de kleinste details waarin de natuur haar harmonie dikwijls openbaart. Bespeurt hij de zachte onschuld van een spelend kind in het blije licht van een verloren namiddag, bemerkt hij de aardige bedrijvigheid van een kleine koolmees, die in het voorjaar de nog slapende wintertakken van een boom in het park tot leven wekt, of het vriendelijke gekwetter van een vlucht mussen die uit de hand van een oud heertje komen eten, dan verschijnt er een fijne glimlach op zijn anders stuurse gelaat. Want hij lacht slechts zelden. Slechts als hij echt bewogen wordt door een vreugdevol levensgevoel, een verrukte blijdschap om het schone. Als hij die kosmische klanken van een hartverheffende aria, een meeslepend-trag adagio of de volle & onaardse bewegingen van een romantische ouverture aanhoort, als hij in de zwaarwegende slotwoorden van een levensdoordrongen gedicht, de diepernstige tonen van een brief doordringt, dan trekt een koude ontroering door zijn lichaam die hem even aan de sleur van het ondermaanse onttrekt. Ge weet dat het niet anders kan dan dat die man een scherpe geest heeft, onmiddellijk doorzicht heeft in de gang der dingen. Hij is geen wonder, geen buitenmaats verstand, maar heel gewoon iemand die een klare kijk heeft op de dingen, vele kleinigheden opmerkt & ze weet te bevatten, ze weet met elkaar te verbinden & begrijpt wat deze verbondenheid betekenen kan. Ge zoudt kunnen zeggen dat hij zich bewust is van de dingen rondom hem, dat hij even goed vele kleine, als even vele grote gebeurtenissen & voorvalletjes in zijn omgeving opmerkt, dat hij ze niet los ziet van elkaar & ook niet los kan zien van zichzelf, de plaats die hij ertussen inneemt. Hij is zelfbewust. En omdat hij zich zo bewust is van zichzelf, van de dingen rondom hem, de mensen die hem omringen & beïnvloeden, heeft hij opgemerkt, dat niet alle dingen zo zichzelf zijn. Dat zij in het ronde tollen, in beweging gezet door dingen die weer door andere werden bewogen. Hij heeft opgemerkt dat velen rondom hem de speelbal zijn van toevallige gebeurtenissen & dat zij zich daar niet van bewust zijn, niet van de dingen die hebben gemaakt dat zij werden wat zij nu zijn, dat zij niet... zelfbewust zijn. Hij heeft dat opgemerkt & hij ziet dikwijls opnieuw dat het zo is. Ook hijzelf, weet hij, is zich dikwijls niet bewust van de dingen die hem hebben gemaakt tot wat hij is. Dat beseft hij dan altijd weer wat later dan het ogenblik dat hij handelde, het ogenblik dat hij werd.

Onze denkbeeldige persoon, hij merkt de dingen dus op, heel gedetailleerd, heel verfijnd, maar even zo gewoontjes. Maar ook die man is een mens, een mens met een wil, een mens die meer is dan louter opmerkzaam, die meer worden wil. Hij zoekt vrienden met eenzelfde opmerkzaamheid, geestesverwanten met wie hij die intense gevoeligheid kan delen die onberoerd door de vluchtlige rimpelingen aan het oppervlak van het dagelijkse bestaan de tere diepten van het leven weet te peilen. Maar vooral ook deelgenoten in de ervaring & de wil die voortvloeit uit de diepe kennis van het opgemerkte bestaan, strijdmakers met wie hij gezamenlijk die idealen kan verwezenlijken. Zoals zo vele anderen, is onze man een mens met een doel & zinrichting in zijn bestaan, die hij wil delen.

Is hij immer die opgeruimde & montere persoonlijkheid, die man uit één stuk gesneden, de onversaagde, die haast onwankelbaar in het leven staat & nauwelijks van zijn stuk gebracht wordt door de grote omwentelingen die de massa's in rep & roer zetten, toch is hij vaak onrustig. Hij leeft bijna voortdurend in een opgejaagde ergernis voor—het banale. De dingen zonder veel betekenis, het zinloze gedoe: hieraan, in het kleine & onbetekenende kwaad, de kleine tegenslagen van alledag, hieraan ontsnapt het hem aan inzicht van het grotere verband. Het grootse—ook wanneer het triest & schrikwekkend is—dát biedt minstens nog de tragische heroïek van de ondergang in volle bewustzijn. Het kleine, het armzalige, het onbeduidende, ontneemt het geloof zijn absolutheid, zaait twijfel, kortom, datgene wat volledig redeloos is, is een aanfluiting van het bewustzijn. Wanneer onze man in zijn mateloze ijver wordt afgeremd door onbewuste dingen, dan is hij gekrenkt in het diepste wezen van zijn overtuiging, in de zin van zijn bestaan & ontlokt het bij hem driftige uitbarstingen van ergernis. Een pijnlijke ontgoocheling om zoveel ondankbaarheid maakt zich van hem meester wanneer hij doodvermoeid van zijn harde & slape armen niet alleen moet opvechten tegen de teleurstelling van het niet onmiddellijk zichtbare resultaat van zijn inspanningen, maar bovendien nog tegengewerkt wordt door de weerbarstigheid van een ongunstig ogenblik of de nukkige stemmingen van de goegemeente. Op zulke momenten wordt hij steeds geconfronteerd met immer gelijksoortige gezichten & het stommelingse gedrag van de gewoontemens; hij raakt eraan gewend, begint ook hier het verband te zien. Dan bekruipt hem een akelige ergernis om zoveel hardleerse dwaasheid, de volgehouden woeker van alomtegenwoordige domheid, waarom hij wrokig wordt. Tot overmaat verfoeit hij zichzelf om zijn hevige emotionele reactie, dat hij zijn bewustzijn laat vertroebelen door deze toevallige ontmoetingen. Hij verfoeit zichzelf & zoekt vertrouosting in gallige verbittering. Hij leert zijn medemens te haten.

Welnu, ook deze mens wordt het grimmige product der toevalligheden. Kon hij geen weerstand bieden aan de schijnbare zinloosheid van zijn tegenslagen, is hij niet... scherpzinnig genoeg geweest. Ontstijgt hij zijn ergernis niet, verwordt

hij zelf tot voorwerp van ergernis. Wanneer hij integendeel zijn zegenende arbeid goedmoedig verder zet, de ongemakken trotseert & zijn natuurlijke zachtmoeidigheid er juist door gehard weet, meer ervaren & minder naïef, dan ergert hij zich niet meer aan de medemens die hem hindert, dan aan de steen waaraan hij zich stoot. Dan leert hij dat evenals die goedaardige geschenkjes in de natuur, ook het schijnbaar zinloze ongemak zijn betekenis, zijn rol te vervullen heeft in het geheel. Dan pas ontvouwt zich in deze diepzinnige mens zijn bestemming, dan maar eerst komt zijn gevoelige karakter tot wasdom: hij heeft dan niet enkel de ingeboren aanleg, maar ontplooit zich wezenlijk tot... idealist.

De idealist beseft zeer goed dat hij werktuig is, dat hij het vehikel is dat met razende vaart zijn kostbare vracht naar diens bestemming moet voeren. Als zijn as breekt, zal hij weten dat hij niet verantwoordelijk is voor de vertraging & de steen des aanstoots nog minder. De ervaring van pech is een wetenschap die men met zakelijkheid dient op te vatten. Hoe kan men kwaad worden op een steen? De idealist heeft een wiel in reserve, gaat door. En best rijdt hij niet te snel of toch behoedzaam, dan ziet hij van ver het obstakel aankomen. Als hij betrouwbaar op de stevigheid van zijn gestel, rijdt hij eroverheen; zo nodig, stopt hij even & verlegt het.

Hoed u voor de idealist!

De idealist is werktuig van een hoger doel, een doel dat buiten hemzelf ligt, dat buitenmenselijk betekent niet dat het niets met de mens te maken heeft. Al gauw zouden wij horen zeggen dat het onmenselijk is, dat de menselijke vrijheid in gevaar is & het menselijk geluk ondergeschikt wordt gemaakt aan het fanatisme voor een meedogenloos ideaal. Als wij over idealisme spreken, kunnen wij er niet omheen: men maakt wel eens dit voorbehoud tegen de radicalisering van de idealist, dat er bloed kleeft aan zijn demarches. Idealisten zouden—omdat zij met een schrikwekkende verbetenheid geloven in een zelf gefantaseerde waarheid—zo veel verkeerds gedaan hebben, zo onheus zijn omgesprongen met het geluk van kleine mensen. Zij zouden de gevaarlijkste soort mensen zijn omdat zij hun idealen binnen hun eigen levensloop willen zien tot stand komen & dat zij ze daarom ook dreigen op te leggen aan anderen, desnoods met geweld. Hoed u voor de idealist, luidt het dus, want hij is een gevaarlijke gek, een megalomane fantast, een psychopaat die gelooft in de maakbaarheid van de wereld!

Pareren wij dan de loze beschuldigingen!

Het is onjuist te beweren dat de idealist ervan geobsedeerd is zijn megalofantasma-gorieën koste wat het kost & op korte tijd te verwezenlijken. De idealist staat onthecht tegenover deze of gene verwezenlijking van wat voor denkbeelden dan ook binnen de termijn van zijn levensloop. Zijn streven is tijdloos. Hij weet dat hij niet werkt voor een nabije toekomst & is zich er ten volle van bewust dat de gigantische processen waarin hij staat & bedrijvig is, nooit in de kleinschaligheid van gelijkwelke tijd gevat worden. Hij is de estafettoper die een parcours doorloopt waarvan de eindmeet achter de kim verborgen blijft, hoeft niet te zien, om toch te geloven. Hij zweegt geen heel leven om aan het slot ervan de vruchten van zijn arbeid te genieten—hij heeft ze geteeld, niet opdat hijzelf ze zou oogsten. De berusting ligt in het verbouwen zelf, want wat hij doet, doet hij immers niet om zichzelf die van het resultaat moge genieten. De idealist bant de eigen persoon uit & het genoegen dat hij zou beleven aan wat voor verwerkelijking ook.

Er is hoegenaamd geen sprake van verwerkelijking. Waar deze immers zou uitgaan van een dualistisch & daardoor materialistisch wereldbeeld als zouden ideële doeleinden geïncarneerd, verstoffelijkt moeten worden in de materiële & tijdelijke wereld, is verwerkelijking voor de idealist een ketterij. Verwerkelijking is voor hem een aangelegenheid van de enkeling, een gewetensstrijd & -rijping. Het verwerkelijken van geestelijke beginselen benoemt niet de dualistische incarnatiegedachte, maar het dichten van de discrepantie tussen belangeloos bewustzijn & belangnemende keuze. In de verwerkelijking komt het er voor de idealist op aan niet slechts te weten wat goed is, maar er ook mee in te stemmen, gewetensvol na te gaan of hij het inzicht in wat goed is ook werkelijk toepast in zijn handelingen. Verwerkelijking is innerlijke strijd, is de inkeer van de ziel, maar geen steriel gedachtenexperiment. Voor de menselijke voorstelling is zij slechts mogelijk in nauw verband met de ervaringswereld, van dewelke het een voorwaarde is dat men er vat op heeft—hoe beperkt ook—that men er zinvol in kan handelen & dingen wijzigen—ten goede & ten kwade. De gewetensethiek is de methode van de *fronesis*: de juiste houding zoeken in elke omstandigheid. Het is de morele plicht goed te handelen & in elke situatie af te wegen hoe te móeten handelen, niets ongedaan te laten waar goed kan gehandeld worden. Daarom is er geen groot & geen klein, geen detail, geen verwaarloosbare kwantiteit. Geen onschuldig kattekwaad, geen ondeugende kwajongensstreek, geen leugentje om bestwil. Voor de idealist is het onmogelijk een kleiner kwaad te verrichten in het belang van een groter goed. In dat ene feit zou hij slecht handelen—wat niet wegneemt dat de gevolgen van die handeling geweldig &

goed kunnen zijn. Het doel heiligt nooit de middelen. Vanuit idealistisch, tijdloos standpunt bestaat er geen causaal verband tussen doel & middel, is het middel verantwoordelijk voor zichzelf & zijn daden. Eén ding echter ter overdenking: hoe tragisch is het lot niet van degene die erom terecht zal staan bewust kwaad te hebben gehandeld in het belang van een hoger goed, wetende dat hijzelf erdoor verdoemd zou worden...

*'Wie leugen spreekt:
hij spreekt uit eigen wezen.'*

Beticht men de idealisten van alle zonden van de wereld, natuurlijk weten wij dan uit welke hoek de beschuldigingen alweer komen: het zijn de gefnikte intellectuelen van een nihilistische maatschappij die, opziend tegen de grootse verwezenlijkingen uit het verleden, zich door & door gekrenkt voelen om de middelmatigheid van hun prestaties & pijnlijk scherp de illegitimiteit van hun positie beseffen. Zij zijn de conformisten bij uitstek: nergens tolereren zij een verandering die hun positie in gevaar kan brengen; zij zijn artsconservatieven. Sommigen verkregen hun status door nepotisme, enkele anderen hebben hem verworven door de vrucht van hun eigen inspanningen—door diefstal. Deze laatsten hebben na hun prille, bloedeloze revolutietjes reeds lang het geloof opgegeven dat grote veranderingen mogelijk zijn, dat de wereld kan verbeterd worden, laat staan dat een enkeling daarop invloed kan hebben. Uiteraard snauwen & briesen zij met dezelfde krampachtigheid als de weerspannige heiden tegen de bekeringsijver van de missionaris. Wie het geloof niet heeft, vreest het bij zichzelf & haat het bij anderen...

De materialist zegt: 'Er is geen waarheid, laat ons dus ieder zijn waarheidje spelen. Maar laten we elkaar er toch niet om dood slaan: het is toch maar een spel!' Ja, ook de idealist mag in zijn idealen geloven, maar hij mag niet menen wat hij zegt, want dan wordt het gevaarlijk. Men gedoogt wat hij zegt & doet, zolang het maar tot de naïeve dweepzucht van een dromerige enkeling beperkt blijft—'dan kunnen we daar ook 'ns goed mee lachen' —, zolang het maar niet bedreigend wordt voor de goede gang van zaken in het maatschappelijke leven. Dát primeert immers: het lustige gesjacher, dat wat echt telt in deze wereld, onze plezierjess. 'Zij zijn ongenaakbaar & wee diegene die ze ter discussie durven te stellen: zij zijn ethisch onaangepast. Wagen ze het niet met hun idealen aan onze centen te zitten!'

De materialisten trachten een openbare veroordeling over het idealisme af te dwingen, door het te vereenzelvigen met de spontane angsten & afkeer die gisten in het collectieve geheugen der openbare mening. Door het ervan te beschuldigen probeert men het idealisme te identificeren met een gevaarlijk

& fanatiek egoïsme dat zij bij de individuele idealist menen te ontwaren. Zij verwijten hem persoonlijke belangenijver & jagen de massa's van eenvoudige zielen er schrik voor aan. Schrik voor de idealist & zijn hervormingen, die grote schade kunnen aanrichten—zo klinkt hun betoog,—dat we met zijn allen maar beter niet te veel streken meer uithalen & liever van onze oude dag genieten, braafjes goede nering doen & rustig teren.

Het nihilistische individualisme van het kleinburgerdom voelt zich veilig in de vrijstaat van zijn huiskamer waarin het geen inbreuk duldt. Zijn moraal is die van de huisvrede. Geen machtige godsvrede die een geheel landschap, hemel & aarde, doordesemt, maar een diplomatische gedogenzaamheid tussen de enclaves der individualistische kleinstaterij. De maatschappelijke orde die naar eenheid streeft ervaren de individualisten als een gevvaarlijke bedreiging, het spookachtige kwaad van de idee, die met alle macht bestreden moet worden. Het idealisme vormt dan ook werkelijk een bedreiging voor de genoeglijke vadsigheid die zij praktiseren. Het wil verandering, het wil ingrijpen in de wereld, wil mensen & dingen helpen al hun mogelijkheden te ontplooien ter meerdere eer & glorie van het hogere. Verandering waar verbetering mogelijk is; verbetering is vergeestelijking, is idealisering.

exemplum virtutis

Is de idealist dus een fanaticus? Ja, als dat betekent dat hij meedogenloos is voor zichzelf, als zijn zelfdiscipline zonder weifeling is. Ja, als hij de grauwvolle flagellant is wiens zonde het verzuim heet. Het is zijn opdracht de wereld vorm te geven, hij moet zich onverbiddelijk & onophoudelijk afvragen of hij geen gelegenheid voorbij liet gaan, geen mogelijkheid onbenut. Hijzelf & ook de anderen op wie hij invloed heeft & die eveneens deel zijn van de wereld. De idealist hoopt van de ander dat ook hij al zijn mogelijkheden benut & zal er alles toe bijdragen dat die het doet. Maar of hij even streng is voor hem als hij onverbiddelijk is voor zichzelf? Ik betwijfel het. Idealisten willen niets opleggen aan anderen: zij kunnen immers bij een ander niet verwerkelijken, wat de eenzaamheid van de ziel bij zichzelf moet verwerkelijken. Geweld is het icoon van de mislukking der overtuigingskracht door geduld & rede, het is het kwaadaardige dwangmiddel waar de idealist voor huivert. Sowieso ligt al uw denken & handelen ingebied in hoe ge de wereld ziet. Gij kunt spreken, maar nooit tot een akkoord komen met hen die de wereld anders zien: uw uitgangspunten zijn verschillend, uw belangen tegengesteld. Enkel kunt gij hopen & uw hoop omzetten in een wil door te handelen: opdat gij met uw medemens zoudt kunnen spreken, dat ge met hem de oprechte overtuiging van uw ziel zoudt kunnen delen, dat hij de wereld gaat zien zoals hij is. En dit hoopt ge ook van uzelf.

De idealist hoopt van de ander dat deze zich evengoed zou bedienen van zijn mogelijkheden, zijn leven waarlijk zinvol zou besteden. Maar omdat hijzelf & wat hij zegt & doet, het voorbeeld dat hij geeft, evenzeer deel uitmaken van de ervaringswereld van de andere, reikt de idealist hem de hand hiertoe. Hij is mild voor de ander, omdat hij het relatieve van alles beseft. Letterlijk: hij ziet de relatie, de samenhang, hij ziet de dingen in hun verband. Zijn geduld is louter de zichtbare levenshouding van een begrijpend determinisme op breder plan. De idealist houdt rekening met alle determinanten & het resultaat daarvan: de handelende mens. De eenvoudige mens, die hij niet wil veroordelen—men is wie men is. Eerder dan te veroordelen, tracht de idealist zelf determinant te zijn & elke mens op wie hij invloed heeft ten goede te maken.

Zo hardvochtig hij is voor zichzelf, zo mild moet de idealist zijn voor de ander. De wet waaraan hij zichzelf onderwerpt, kan hij, mag hij niet aan een ander opleggen. Hij durft deze noodlottig zware taak niet te eisen van hen die ertoe de mogelijkheden & kracht ontberen; enkel is hij in staat zijn eigen wezen te ontdekken & daarmee zijn eigen particuliere noodlot. Zij streven reikt buiten de wereld, maar is niet onmenselijk. Er is geen haat in voor de mens & zijn menselijke tekortkomingen of een verguizen van de wereld, geen neen-aan-het-leven, hoogstens tijdelijke ergernis die de idealist moet weten te verkroppen. Het is de beduchtzaamheid voor fanatisme, dit wankel evenwicht dat het geweten is van de idealist. Ja, het fanatisme is zijn 'slecht geweten.'

de demon van de idealist

Wij mogen niet lichtzinnig voorbij gaan aan het dreigende getier van de materialistische antikrachten. Deze onheilssirenes—wie ze ook mogen uitzingen—doordringen het idealisme wezenlijk in het hart. Zij zijn immers een aantijging van zijn rechtmatigheid, van zijn waarheidsaanspraak & bedreigen de idealist in zijn geloofspraxis. Ze zijn het krijgsgedruis van de botsing der wereldbeschouwingen. En eerst in deze botsing, in dit ideologische oorlogsgedonder, ontvouwt zich het gewetensconflict van de idealist. Als een dwingende oproep tot verantwoording, worden de beschuldigingen tot een ethisch probleem. Zij dwingen de idealist tot uiterste eerlijkheid in het gewetensonderzoek dat hij doormaakt, tot de scherpste opmerkzaamheid in de innerlijke strijd met de morele vooroordelen van zijn opvoeding & de fatsoengsgrenzen zijner handelingen. De verwijten zijn niet onterecht. Als fanatisme een schimpnaam is uit het retorische jargon van de aanklager in een proces wegens misdaden tegen de menselijkheid, is het een symptoom van de koude oorlog tussen twee ideologieën, het materialisme & het idealisme. Als het staat voor verbetenis, razernij & verblinding, als het de naam is voor het rabiate karakter van de idealist,

dan is het de levende aanklacht, de wakende onschuld die de idealist op de hielen zit. Het fanatisme is de loerende demon, die steeds klaar staat om de idealist in bekoring te brengen.

Vade retro!

Wij bekennen dat in naam van vele idealen ontzettende gruwelen werden begaan. De grens tussen vast geloof & heilige liefde voor de waarheid enerzijds & blinde overtuiging anderzijds is zeer precar & moet steeds opnieuw worden bevochten. We zouden er ons makkelijk vanaf kunnen maken met te beweren dat als de idealist de grens overtreedt, hij zich heeft laten verleiden. Vanzelfsprekend, maar dat is echter niet de kwestie. Vraag is hoe het komt dat de barbarij vat krijgt op mensen die orecht & met hun ziel idealistische beginselen belijden. Hoe is het mogelijk dat wie ter goeder trouw het goede belijdt, toch in staat is aartskwaad te verrichten?

Wat zijn met andere woorden de mogelijkheidsvoorwaarden van het idealistische fanatisme? Wellicht moeten we ze zoeken waar we ze niet zouden verwachten: in het minzame karakter van de idealist. In zijn gevoelige liefde voor de schepping, in zijn relativeringsvermogen. Het is in diezelfde evenwichtige, voldragen houding dat de kiem ligt van het fanatisme & er vandaag meer dan ooit de vruchtbaarste omstandigheden treft om op te schieten tot zijn gevvaarlijkste uitwassen. Niet dat wij beweren dat er wezenlijke verschillen zouden zijn tussen de tijdsgerichten—de tijden zijn tijdsloos! —, maar de vormen wijzigen zich zodanig dat er tijden zijn waarin de verhoudingen verstoord raken: tijden van crisis. Wij leven in een crisistijd. Onze dagen worden, meer dan ooit tevoren, gekenmerkt door een relativisme dat in wezen niets te maken heeft met het in-zijn-verband-zien-van-de-dingen van de idealist. De materialistische demonen hebben na een lange geschiedenis van corruptie eindelijk een zeer effectief wapen gevonden om de idealist te destabiliseren. Zij hebben geleerd dat zij hem niet met genot kunnen verleiden. Thans hebben zij daarom een vermomde bekoring in stelling gebracht: de haat. Zij hebben de relativeringszin zelf gecorrumpeerd, de relativeringszin die eeuwenlang de onderscheidende kwaliteit van de idealist was tegenover de ongenuanceerdheid van de hysterische plebs. Zij hebben zijn nuchtere redelijkheid, gedragen door een praktische levensinstelling, geperverteerd & door semantische verdraaiing beslag gelegd op de naam.

Relativisme betekent tegenwoordig niet meer een metafysica van verhoudingen, maar na de copernicaanse omkering, staat het voor twijfelzaaierij & verdachtmaking. De metafysica als zodanig wordt in vraag gesteld, ze wordt zelfs geridiculeerd. Het relativisme geldt niet meer de verhouding van de mens tegenover de eeuwigheid waaraan hij verantwoording verschuldigd is, maar een tegennatuurlijke

orde; de rollen werden omgekeerd. De eeuwige waarheid—of waar deze voor staat—werd omlaaggehaald, moet nu zelf verantwoording afleggen aan de mens in verhouding tot wien ze verworden is tot een geestesconstruct, een epifenomeen van een epifenomeen. Het relativisme is tegenwoordig de aantijging van het geloof in, neen, de zekerheid over de absolute & elk particuliere overstijgende waarheid.

De idealist daarentegen treedt naar voren als de meest behoedzame bewerker van de wereld. Hij weet de dingen op hun juiste plaats & in de juiste verhoudingen te zien. Is dit relativisme? Neen, het is gewoon een flinke dosis gezond verstand. Realiteitszin, daar komt het op aan. Wie niet inziet wat in praktijk realistisch is, lijdt aan zinsverbijstering. En zo iets heeft hoegenaamd geen uitstaans met het idealisme. De idealist weet immers zeer goed wat waarheid is, wat werkelijkheid & kent zeer goed het verschil tussen beide. De waarheid laat zich per definitie niet relativieren: ze is één & ondeelbaar. Relativisme geldt de waarheid niet, hoogstens kan men er voor pleiten in het zoeken ernaar nuchter te blijven, met voldoende realiteitszin de dingen aan te pakken & goed het onderscheid te blijven maken tussen wat men wil, & wat praktisch nog verwezenlijkt & fatsoenlijk is. Maar dat is politiek—ik schrijf metafysica.

propter debilitatem intellectus nostri in judichando

In de mate dat hij stoffelijk mens is, heeft ook de idealist de weliswaar oprechte, maar onredelijke neiging zich heftig te keren tegen alles wat een belediging is van de waarheid waarin hij heilig gelooft. Hij heeft dan ook op dit relativisme gereageerd zoals de corruptoren wellicht hoopten dat hij zou doen: hij is gaan haten. Men heeft hem zo ver gekregen dat hij ongevoelig is geworden voor zijn milde relativeringszin, dat hij van zichzelf is vervreemd, dat hij zijn roemrijke & strenge zelftucht heeft doen omslaan in eigenhaat, de mildheid voor anderen in misprijzen.

Anders dan vroeger, is het fanatisme waarvan wij vandaag moeten spreken minder opzichtig. De gevolgen ervan blijven beperkt tot de individuele gewetensstrijd van idealist, worden niet meer zo hevig ondervonden door anderen dan de overhaaste onbezonnenheid & brutale dadendrang van eertijds. Het hedendaags fanatisme, in zijn nieuwe vorm, is mateloos hardvochtig. Het is radicaal: alle verhoudingen worden gereduceerd tot die tot het eeuwige. De fanatieke idealist van heden is zodanig met het eeuwige gepreoccupeerd, met het zinvolle dat à la limite niets hem meer zinvol lijkt. Elk menselijk streven is te nietig, staat te weinig in het licht van de eeuwigheid; hijzelf is als kleine mens niet machtig genoeg daaraan ook maar iets bij te dragen, laat staan te verwezenlijken. Maar anderzijds is hij zich te bewust van zijn mogelijkheden om zich met onwaardige

bezigheden in te laten. En uiteindelijk doet hij niets, voelt hij zich voor alles te goed. De materialistische demon is geslaagd in wat hij beoogde: hij heeft de idealist tot zwijgen gebracht, door hem van binnenuit te corrumpieren.

Ziedaar de mogelijkheidsvooraarden van het idealistische fanatisme. Dit toch nog ter vervollediging: de idealist is fanaticus in zoverre hij nog materialistisch is. In zoverre is zijn gebrek aan beginselvastheid niet meer dan de bestendiging van wat hij bestrijdt. Hij is niet fanaticus als idealist, maar als materialist die met onredelijke & pathetische verbetenheid zijn idealen verdedigt & wil verwerkelijken, dat is, wanneer hij dit idealisme inderdaad als zijn ideaal beschouwt, hoewel het juist eigen is aan het idealisme dat het niet het bezit is van een persoon, maar het persoonlijke overstijgt omdat het de abstracte, overpersoonlijke & universele absolute waarheid geldt. Welnu, hierin zal het materialistische beest niet slagen, dat het 't idealisme voor altijd het zwijgen zou opleggen. Het is aan de mens te beslissen wie hij uiteindelijk zal zijn. Hij is zijn beslissing: materialist of idealist?

naar een rehabilitatie der moraal

De keuze tussen idealisme & materialisme is een zaak van het geweten: het is kiezen tussen goed & kwaad. En de keuze is mogelijk.. Wie er het karakter voor heeft, heeft ook een zeer sterk aanvoelen van goed & kwaad. Het is evenwel zijn plicht heel nauwkeurig op zoek te gaan naar wat het ook redelijk is. Eens hij zal weten wat het goede is, zal hij het ook zijn. Dan wordt hij waarlijk idealist.

Nochtans wordt allerwege beweerd dat er geen universeel goed & kwaad is, net zo min als er waarheid is. De feitelijkheid der dingen is niet goed of slecht, hoogstens een menselijke—dat is: een burgerlijke—moraal kan de feiten een voorlopige waarde toekennen die zich verhoudt tot andere feiten van dat ogenblik. Men noemt ze dan goed in de mate dat ze gunstig zijn voor een geordend menselijk bestaan. Houdt men vol dat goed & kwaad het gevolg zijn der menselijke waardering, zou men kunnen stellen dat het begrip 'goed' de benaming is waarin de menselijke appreciatie voor een wezenlijke eigenschap gewaardeerd wordt. En ziedaar, waarover zouden wij nog redetwisten? Goed is inderdaad de benaming van iets: goed is datgene wat moet. Daarom is het als benaming ook wezenlijk universeel & moet men dat nog steeds erkennen. Niemand kiest bewust voor het kwaad. Het goede is immers de benaming van datgene wat de mens voelt dat hij moet doen, kwaad staat voor datgene waarvoor hij niet mag kiezen. En het feit dat de mens ongeduldig—wanneer de weg van het goede hem te moeilijk & te lang is—in een ogenblik van zwakte, toch voor het boze alternatief kiest, ontneemt deze uitspraak niets van haar waarheid.

Laten wij ons hier vangen in een kringredenering? Neen! We noemen de dingen slechts bij hun juiste naam. Wij bewijzen niets—een definitie hoeft men

niet te bewijzen. Daarom mogen wij ook beweren dat het goede als zodanig niet ter discussie wordt gesteld, dat het zich als universeel beginsel niet hoeft te verantwoorden, maar zijn rechtmatigheid ontleent aan zijn essentie zelf. Omdat goed datgene is wat na te streven is, zal niemand ontkennen dat het per definitie ook nastrevenswaard is. Tenzij de woorden hun betekenis zouden verliezen...

de omkering der waarden

Wat wij echter wel moeten verklaren is welk gedrag 'goed' genoemd kan worden, waaruit het goede nu juist bestaat. Wij zingen immers niet het lied der naïeve moralridders, alsof goed & kwaad uit zichzelf zouden zijn gegeven & in de harten van alle mensen ingeschreven staan, dat men als het ware *zonder meer* zou aanvoelen wat goed, wat kwaad is. Noch menen wij—& we betreuren dat—that het nog mogelijk is vol te houden dat goed & kwaad bij allen gekend zijn door de openbaring van een heilige kennis. Daarvoor zijn wij de afgelopen eeuwen—& in extremis de laatste decennia—te zeer getuige geweest van het ethisch relativisme dat geleidelijk aan de oude opvattingen van deugdzaamheid heeft uitgehouden. Een omkering van alle waarden heeft plaatsgevonden in onze zeden, ongeacht of deze nu al of niet door perverse booswichten planmatig is beoogd. Langs alle kanten overtuigd van het eigen gelijk, hebben wij verschillende partijen elkaar failliet zien bewerkstelligen. En wij hebben het hier geeneens over de heimelijke, onderhuidse belangen, verborgen agenda's van de agitatoren aan alle kanten die zich met voorbedachten rade van eenzelfde leugenachtig jargon bedienden met in gedachte geheel tegengestelde motieven. Neen, wij zijn hier geconfronteerd met het feit dat aartsvijanden tegenover elkaar gestaan hebben, alle met de oprochte overtuiging te strijden voor de goede zaak & dat zij daarbij toch verschillende opvattingen verdedigden.

Met dat de algemeengeldigheid van het begrip van het goede werd aangetast, is er thans een moreel vacuüm tot stand gekomen, een relativisme dat het morele discours herleid heeft tot een pragmatisch & permissief niet-schadebeginsel. De oude zekerheden zijn vergaan & onze tijd eist van ons denken dat wij zoeken naar nieuwe of de oude met een beargumenteerde apologie in ere herstellen.

'Gaat binnen door de nauwe poort!'

Doorheen de tijden heeft men welbepaalde opvattingen gehad over het goede, lijkt er consensus te hebben bestaan over de appreciatie van welke eigenschappen nu juist 'goed' mochten heten. Opvattingen nochtans die in de praktijk lang niet de makkelijkste weg voorstonden, die eigenschappen golden waarvan men zich goed bewust was dat ze moeite kostten, opvattingen van deugdzaamheid.

Evenwicht & innerlijke creativiteit, versterving, zelfoverwinning & zelfgave, onthechting, offerbereidheid, scheppingsdrang & werklust, vroomheid & tucht, kuished & zelfbeheersing...

Het zal ons uitgangspunt zijn deze waarden te verdedigen. Niet dus omdat wij naïef of arrogant ons de gemakkelijke uitweg van het conservatisme veroorloven, maar omdat wij een sterk aanvoelen over de intrinsieke kracht ervan in ons ontwaren. Als wij de oude deugdopvattingen willen verdedigen is dat in de eerste plaats omdat we erdoor geprikkeld worden & we hopen door hen te verdedigen te weten te komen wat het juist is in hen dat ons zo aantrekt. Onze apologie is een verantwoording, nog meer een zoektocht naar het antwoord op de vraag wat de reden kan zijn dat zo lange geslachten tot & met wijzelf geloofd hebben aan een moraal van de moeilijkste weg—& een zoektocht waar wij zelf het meeste belang bij hebben.

Hoe is het te verklaren dat het dikwijls de weg van de grootste weerstand was, waaraan men de voorkeur schonk wanneer men een bepaling van het goede gaf? Waarom heeft de mens—die ons toch bekend staat als een gemakzuchtig wezen—het kunnen opbrengen het zich eigen te maken dingen te doen die hem veel ongemak bezorgden & zulke eigenschappen zijn waardering toe te dragen, ja, ze ‘goed’ te noemen? Wij kunnen het antwoord niet geven door te wijzen op de grote eenduidigheid in de openbare mening doorheen de tijden—that ze daarom goed zijn, omdat men dat blijkbaar altijd heeft gevonden—aangezien wij de schijnobjectiviteit van het consensus immers afstrijden & het morele consensus vandaag de dag juist in het gedrang komt. Neen, wij willen objectiviteit zoeken door ons af te vragen welke de reden was waarom men—los van elkaar & tegen alle natuurlijke tegenstand & moeizaamheid in—ooit tot eenduidigheid is kunnen komen, hoe het hoegenaamd mogelijk was dat zulke zware beproevingen van het menselijke kunnen als *de smalle weg naar het leven* werden & nog kunnen worden beschouwd. Kortom, door te zoeken naar de mogelijkheidsvooraarden van het goede.

De oplossing voor de vraag naar het waarom van de waardering voor deze eigenschappen, waarom men deze deugden ‘goed’ noemt, zullen we moeten zoeken in het antwoord op de vraag wat de beweegredenen zijn om het goede te doen. Om te weten waarom & hoe wij moeten handelen, moeten wij weten waarom we bestaan.

de dwaasheid van het Kruis

De waardering voor deze of gene eigenschap, voor dingen & handelingen, is afhankelijk van de mate waarin ze tegemoetkomen aan het doel waartoe ze bestaan of uitgevoerd worden. Wil een daad waardevol zijn, moet ze dus zinvol

zijn. De handelingen & eigenschappen die wij willen verdedigen & waardevol achten, zijn op het eerste zicht veelal onzinnig, zelfs dwaas; het zijn daden waarvan het doel niet onmiddellijk duidelijk is. Het is dit haast onzichtbare doel dat we zoeken & het mogelijk maakt dat we ze kunnen waarderen, een doel dat niet uit de daad ertoe zelf blijkt. Wij beweren dat zulk een doel niet onmiddellijk duidelijk is, omdat het geen onmiddellijke effecten heeft in de onmiddellijk zichtbare wereld, & de handelingen die er ten dienste van staan blijven dan ook schijnbaar zonder effect. Het doel dat we zoeken is immers dat van het bestaan zelf; de handelingen die erop gericht zijn, zijn deze die het bestaan als geheel zin geven.

De mens bestaat niet om zichzelf. Indien wel, is zijn bestaan zinloos, even zinloos als dat van gelijk welke soort die om niets meer wil leven dan zichzelf in stand te houden, even triviaal als de loutere feiten. Het doel van het menselijke bestaan ligt buiten zichzelf, aangezien het loutere bestaan nog niet oorzaak of reden van zichzelf verklaart. Moest het menselijke, aardse bestaan, doel zijn, wel dan zou men het onmogelijk middel van zichzelf kunnen noemen, aangezien een middel per definitie zijn eigen doel niet kan zijn. We kunnen het integendeel wel middel noemen, aangezien enkel het geheel van de onderscheiden feiten louter kan zijn, louter is & de onderscheiden zijnden steeds in verhouding tot elkaar staan, moet ook het menselijk bestaan, omdat het onderscheiden kan worden van iets anders, iets daarbuiten, middel zijn & dus een doel hebben buiten zichzelf. Iets kan maar gedefinieerd worden ten opzichte van iets anders, door het te onderscheiden, in een verhouding te plaatsen. Enkel wat buiten het loutere bestaan ligt, maakt dat het kan gedefinieerd worden, maakt het zinvol. ‘Goed’ staat synoniem voor wat moet; het kan die eis enkel stellen als ze zinvol is, als er reden is waarom iets gedaan moet worden, een doeloorzaak. Enkel dat wat buiten het menselijke bestaan ligt kan als zodanig zinvol zijn, wat het eigenbelang overstijgt. De rest is potsierlijk—zelfinstandhouding: waartoe?

De oplossing voor de vraag waarom juist deze & gene bepaalde eigenschappen goed zijn, ligt dus hierin dat ze het bestaan overstijgen & het zin geven door het bovenmaanse doel waarop ze gericht zijn—ook al zijn ze erg veeleisend of moeizaam. Waarom ze dan gewaardeerd werden & nog kunnen worden? Omdat het goede staat voor wat men moet doen & men het wellicht waardeert van iemand dat hij het kan opbrengen te doen wat hij moet doen & zich weet te onthechten van zijn eigenbelang, kortom, dat hij zijn bestaan zin geeft. Daarom is het goede als zodanig ook universeel: voor zover immers iedereen wil dat zijn bestaan zin heeft.

Mocht er geen doel zijn buiten het bestaan waarin de mens zijn bestemming heeft, dan zou het met de dood gedaan zijn, dan zou al wat in het verborgene werd goed gedaan vergeefs zijn. En mocht dat zo zijn dan ware dat een afschuwelijk

lot waarvoor wij niet jammerlijk op de vlucht mogen slaan, dan ware dit een vreselijk feit, maar een feit nochtans waarmee wij zouden moeten leren leven. Er is echter voldoende dat erop wijst dat het niet zo is, dat de zinloosheid der stoffelijke wereld slechts een boze droom is & de werkelijke wereld een illusie. Wij moeten deze overwegingen het voordeel van de twijfel geven. Stel dat het waar is wat wij zeggen & wij tegenstrijdig daarmee ons zouden laten vangen door het bedrog van de aardse illusies—hoe zouden wij dan, verblind door deze dwaasheid, als vadsige lustdieren niet verloren gaan in de vuigheid van ons driftmatige bestaan! En is het niet waar, wat hebben wij dan te verliezen? Het beetje plezier in een ellendige & onbevredigende wereld? Medunkt dat de mogelijkheid het eeuwig heil te verliezen ruim opweegt tegen het eventuele missen van dat extra vluchtige plezertje...

Men ga dus zeer streng bij zichzelf te rade waarom men het goede wil doen. Wil ik het goede doen uit eigenbelang, maak ik het aan mijn armzielige bestaan ondergeschikt, ondergraaf ik er de zingevingskracht van & maak ik mijn handelingen zinloos? Ontvlucht ik dus het doel van mijn bestaan? Of wil ik het goede doen om het goede & maak ik mezelf eraan ondergeschikt? Heb ik dus de moed naar de reden van mijn bestaan te zoeken & deze buiten mezelf te durven vinden? Wij beweren dat het de mensen van goede wil gegeven is alle moed daarvoor bij elkaar te nemen. Dat in de praktijk deze zeer moeilijke taak van zelfoverwinning, zelfgave & zelfverloochening meestal niet geheel gelukt, dat men in zijn durf dikwijls volledig tekort schiet: daarin ligt wellicht ook het falen van de mensen van goede wil—niet in de moeilijkheid van hun taak.

Wat het doel, wat dit goede, het hogere belang, juist is? Wij kunnen het niet zeggen. Wij willen het ook niet voorschrijven. Dat moet het geweten op elk afzonderlijk ogenblik steeds opnieuw beslissen—maar het zal steeds datgene zijn wat de daad van elk ogenblik & het bestaan dat erin gelegen is, zinvol maakt.

een ethiek van het geweten

De idealist is goed omdat hij zijn feitelijke & tastbare persoon & diens persoonlijke belangen ondergeschikt maakt aan het hogere belang. Hij heeft geleerd alles in verhouding te zien. Hij weet dat niets los staat van de uiteindelijke finaliteit der dingen, dat alles, van ver of nabij, moet bijdragen tot dit ene & absoluut goede. En die wetenschap maakt hem trouw. Trouw aan de roeping als mens met heel zijn kunnen bij te dragen tot het goede, trouw aan de enige keuze die hem wordt voorgehouden & die hij bewust neemt. De idealist blijft trouw aan de plaats die hem is tobedeeld—ten minste, die hem wordt aangeboden—hij eerbiedigt de verhoudingen, waarin hij een rol te vervullen heeft. Wijkt hij van zijn plaats, weet

hij dat hij daarmee een oproep verzuimt—hoewel dat niets verandert aan het geheel —, dat hij niet in overeenstemming leeft & handelt met de roeping die hem als mens geldt. In de kleinste vezel van zijn wezen voelt hij de onwettigheid ervan, voelt hij de afvallige te zijn die hij dan blijkt. De idealist weet dat een andere houding dan deze van de plicht wel mogelijk is, maar niet geoorloofd. De zelftucht om over deze trouw aan de legitieme orde te waken ligt in de eer. Men zegt: ‘in eer & geweten’—eigenlijk is dit hetzelfde.

In het geweten onderzoekt de idealist hoe hij met alle gegevens waarover hij beschikt, met alles wat hij weet, de juiste beslissingen moet nemen—& of hij ze neemt. Beslissen is handelen, is de houding op het ogenblik dat het ultimatum van het overleg verstrijkt. Juist is de handeling, waarin de idealist consequent als middel optreedt van het hogere belang. De goede daad is de gepaste houding aan te nemen in de gepaste omstandigheden.

Tijd & ruimte bestaan niet. Het ogenblik is ontheven van elk verband met voorgaande & toekomstige: het is de eeuwigheid van het nu waarin mijn voorstelling volledig verzonken is. Ik ben enkel degene wat ik denk of doe in dat ene ogenblik; ik ben niet het geheel van mijn herinneringen & verleden daden: ik besta als zodanig niet. Ik ben de lafheid wanneer ik laf handel, ik ben eervol, als wat ik doe in overeenstemming is met wat ik weet dat eerbaar is. Onverschillig of een publiek mij toejuicht of getuigen mijn stappen nauwlettend gadeslaan: ik ben wat ik doe.

In elke situatie moet het gewetenonderzoek steeds opnieuw & volledig worden voltrokken; het geweten werkt buiten de tijd, in het hier & nu van het ogenblik, waarin de tijd stilstaat. Wanneer men na afloop besefte de verkeerde beslissing te hebben genomen, verkeerd te hebben gehandeld, ontstaat een nieuwe situatie, waar immers nieuwe gegevens gekend zijn, namelijk deze van het onvoorzienige gevolg van zijn handelingen. De eerste situatie is er geen van schuld, hoewel de nieuwe er wel één is van berouw—& hierin ligt nu ook de vergeving. Als men tegen het juiste inzicht in handelt, is men schuldig. Het is maar zeer de vraag of er vergeving mogelijk is voor deze *zonde-tegen-de-geest*...

est libertas agere agenda libenter

Goed is dus degene die in alles wat hij doet & laat, in woord & gedachte zijn geweten laat spreken, de omstandigheden laat overschouwen & beoordelen & uiteindelijk het gewetenoordeel over zijn daden aanvaardt. Goed is degene die doet wat hij *weet* dat hij moet doen.

‘Waarom doe ik wat ik doe?’ is dit dan niet de vraag die het geweten zich voortdurend stelt? Ligt ten grondslag aan de dingen die ik doe, daar ondoorzichtig & verborgen in het duistere krocht van mijn onderbewuste, schuilt daar de

heimelijke lafheid van mijn eigenbelang of ligt daar als een kostbare schat beschermd een edele & oprechte zuiverheid die in het reine is met de dingen? In deze eerlijke & schaamteloze peiling van mijn eigen verborgen agenda, stuit ik op deze twee mogelijkheden: huichelarij & rechtschapenheid. En ik ben gedwongen te kiezen. Willens nillens moet ik aanvaarden & bewerkstelligen wat zich aan mij opdringt, even noodlottig als onvermijdelijk. Als de idealist het goede wil doen—& dat wil hij —, heeft hij geen keuze. *Er is geen vrijheid.* Vrijheid als de legitimiteit van het smaakoordeel tussen evenwaardige opties is de idealist niet vergund; hij is onvrij door het feit alleen al dat hij gedwongen is te kiezen. Als het de keuzevrijheid is tussen meerdere alternatieven, dan is zijn vrijheid reeds beknot door het beperkend aantal der geboden alternatieven. De idealist weet wat hij móet kiezen. Hij moet aanvaarden waartoe zijn bestemming hem roept. Enkel kan hij er maar eerst werkelijk met volle ziel & alle levenskracht toe bijdragen, als hij uit *vrije wil* heeft ingestemd met die enige keuze die hij had: eerst dan is hij waarlijk idealist. Weet hij weliswaar wat de enige rechtvaardige keuze is, maar kiest hij niet met volle overgave, dan kiest het kwade voor hem, ontbeert hem immers dan de kracht het goede ook te doen. De idealist is gedwongen te kiezen: voor of tegen zijn lotsbestemming. Zelfs als hij besluiteloos de keuze aan zich voorbij laat gaan, heeft hij eigenlijk besloten niet te kiezen—or beter: hij heeft de omstandigheden voor zich laten kiezen, is geen idealist.

Vrij is degene die weet wat zijn plicht is & de kracht heeft & gebruikt ze te volbrengen, desnoods ten koste van de eigen persoon. Onvrij is degene die zich laat vlotten naar de nukken van zijn aandrijfstenen & meent zelf te doen wat hij wil. Of nog: hij meent dat zijn goesting met zichzelf samenvalt. Vrij is degene die met volle overtuiging kiest datgene wat hij moet kiezen. Vrij was de veldheer die zich met volle instemming terug in een barbaarse gevangenschap begaf. Onvrij is de mens die denkt vrij te zijn, maar speelbal is van het toeval, van de grillen van het moment, wanneer zijn handelingen niet het gevolg zijn van redelijke bezinning, maar het resultaat van de willekeurige constellatie van determinante factoren. Vrijheid is instemming, het is vrijwillig doen, wat moet gedaan worden. Vrijheid is inzicht in zijn lotsbestemming. Vrijheid is de liefde voor de plicht, knechtschap is de opstandigheid van de driftmens.

Vrijheid is voor mij heel concrete & singuliere zelf, hier in mijn dagelijkse bestaan, als persoon te moeten, te mogen & te willen leven & handelen in schoonheid, met grootse zwier. De eigen mogelijkheden te achterhalen & te erkennen, ze tot verplichting te maken, waar nodig mijn tekorten onder ogen te durven zien & bekennen, mij verre te houden van de verlokkingen van mijn drifts. Steeds te beseffen dat mijn persoon slechts middel is—zowel lichamelijk als geestelijk: tweemaal hetzelfde. Ik ben het werktuig van het schone, het goede & het ware: driemaal hetzelfde. Het is mijn plicht ook de wereld, mijn zichtbare &

tastbare omgeving, zo goed mogelijk te maken, dat wil zeggen, vorm te geven naar dit schone, idealistische model. Met grote deemoedigheid weet ik hoe beperkt mijn kunnen is, maar met de volle & warme gloed van het zelfbewuste geweten, tracht ik al mijn kunnen in te zetten, hoe weinig of hoe beperkt in uitwerking het ook moge zijn. Ik weet & erken dat het mijn plicht is alle mogelijkheden die mij zijn geboden ten volle te benutten.

Wie vrij is, is goed. Hij is vrij, die kan beslissen; om te kunnen beslissen, moet hij kennis hebben van zijn plicht, moet hij idealist zijn. Word wat ge zijt: dat is het ware devies van de idealist. Hij weet immers: ik ben wat ik kan, ik zal worden wie ik durf zijn.

opdat in vervulling gaat zoals is voorbestemd

Is men uiteindelijk wie men is geworden, hoe kan men dan nog trachten goed of kwaad te zijn: alles ligt reeds vast! Als de goede houding deze is die de verhoudingen respecteert, als het de bevestiging is van de eeuwige archetypes, wie kan dan slecht zijn die volgens zijn geaardheid leeft? Doet de booswicht die tracht een goede booswicht te zijn, omdat hij nu eenmaal het archetype dat hij vertegenwoordigt zo getrouw mogelijk moet vertolken, doet deze goed? Welnu, wij hebben het streven aldus geformuleerd dat het de onvermijdelijkheid van het fatalistisch determinisme ontloopt: alle mensen zijn van goede wil. Niemand wil immers de mislukte zijn, maar de succesvolle bediener van omstandigheden & gelegenheden, de beheerder van de *kairos*. De booswicht staat voor slecht, als hij dus goed zijn best doet booswicht te zijn, bevestigt hij des te scherper het archetype waarvoor hij staat: het kwade. Waarom zou de nobele goed zijn & de onderkruiper slecht? Waarom niet louter nobel de één, de onderkruiper louter onderkruiper, voorbij lastige morele vooroordelen als goed & kwaad? Een triviaal verwijt—goed & nobel zijn immers synoniem. Waarom de nobele goed móet zijn? Als hij niet wil, blijft hij niets anders dan wat hij in dat geval is—onderkruiper. Men is wie men is; de goede is goed, de kwade kwaad. En niemand wil kwaad zijn. Het is des mensen roeping niet kwaadaardig te zijn, is hij dat toch & is hij dit zelfs in sterke mate, dan verandert dat niets aan het feit dat hij het niet mag zijn.

Het lot wordt voltrokken in het individu, de grootsheid ervan meer in de ene dan in de andere. Het individu moet voltrekken wat zijn lot is & omdat het zijn lot is, kan hij het ook niet ‘laten afweten.’ Zijn lot is wat hij uiteindelijk zal zijn geworden. Helaas, het individu kan niet op voorhand dit lot kennen, hij kan niet weten hoe hij zal handelen, opdat hij zou weten hoe te moeten handelen. Het is zijn plicht, de menselijke plicht, op redelijke grond te weten te komen wat in alle omstandigheden de juiste wijze van handelen is, ongeacht wat ook de prijs wezen die hij als mens ervoor zal moeten betalen. Het is zijn plicht idealist te zijn.

Het is deze plichtgedachte—het zelfredzaam werktuig te moeten zijn in dienst van het goede—die maakt dat de idealist nuchter is, koel & met vaste voet in de werkelijkheid staat. En tegelijk heeft het iets mystieks: het sublieme mysterie van het offer, de zelfgave, wetens & willens. Het maakt!e idealist meedogenloos, maar tegelijk toch, zó mild. Het is wordende orde uit chaos, de wil tot standvastigheid, in de idealistische zielswereld een stoïcijns-cerebrale stabiliteit van het gemoed. Het is de vredevolle berusting die uitgaat van een doorleefde ascese: omdat de idealist weet wat hem te doen staat—& daarin is niets onverwachts. De beheerste rust die zo typisch is voor de edele mens! Moet hij terecht staan voor zijn daden, houdt de idealist immers geen pleidooi voor zichzelf, maar tegenover zichzelf; hoogstens pleit hij voor de falende mens die hij is, tegenover de rechter die hij als redelijk wezen zijn moet. Zijn pleidooi behandelt zijn eigen houding tegenover de noodzakelijkheid der dingen & de noodzakelijkheid van de handelingen die hij moet stellen. Hij berust erin dat alles zal zijn zoals het moet zijn; zijn & moeten vallen immers samen.

Deze ethische grondhouding nu, is de vorm van zijn karakter. Ze is de idealist spontaan gegeven vanuit zijn natuur. Het idealisme maakt de idealist tot wie hij is: het uitmuntende, selecte & zeer uitzonderlijke karakter. Het kan nauwelijks aangeleerd worden: het behoeft de voorwaarde van het karakter. Is het idealisme aangeboren, het moet echter wel gecultiveerd worden. Wie als materialist geboren wordt, zal het ook blijven. Enkel wie in zich de kiemen draagt van het idealisme kan kiezen: materialist is hij reeds, omdat hij mens is; idealist moet hij worden, omdat hij het kan zijn. Wij willen hem hier als karakter leren kennen, hij kan in deze bladzijden zichzelf leren kennen.

4. Gedrag & Karakter

HET is een groothartige inschikkelijkheid waarover wij spreken. Deze erbarmvolle minzaamheid van de idealist, de begrijpende & liefhebbende mens, is niet meer dan een neerbuijende & paternalistische bevestiging van het eigen grote gelijk, zo hebben wij dikwijs te horen gekregen. Het is een hatelijk & arrogant trekje van de bemoeizieke megalopsychie die men in de idealist verfoeit.

En wat dan nog? De idealist is de goede huisvader, de bezorgde kostwinner die het beste voor heeft met zijn huisgezin, orde & tucht handhaft & zijn kroost met beslistheid & liefde tot sterke & eerlijke mensen tracht op te voeden. Zal men hem dat kwalijk nemen? Kan men hem niet fanatick noemen, dan benijdt men hem zijn beheerstheid & autarchie, dan snauwt men de idealist wrokkig toe dat hij paternalistisch is. Opgehitst door een gevoel van minderwaardigheid wordt de materialist opstandig jegens de superieure & behulpzame kracht die zich over hem ontfermt. Hij kan het niet verkroppen dat hij afhankelijk is van inspanningen die niet de zijne zijn, hij verafschuwt de liefde die de idealist hem uit de volheid des harten schenkt & predikt insubordinatie: ontvoogding! emancipatie! recht op zelfbeschikking! Zijn hebberige jaloezie jegens het succes van zijn beschermheer, de nijd voor het geslaagde leven, eist de uitwendige & loffelijke vruchten voor zich op, ziet enkel de verblindende glans ervan, heeft nog niet het flauwste vermoeden van de innerlijke & continue strijd die er achter schuilgaat & waaraan hij zou bezwijken. De materialist eist een autonomie op waar hij niet toe in staat is. Het chagrijn van de ondergeschikte, giftig & bandeloos als het heden is, mist zijn uitwerking nauwelijks. De ondankbaarheid raakt de idealist diep in zijn goedmenendheid, heeft hem diep ontgoocheld & bitsig gemaakt. Als tegen de puber die onhandelbaar heeft huisgehouden met zijn vadergoed & zich afzet tegen de autoritaire vaderliefde, zo zijn we op een ogenblik gekomen dat de vaderlijke idealist, diep ontgoocheld, ertoe neigt zijn beschermeling te verstoten. Maar zoals vader & zoon, zo verhouden de twee zich tegenover elkaar—toch verbonden door hetzelfde bloed. Menselijk, al te menselijk bloed.

Als wij de wezenstreken van de aristocratische idealist afzetten tegen die van de materialistische hordemens, stoten wij op parallelle ondeugden, zij het met een andere aard & uitwerking. Zeer subtile verschillen, enkel zichtbaar voor wie reeds gekozen heeft, voor de idealist die onvermurwbaar zich van beide verre houdt. Doet hij het niet, dan kent hij dat doorleefde gevoel niet dat hem de verschillen leert & leert dragen het noodlottige & ongelukkige succes. Dan

is hij de slechte vader wiens eigen opvoeding verwaarloosd werd, de puber die bij ongeluk vader wordt & zijn kroost in de verwaarlozing stort, is hij degene die de belachelijke gemeenplaats van het generatieconflict vertolkt, geslacht op geslacht weer opvoert, van rol verandert maar altijd dezelfde stutelige acteur blijft—de marionet van zijn driften.

sub specie aeternitatis

Treedt de idealist in zijn naastenliefde dus bevoogdend op? Zeker, maar geenszins met de neerbuigendheid van het machtsgeile potentatendom. In de eigendunk toont zich echter een vroeg symptoom van het immer dreigende fanatismus. Reeds bij de eerste krachtmetingen waarin zijn natuurlijke meerwaarde zich begint te ontplooien, verspreidt zich een schitterende glans van voornaamheid waarmee de idealist zich omgeven ziet & dreigt hij bevangen te raken door een narcistische voldaanheid van zichzelf & over de succesvolle beproeving van zijn krachten. Indien de idealist niet tijdig ingrijpt, pakt de ziekte hem op snelheid, ontaardt hij, wordt hij verwaand. Hij blijkt dan alsnog materialist te zijn, in zoverre hij tekortschiet de dingen in hun verband te zien & te waarderen naar wat ze zijn & waartoe ze zich lenen. Hij denkt dan dat het eigen gedrag dat hij afleidt uit zijn inzichten, het gedrag moet worden van allen, dat hij zichzelf tot maatstaf mag nemen voor alles & allen. Eist hij van de dingen meer dan ze zijn, waant hij zichzelf meer dan wat hij vermag, dan leidt deze eigendunk tot zijn grootste zonde: de hoogmoed. Hoe durft hij echter nog prat gaan op zichzelf als hij waanzinnig & verdoold rondkruip of zich zonder houvast wentelt in zijn zelfvoldaanheid op zijn eenzame hoogten, terwijl diegenen op wie hij neerkijkt fier rechtop lopen in het misschien drassige broek beneden? Op de hoogten waar hij rondwaart is het bestaan zeer ijl, worden zijn krachten door de onweders van het gevoel & de striemende koude der eenzaamheid zonder ophouden afgemat & verzwakt tot zij hem op de knieën krijgen. Als hij heel eerlijk is met zichzelf, is hij de nietige alpinist diens vermetele klim de bliksems van de Numen aanlokt. In het licht van het grotere geheel, het geheel dat de mens & zijn kortstondige bestaan overstijgt, moet de idealist eerlijk zijn met zichzelf, moet hij zijn onbeduidendheid bekennen. In tegenstelling tot de mens die zijn vooruitzichten beperkt tot de volgende vijf minuten of zelfs die van een heel leven, is het de idealist, de ware idealist, die wegens de kortstondigheid van zijn bestaan, het onbeduidende ervan & de onvermijdelijke sterfelijkheid die elke aardse streving ijdel maakt, zijn plaats kent in de totale & sublieme eenheid van de kosmos—daarin zien wij de scherpte van de uitdrukking *sub specie aeternitatis*. De idealist, wil hij idealist blijven, mag nooit hoogmoedig zijn, of beter nog, nooit overmoedig. Hij zal zich nooit hoger inschatten dan hem door zijn moed toekomt, de moed de confrontatie met de

immense & zwarte ledigheid aan te durven—& deze is voor eenieder die eerlijk is met zichzelf, zeer gering. Hoe zou men nog hoogmoedig kunnen zijn in confrontatie met zijn nietigheid, die elke pretentie potsierlijk maakt! De idealist is nederig. Niet ten opzichte van zijn mindere, niet omdat hij zou toegeven aan het plebisciet der jaloerse massa, maar juist omdat hij zich bewust is van zijn plaats, zowel naar onder als naar boven toe. Nederigheid heeft niets te maken met het opzoeken van het laaghartige & gedegenereerde, noch is het de vernedering van de volle & heerlijke luister van het eigen intellect & lichaam, maar ten gronde is het 't besef in die volheid steeds mens te zijn die gedoemd is tot sterfelijkheid, aftakeling, mislukking. Het besef als mens nietig te zijn, dikwijls speelbal van de grillen der natuur, meestal het weerstandsloze slachtoffer van de eigen driften. Het is dit merkwaardige harmonische & wankele evenwicht van zelfvertrouwen & nederigheid dat het ware idealisme kenmerkt.

zwartgroene bitterheid

Waar er bij de tekortschietende idealist dus moet worden gesproken over eigendunk, noemen we een schijnbaar gelijksoortige deviatie bij de hordemens zelfgenoegzaamheid. Zo het hem voor de wind gaat, neemt deze laatste letterlijk genoegen met zichzelf. In de materialistische polarisering van sociale tegenstellingen die ontstaan door het toevallige succes van sommigen & het exæquo van de meesten wordt de hordemens cynisch. De cynische & schampere spotzucht is in het ene geval de veruitwendiging van kleinburgerlijke gierigheid, in het andere volgt het uit frustratie & proletarische rancune. De idealist daarentegen kan geen genoegen nemen met zichzelf: in het besef van zijn onvolmaaktheid dreigt hij daarom hardvochtig te worden tegenover zichzelf & de wereld. Zijn wreedheid uit zich in bitter sarcasme.

Een trieste boosheid—een dysforie—wordt geboren uit het wankele evenwicht tussen glorievolle levensvreugde & neerslachtigheid. De idealist wordt gekweld door een voortdurende onzekerheid, zijn gehele wezen is doorweven met de bitterste melancholie, de stille, de onuitgesprokene. Voortdurende twijfel ook over zijn inzichten: of ze de juiste zijn, of hij eerlijk, volledig eerlijk is met zichzelf, of hij leeft naar zijn overtuiging. De idealist is de onvermoede scepticus. Geen enkel dogma aanvaardt hij dat zich niet laat beargumenteren, berust enkel in het redelijke argument. Het tekortschieten dit argument juist te formuleren, doet hem nu juist twijfelen. Niet omdat hij de waarheid in twijfel trekt & loochent als één, absoluut & universeel, maar hij erkent dat het omzeggens onmogelijk is deze te beschrijven. Dit besef & dat van zijn voortdurende falen, de nietigheid van zijn persoon, dit maakt zijn unieke zelfbewustzijn.

odi profanum vulgus & arceo

De idealist is bij uitnemendheid de zelfbewuste mens. Hoewel daarin zijn hoogste adel ligt, is het gelijk ook de bron van zijn leed. Zijn zelfbewustzijn maakt dat hij werkelijk elitair is, zowel met de verheven, aristocratische betekenis, als met de slechte bijklink welke men er vandaag aan verleent. ‘Elite’ betekent dan het gevoel van verbondenheid, de liefde voor het onbekende genie, de zijnsgelijke; het is de gemeenschap van idealisten van het verleden als de nog komende tijd. Zo men heden daar een kwalijke eigenschap in gaat lezen, dan is dat het gevolg van de arrogante opstandigheid waarmee de idealist zich aan de zedenlesjes van de gemiddelde mens niet gelegen laat; men wordt chagrijnig om de pretentieuze koppigheid van zijn elitisme & omdat men niet besef dat achter die schijnbare hooghartigheid schuilgaat. De idealist is zich echter te zeer van zijn zeldzame taak bewust om zijn krachten te verdoen aan de kleinburgerlijke plichtplegingen die erop zijn ingesteld de gewone lieden zo goedschiks mogelijk te laten zijn wie ze kunnen zijn—that wil zeggen door ze in het gareel te houden. Hij lapt ze aan zijn laars, maar maakt zich ook niet dik als men hem daarop aanpakt. Zonder dat dit neerbuigend hoeft te worden gezegd is het zo dat de idealist er ‘te goed’ voor is. Zijn roeping & vorming liggen in de geestelijke elite, het keur van grote denkers uit het verleden, de dichters & hervormers van de toekomst. Aan de laatsten slechts wil hij zijn lot & leven doorgeven, bekennen, tot voorbeeld & als de raadzame wijsheid van de autodidact; uit de levenservaring der eersten leert hij zelf wat hem te doen staat & wat hij moet laten. De verhouding tussen idealisten van verschillende leeftijd & tijdsvak is anders dan die van de proletarische wrexelheid tussen de generaties. Anders dan een potsierlijke machtsstrijd om onbenulligheden van machistische geldingsdrang is de idealistische verstandhouding één van resignatie, van liefde & gezag, eerbied & leergierige gehoorzaamheid. De idealist leert uit de lessen van het verleden als hij er klaar voor is, dat wil zeggen: als hij de viriliteit heeft het spontane besluit te nemen de lijn verder te zetten.

Evenzeer als hij de zelfbewuste elitist is, is hij ook misanthroop. In het algehele besef beter te zijn dan de doorsneemens, zich van hem geestelijk te onderscheiden, lokt hem de wens zich ook fysisch van hem af te scheiden. Dan zoekt hij de afzondering op uit weergaloze weerzin voor de onmachtige, het uitgeteerde, het verval, het emotionele & labiele gesteun. Het gepeupel stoort hem in zijn rust, is schreeuwerg & hysterisch & belemmt hem zelfs in zijn plichtvolle arbeid. De idealist loopt het gevaar zijn onmacht met de hem overweldigende leegte af te reageren in bittere wrok op de onbewusten, de armen van geest, die hij haat, misschien, heel misschien, zelfs benijdt om hun zalige toestand. En

desondanks zal hij zich daar moeten weten over te zetten, moet hij zich spijtens zijn hypochondrische afkeer voor het gespuis van de straat, inspannen voor diezelfde medemens, is het zijn plicht ook voor zijn volk te werken.

Daarin ligt dus zijn uitmuntendheid: in zijn bewustzijn. Nooit is deze echter verzoenbaar met de onbedorven staat van onschuld, van zalige onwetendheid. De idealist, is zich bewust van zijn schuld, of beter, van zijn verloren onschuld. Het verterende besef dat zijn scherpe opmerkzaamheid, zijn opdringerige intelligentie de naïviteit der onschuld steeds een stap voor is: dat is het pijnlijke, nooit aflatende inzicht—tot in de zonde. De idealist weet zeer wel hoe verfoeilijk zijn haat is, de wrokkigheid jegens anderen & eigenlijk weet hij nog beter dat het een teken van zwakte is, van de opstandige onvrede met de eigen toestand, de weigering aan zichzelf, het verzuim van de plicht, vaandelvlucht.

op eenzame hoogten, steeds hoger

Zijn schuldbesef stemt hem somber. De idealist is wezenlijk melancholisch. Onophoudelijk wordt hij tussen tegenstrijdige gevoelens heen & weer geslingerd. En dit is wel het meest bittere gevoel: het gevoel is onze listigste vijand. Het gemoed verzwakt ons, sleurt ons mee in een onhandelbare & onoverzienbare kolk—overmand door onze luimen, verliezen wij de controle over onszelf, ons doen & laten. Als de idealist zich weet te sterken, als hij zich weert tegen zijn emoties, dan toont zich die innerlijk diepe onrust van hem in de uiterlijke stoïsche wil naar orde & emotionele stabiliteit. De idealist voelt deze nood aan een stil, verinnerlijkt stoïcisme. En dit stoïcisme is immer eenzaam. Zijn tragische lot te lijden in stilte & de pijn nooit te kunnen schreien, nooit bij iemand volledig vertrouwd te zijn, altijd eenzelvig te blijven. Nooit iemand volledig te kennen of zich aan iemand te kunnen tonen: daarvoor te veel mens te zijn, met het menselijke verlangen zichzelf te worden & met het zelfzuchtige verlangen autonoom te blijven. In de eeuwige strijd met de leegte is de idealist altijd op zichzelf aangewezen. Zelfs niet zijn meest nabije kameraden durft hij echt vriend te noemen, altijd is hij de eenzame onbegrepene. Daarom zoekt hij zijn vrienden bij de onbereikbare voorgangers uit een groots verleden & de onkenbare zielsverwanten van een nog ver afgelegen toekomst. De idealist sublimeert. Hij toeft op eenzame hoogten & toch—as hij de kracht & het geweten bezit—klimt hij hoger, steeds hoger.

bloedgetuigen des doods

Men heeft de idealisten verweten pessimisten te zijn. Ja, zij zouden de verwekkers zijn van een zwartgallige kunst, hun geschriften zouden klinken als een zwarte banyloek over de wereld. Zij zouden het leven vervloeken, schelden op het aardse tranendal & voedsel geven aan een schromeloze haat voor de kerker van het lichaam. En dat allemaal omdat zij de kracht niet zouden hebben het bestaan in zijn werkelijkheid te aanvaarden & te beminnen. Daarom zouden zij hun toevlucht zoeken in een verderfelijke ascetische moraal, bij de fantastische creaturen van de achterwerelden, de droomwereld der transcendentie zinsbegoocheling. En voorwaar, men kan het terecht in zijn bestaanswijze & nalatenschap bemerken: deze doodsdrift van de idealist. Zij is echter de gestalte van het wrange & ingrijpende besef *sterfelijk* te zijn.

De materialistische wil te blijven leven, te blijven bestaan, of te blijven voortbestaan in wat men nalaat, krampachtig vast te willen houden aan het leven & het aardse, de tastbare dingen, is ook de idealist niet vreemd. Hij weet echter dat hij ermee dient af te rekenen... Deze innerlijke strijd, van het besef van de plicht het eeuwige te moeten dienen & zelf eeuwig te willen worden: hij maakt de idealist een kind van de dood. Zijn doodsdrift toont het geestelijke onevenwicht van dit zoeken, de onvolledigheid van het idealisme dat hij nastreeft. Uit de innerlijke strijd, deze worsteling met zichzelf, ontstaat een vernielzuchtige afgunst voor wat schijnbaar Spartaans dit evenwicht wel bezit—& de wreedheid dit in deze jaloezie te willen vernietigen. Maar dit doodverlangen verschilt ernstig met het cynische nihilisme van de scepticus, van de morbide & lugubere dweepzucht van de materialist die de vitalistische kracht ontbeert die hij had moeten vinden in de eeuwigheid die hij loochent. Het motief van de dood dat doorheen de werken & daden van de idealist verweven zit, getuigt niet van een moedeloze lethargie, maar van het besef van sterfelijkheid—een zich voortdurend herinneren van het vergankelijke & onbeduidende van elke aardse verwezenlijking—een *memento mori*.

Als hij spreekt over de dood, dan zoekt de waarachtige idealist allesbehalve de schijnbare diepzinnigheid op die men allerwege hoort veinzen in de jeremiades & het zieltogende zelfbeklag over de vergankelijkheid van alles, het verval van de machteloze mens & zijn eindigheid. De idealist staat verre van dit wekelijke zelfbedrog, dit zwakzinnige gebrek aan levenslust & schuwheid jegens de levensplicht ingevolge een levensbeschouwelijk nihilisme. De materialistische levenslafheid legt immers getuigenis af van de eigenzuchtige navelstaarderij meer te willen, zonder gebruik te maken van wat men al heeft. De dood als thema is voor de idealist bittere ernst, een bitterheid die men in getogen stilte elk voor

zich verkropt, in het besef van de eenzaamheid waarvan, woorden te kort schieten & het luidruchtige geweeklaag tot scherts verwordt & zijn profanerende werking sticht. De dood is voor de idealist de icoon van zijn band met de eeuwigheid, de grootsheid van zijn lot, een eeuwigheid waarin men oplost & een vergankelijk lot waaronder men niet gebukt gaat, maar dat men vol edele wilskracht & levensfierheid op zich neemt. De dood is, voor de idealist, het teken van zijn bereidheid. Idealisten zijn bloedgetuigen van de eeuwigheid.

le bonheur de ce monde

Hoogstens noemt men de zwaarmoedige verschijning van de idealist: een kunstenaarsdroefgeestigheid. Want idealisme is geen optimisme, noch pessimisme. Optimisme & pessimisme zijn aanduidingen van een verschillende levenshouding, noemen de wijze waarop men tegenover het leven staat. Het idealisme is daarentegen een visie van de kosmos zoals hij is. In die zin is het een geloof én een zekerheid dat alles moet zijn zoals het is, dat alle de verhoudingen goed zijn—maar niet noodzakelijk gelukkig naar menselijke berekening.

Wij spreken dan ook niet van geluk. De idealist beseft dat een gelukkig leven niet zijn bestemming is, dat hij zich met zijn idealen & inzichten niet gelukkig zal maken of de wereld er plezieriger op. Dat is zijn betrachting ook niet—wat is immers het geluk voor de wereld? Is het 't zorgeloze voortkabbelen, de onberoerde handel & wandel, een gezapige babbel of profijtige genieting? De idealist gaat aan deze vluchtlige plezierjtes voorbij. Hij zoekt in het leven niet het geluk. Het menselijk geluk immers, het is het solipsisme bij uitstek. Slechts is het op het aardse, tijdelijke bestaan gericht & in zoverre de mens er zelf op aanstuurt, niets meer dan vuige zelfbevrediging. In één woord: materialistisch. De idealist streeft niet naar het geluk, maar naar het *heil* van zijn menselijke bestaan. Hij richt zijn blik slechts naar het grotere, allesomvattende & overstijgende geheel: hij wil dat de wereld & hijzelf daarin hun bestemming bereiken, dat de wereld—in één woord—*gelukt*.

* * *

ALS WIJ één ding geleerd hebben dat van belang is voor deze tijd, dan wel dat het geluk ons hoogste doel niet is. Als onze generatie iets moet ont-houden, is het dat zij moet ophouden het gevoel te verafgoden. Zij loopt verloren, zij draait van de ene duizeling in de andere, in een roes van sentimenten, & zij hoopt zich zo van de nuchterheid der waarheid te ontdoen. Zij heeft ze afgeschaft & slechts één beginsel neemt zij zich nog tot leidraad: zo groot mogelijk geluk voor zoveel mogelijk mensen in de korte duur van hun leven. ‘Genot’ klinkt nog te voos, ‘voor zoveel mogelijk mensen’ staat dan weer goed, maar in de kern genomen, komt het erop neer dat in dit godvergeten tijdsvak elk mensje voor zichzelf op zoek is naar zijn eigen kleine fijne plezier. Voor de één ruw & barbaars, voor een ander minder opzichtig, zachtzinnig & intiemer. Er is niets meer dat onze mensen nog bindt, want men heeft de dingen uit hun verhoudingen gerukt, het gemeenschappelijk ideaal uit ons bestaan verbannen. Het is ieder voor zich, begerig naar een toestand van gedurige genotsbevrediging. Ja, dát is het geluk, rauw & egoïstisch. Het is de verbloemende benaming voor de alleenheerschappij der sentimenten. Niets is meer individueel, niets meer vraatzuchtig & verslavend. Het heet dat de mens zich van het juk van staat & erezienst bevrijd heeft, uit het keurslijf van zeden & plichten heeft gewrongen, de vrijheid gewonnen & eindelijk tijd voor zichzelf heeft gekregen. Inderdaad, hij heeft tijd voor zichzelf gekregen, maar hij vergat dat hij er niet voor zichzelf is. Hij heeft zich de vrijheid genomen, maar om zich op te sluiten in de kerker van zijn solipsisme. Hij heeft zich onderworpen aan de wreedaardigste & meest veeleisende knechtschap: die van de afgod van het gevoel.

Zo is het in onze tijd gesteld. Hoewel ook in vroegere tijden er steeds een sluimerende aanzet toe aanwezig was, kunnen wij van onze tijd zo zeer de volstrektheid van het hedonistisch nihilisme uitzeggen omdat het nooit te voren zo openbaar beleden werd. En misschien is dat maar goed ook: nu weten wij veel duidelijker van onszelf & elkaar wie we zijn & wat we willen worden. En wat zich nu in alle duidelijkheid toont, helpt ons om ook onze voorgangers in vroegere tijden beter naar waarde te leren schatten—of te doorzien. Opdat we

* * *

niet misleid worden door het dubbelzinnige voorbeeld dat ze soms stellen. Aldus willen wij nu heel eerlijk zijn & beoordelen: liefhebben waar we onze nederigheid erkennen, veroordelen waar nodig, steeds onthecht & minzaam, onze verwanten & onszelf. Onszelf, de nietige & steeds tekortschietende mens; onze verwanten, de grootse scheppende genieën op wier wenken & door wier daadhandelingen de geschiedenis steeds heeft meegedeind & die ons tot lichtend voorbeeld zijn, maar die wij moeten verfoeien om hun opvattingen, die eens zichtbaar worden in het diepere peilen van daad & uitingen. Uitingen die het karakter van hun schepper blootleggen. Hoezeer wij ons met hen ook verwant voelen & zelfs onze genegenheid toedragen, moeten wij hen steeds willen doorlichten op hun rechtlijnigheid. Nooit echter om de persoon te veroordelen, die ons een vriend is, maar zijn opvattingen & de koppige weerbarstigheid waarmee hij in zijn boosheid volhardt. Hoezeer wij ook een diepe verknochtheid & innige vriendschap voelen voor onze geliefde dichters & gevoelvolle denkers, romantisch & jeugdig, wij moeten ons ver van hun voorbeeld houden, als zij de wijsheid niet hebben, wij moeten hun ongematigde sensualisme afkeuren. Hoe wij ook in eerbiedig ontzag verstullen bij de grootse & krachtvolle werken van de rationalistische dademens, wij moeten hem veroordelen waar hij zijn eigen roem zocht & de liefde niet had. Onze eigentijdse medemens, onze geliefden & vrienden, met des te moeizamer doorzetten, moeten wij terechtwijzen om de hysterie der emotie, waarvan zij slachtoffer zijn & waartegen zij onvoldoende weerstand bieden. In allen—& meest van al in onszelf—veroordelen wij, kortom, het subversieve gif van het materialisme.

Wij hebben geleerd de spontane opwellingen van vreugde & gevoel van verwantschap wantrouwig te zijn. Als niet tot het uiterste over de dingen redelijk wordt nagedacht, dan verliest de mens het meesterschap over zichzelf, wordt hij de marionet van zijn grillen. Waar de drift heerst boven de wil, rechten boven plichten, individuele vrijheid boven het gemeenschappelijke ideaal, daar heerst de materie boven de idee. Nu wij deze verhoudingen hebben leren kennen, zullen wij ze met des te meer scherpte herkennen hoe onderhuids ze zich ook afspelen. Dit hebben wij geleerd toen wij eenzaam waren & de gebeurtenissen van onze jeugd, onze gebreken dag & nacht, steeds opnieuw voor de geest haalden, wikten & wogen. Wij hebben het geleerd in afzondering & stille contemplatie, op de hoogten van ons welslagen, in de dieptes van ons mislukken. En wat wij geleerd hebben, willen wij op onze beurt ook doorgeven.

Wij hebben de stad van onze gemeenschap achter ons gelaten, hebben die geestelijke tocht ondernomen in het ongewisse, zoals die jongeling het deed. Zoals hij zich aan de eenzame tocht door de woestijn waagde of afzonderde in het eremijtenbestaan van het woud, om dan terug te keren, het spreekgestoelte te

beklimmen, zo ook hebben wij willen spreken & vertellen wat wij zagen & leerden.

Ooit kwam hij terug in de geestelijke armoede van zijn geboortedorp, trachtte te vertellen wat hij op zijn verlaten reizen daarbuiten gezien had, verzocht de mensen uit te leggen hoe heel anders het er daarbuiten uitziet. En het gelukte hem niet. Niemand begreep, want men verstandt de taal niet van de leegte. Maar in de hoop dat hoe hij het zegde een besef kon wakker maken, bracht hem dat niet tot ontmoediging. Zijn toehoorders kon hij niet bekeren, maar misschien gaf hij hen een bewustzijn. En ook niet aan allen, maar wellicht aan voldoende mensen die het dorp schoner kunnen doen worden, beter om in te leven & daarom nederiger. Hij sprak met het vertrouwen dat er onder hen zich zelfs één bevond—al was het slechts één—die door zijn woorden werd bewogen daarbuiten op zoek te gaan naar zichzelf, naar de voorwaarden van zijn bestaan & die van zijn gemeenschap. En als daar eentje wat schuchter stond te peinzen, heel aandachtig met meewarig gefrons naar hem luisterde, dan herkende hij in hem de jongeling die hij eens was & sprak hij voort om hem nog enige goede raad mee te geven, niet belerend, maar *als zelfopgekweekte die ervaring heeft*.

Het karakter is geen instinct, het laat zich niet kennen door een opwellend gevoel van oppervlakkige herkenning, maar in de bereidheid om gevormd te worden. In de gedurige zelfbevraging, om zich bij elk opborrelend gevoel van voldaanheid te betrappen op de kleine misrekeningen & te beseffen hoezeer ge in wat ge bereikt, afhankelijk zit & dankbaar zijn moet voor omstandigheden waarop ge zelf geen vat hadt. Om de hoogmoed in zichzelf te tuchtigen & te beseffen dat ook het gevoel van voldaanheid een *gevoel* is. Even verfoeilijk als het gevoel van ergernis & machteloze woede over wat uw offervolle inzet tegenwerkt, is ook het gevoel van bevrediging wanneer ge u dingen toeschrijft waaraan ge geen verdienste hebt. Dat zijn de overwegingen die ge in uw eigen hart moet maken. Zo slechts leert ge kennen wie ge zit & of ge er het hart voor hebt, de moed, om een onderneming te wagen die ver boven de eigen persoon uitreikt & veel verder nog boven de gemeenschap waartoe ge behoort. Daar kan niemand u bij helpen. De weg is moeilijk & eenzaam & heel zelden ziet men nog iemand. Nooit kunt ge hem echter naderen: ofwel is hij te ver achter & kan hij u niet bereiken of ge zit zelf te ver achterop, ontbreekt het u aan kracht & durf u ook zo ver te wagen. Niet alleen of men het dorp heeft durven verlaten, maar van veel groter belang is nog hoe ver men gaan wilt. Blijft ge nog in de veilige omgeving van uw thuishaven, onder het zicht van haar omwalling, op een loopafstand, korter dan de snelheid van een onverhoeds gevaar? Of gaat ge de uiterste weg? En vervolgens: wordt ge overmand door het ontzag voor het dichte woud, dat tot nederigheid dwingt & waarbij ge de overmoedige zelfliefde van het eerste ogenblik al gauw moet verlaten? Hebt ge de sublieme moed, van aangezicht tot aangezicht met de onvermoede grootsheid waarin uw nietige bestaan gelegen is, uw weg

te vervolgen, geconfronteerd met uzelf in de oorverdovende stilte van de dorre zandvlakte & de verzengende hoogheid van de open hemel? In dit niemandsland tussen de frontlijnen van beklemmende enggeestigheid & weergaloze weidsheid, zindert het gevaar van angst voor de onvatbare leegte.

Maar hen die het verste raken, zij die zich hier weten over te zetten, hen helpt het besef van nietigheid der eigen persoon, omdat het een evenwichtig besef is. Zelfbewust is het, van de moed het dorp te verlaten, de moed welke zijn dorpsgenoten ontberen & het klare besef van hun geborneerde kortzichtigheid. Waar het overrompelde gemoed de ongeduldige nieuwsgierigheid van het eerste ogenblik verdringt, daar overwint het de begoocheling van sirenische lokroepen. Daar worden de hersenschimmen & spookgestalten met redelijkheid weggevaagd, de schimmen & gestalten die het gemoed voor zichzelf schept om te ontsnappen aan het oprechte, onverpinkte schouwen van de waarheid zoals zij is, groots & overweldigend, schrikwekkend misschien, maar voor de ware pionier nooit onrustbarend. Waar de paranoïde waterduivels & kwelgeesten van het woud of de fata morgana's & hallucinaties van de woestenij worden overwonnen, de hersenschimmen verdrongen, daar ligt het pad der verhevenheid open, wordt dit woud voor ons romantici tot actieve wil, wordt deze woestenij voor ons asceten tot contemplatief zijn, voor beiden, het sublieme landschap der verstilde eenzaamheid van de idealist.

L.M.

**Bevroren vuur**

Een bloedend vuur plenst over alle spitsen;
Dra keert het aards gelat zich weerom af.
Wat nu nog onontgonnen overblijft,
Zal ongedoopt ontslapen in zijn schoot.

Doch eer het waangedierte ons mag verslinden,
Heeft één karakter de ochtenden verbonden;
Gehuwd heest hij de vlam van zijn geweten
Met het bevroren Al van de idee.

C.M.



Tempus venit Spiritus

Langzaam

2

4

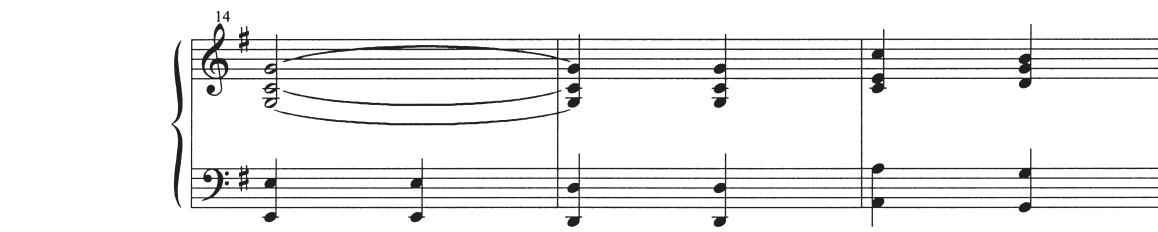
7

1

Marstempo

10

2 rit.



70

Musical score page 70, measures 17-19. The score consists of two staves. Measure 17 shows chords. Measure 18 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 19 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 70, measures 20-22. The score consists of two staves. Measure 20 shows chords. Measure 21 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 22 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 70, measures 23-25. The score consists of two staves. Measure 23 shows chords. Measure 24 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 25 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 70, measures 26-28. The score consists of two staves. Measure 26 shows chords. Measure 27 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 28 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 71, measures 29-31. The score consists of two staves. Measure 29 shows chords. Measure 30 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 31 concludes with a sustained note in the bass staff.

71

Musical score page 71, measures 32-34. The score consists of two staves. Measure 32 shows chords. Measure 33 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 34 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 71, measures 35-37. The score consists of two staves. Measure 35 shows chords. Measure 36 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 37 concludes with a sustained note in the bass staff.

Musical score page 71, measures 38-40. The score consists of two staves. Measure 38 shows chords. Measure 39 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 40 concludes with a sustained note in the bass staff.

*(1) Bij herhaling bijvoegen

Musical score page 71, measures 41-43. The score consists of two staves. Measure 41 shows chords. Measure 42 begins with a sustained note in the bass staff. Measure 43 concludes with a sustained note in the bass staff.

*(2)

Manfred

Verloren post

72

Gedwongen tot weinig begane wegen
Trekken ze tegen de koud-drukkende stroom
Vol verachting voor dit wrede leven,
Dat langsglijdt als een grauwe droom.

Geen einde zo schoon als Leonidas heeft voorgedaan.
Zo ook zij te midden van krassend krijgsgeweld,
Wanneer de laatste getrouwen 't hoofd omhoog ten ondergaan
En de huilende horde reeds haar zege meldt.

H.v.

73

D

E TREIN raasde schichtig door het verlaten winterlandschap, als schaamde hij zich voor zijn aanwezigheid. Doodse witbesneeuwde velden verwaterden tot ijzige vlaktes waar verdwaalde vogels vruchteloos voedsel zochten. Lusteloos staarde Edgar door het wazige raam van zijn coupé. Een koude rilling doorstak zijn borst.

In deze streek had hij met zijn zielsgenoten de mooie studentenjaren doorgebracht, kort voor de grote oorlog. Edgar trachtte de gedachte aan zijn vroegere vrienden weg te dringen, maar als in een roes dreef zijn geest steeds verder af & vurig klaarde de herinnering aan Manfred. Ach arme Manfred, gij trouwe gezel! In de draaiende tabakswolken dwaalden Edgars mijmeringen, als door een onheimelijke kracht aangezogen, steeds sneller & dieper in het verboden verleden.

i

Lang voor de grote oorlog genoot Manfred de zoete beslommeringen van de zorgeloze kindertijd in een klein provinciestadje aan de rand van het grote rijk. Hij groeide op in een goedburgerlijk gezin van notabelen, die ondanks hun bevoordeerde positie vrij teruggetrokken aan de rand van de stad leefden. Manfreds moeder behoorde tot één van de laatste takken van een oud adellijk geslacht dat reeds enkele eeuwen inerval verkeerde, maar steeds de ethische normen hoog had gehouden. Zijn vader stamde af van een oude officiersfamilie & was in overeenstemming met de traditie bevelvoerend kolonel van het aldaar gelegerde kavalerieregiment.

Waar andere kinderen zielloos samentroepen & zich verheugden in wilde spelen vertoonde Manfred de neiging tot rustige reflectie & liefde voor de natuur, zoals zo dikwijls bij tragische personen kan vastgesteld worden. Voor zijn broers & zussen bleef hij een wonderling, zijn ouders echter hadden een vermoeden van

zijn mogelijkheden & keken er nauwkeurig op toe dat hij de beste leermeesters ontvangen mocht. Buiten een grote verbeeldingskracht bezat Manfred een onvoorstelbare leeshonger die zijn kamer veeleer tot een bibliotheek maakte dan tot een lustig kindervertrek. De familierezidentie was ruim & geriefelijk ingericht met de vele smalle dienstgangen & zolderkamers die zowel bij mijmerende als avontuurlijke kinderen zeer in de smaak vallen. Een uitgestrekte, wat in verval geraakte tuin bood het hele domein een weemoedige aanblik.

De jaren in het landelijke stadje vervlogen snel & sereen. De gistende politieke spanningen uit de verafgelegen hoofdstad drongen slechts sporadisch door, maar gaven de gesprekken in de drukbezochte drankgelegenheden toch een wrange sfeer. Een goed observerend man had reeds de latere terreur kunnen voorspellen aan de hand van de demonisch samengetrokken gezichten van het luid wauwelende plebs dat de herbergen regelmatig teisterde. Manfreds vader voelde die spanningen goed & moest het wachtbataljon regelmatig laten uitrukken om de munitende menigten uiteen te drijven.

In tijden waarin mensen beoordeeld werden op hun mogelijkheid tot sentimentaliteit & dwaas gedweep, bij gebrek aan uitmuntend schitteren op het geestesvlak, spreekt het voor zich dat de kleine Manfred maar weinig mensen tot zijn vriendenkring rekenden kon. Zijn heldere geest & uitmuntende studieprestaties boden—zoals meestal het geval is—meer aanleiding tot diepwortelende haat & jaloezie dan dat ze tot voorbeeld strekten. Manfred zag zich daardoor genoodzaakt om meer & meer het pad der eenzaamheid te bewandelen samen met zijn grote voorbeelden uit de stoffige bibliotheek. Ergens voelde de jongen reeds dat dit door een soort van voorbestemdheid veroorzaakt werd & hij aanvaardde dit ongewisse lot met grote gelatenheid.

Nieuwsgierig naar het grote avontuur dat zich openbaarde begaf de jongeling zich naar de universiteitsstad. Manfred nam zijn intrek in een kleine zolderkamer in een statig doch wat onderkomen herenhuis, niet ver van het centrum. Hij had zich ingeschreven als student in de filologie & filosofie. Om deze bizarre, want niet winstgevende keuze werd hij door velen schamper bejegend. Manfred zag het studeren echter als een persoonlijke verrijking & zijn studiekeuze als een noodzakelijke weg naar wijsheid. Geen wonder dat de andere studenten met hun bekrompen beroepsethos mijlenver van hem afstonden. Zij studeerden immers om later in deze of gene beroepsklasse zich zo spoedig mogelijk te kunnen verrijken & een groot pensioen te vergaren, opdat ze na hun loopbaan konden doen wat ze nu nog niet wisten & dan wellicht vergeten zouden zijn. Manfred had reeds lang afstand genomen van het persoonlijke streven naar materiële zaken. Niet dat hij zich ergens schaamde voor de middelen waarover hij beschikte—hij zou zich zonder dit comfort wellicht niet zo gemakkelijk voelen—, maar hij wilde zijn leven er niet naar richten.

Tijdens de eerste jaren sloot Manfred nauwelijks vriendschappen met medestudenten. In de dagelijkse omgang was hij vrij stuurs. De weinige tijd die hij niet aan studeren besteedde, verbracht hij in het studentengenootschap. Daar zou hij later zijn vrienden vinden.

Na een tweetal jaren had Manfred de eerste examens succesvol achter zich liggen & zijn persoonlijkheid kreeg de vrijheid om zich te ontwikkelen. Naast literatuur & filosofie ging hij nu ook geschiedenis studeren. Zo gleed de tijd gelaten aan hem voorbij.

Manfred studeerde reeds enkele jaren aan de universiteit zonder veel van het voorgeschreven leerplan te volgen. Zijn eigenzinnigheid, de verlokkingen van het nachtleven & misschien ook een natuurlijke luiheid hadden hem verhinderd veel colleges te bezoeken & meestal bestudeerde hij reeds lang obscuur verklaarde filosofen of schrijvers. Deze fortuinlijke samenloop van omstandigheden hadden zijn geest omgevormd tot geslepen staalkristallen, die helder de verstomming van zijn leerplanslaafse medestudenten volgden. Hij doorzag de duistere tijden die in volle ontwikkeling waren met pijnlijke precisie; daardoor was Manfred tot lijden voorbestemd.

Manfred had ook een tijdje met de gedachte gespeeld zich op de kunsten toe te leggen, maar hij had dit onder invloed van zijn filosofische studies & louter empirische vaststellingen laten varen.

Hij voelde immers de voleinding van de westerse beschaving waartoe ook het rijk behoorde snel naderkomen. Zoals elk organisme kende deze haar geboorte, jongelingschap, de volwassen leeftijd, de ouderdom & uiteindelijk was ook zij gedoemd tot wegdeemsteren in de onvermijdelijke dood. Vooral in de kunsten was de eindfase van de westerse cultuur schijnend vaststelbaar. De grote elkaar afwisselende kunstperioden uit het verleden wachten hopeloos op een aflossing uit het heden. De kunstenaar scheen van zijn oorsprong losgeraakt & de inspiratie tot groots scheppend werk te ontberen. Zij die dit inzagen trokken zich uit de openbaarheid terug & hun afgestane plaats werd gretig bezet door de grote groep van minderbegaafden zonder ambacht & genie, die hun kans op roem reeds voor zich gereserveerd wisten. De hedendaagse kunst evolueerde naar een amalgam van inspiratieloze & nietsbetekende scheppingen, die door de nieuw ontstane kunstenaarsgroepen luidkeels geprezen werden.

Het grootste scheppende genie is begiftigd met een tot eer strekkende bescheidenheid; in stilte buigt het zich over zijn scheppingen & is veelal beschaamd ervan te scheiden. Alleen daardoor had men makkelijk de hele kunstenaarskaste

kunnen ontmaskeren als luid schreeuwende tot domheid gedwongen exponent van de massa. Weinigen waren daar echter nog toe in staat & zij die het waren zagen er dikwijls het nut niet meer van in.

Manfred vergeleek de westerse beschaving met haar vele verschillende verwezenlijkingen & evolutiefasen voor zijn vrienden wel eens met een groots opgetrokken gebouw waarin de kelderfundamenten de basis vormen voor de vele kamers die allen op één of ander wijze van de inkomsthall afhangen & met elkaar in verbinding staan. Langs vele trappen zoeken zij zich een weg naar boven die uiteindelijk uitkomt in de mansarde waar honderden jaren van rijke geschiedenis culmineren in een stoffig museum met relicten uit het verre verleden. Manfred zag dat zijn tijd het eindpunt van de ontwikkeling bereikt had & de rokende schoorsteen de enige uitkomst bieden kon. In vroegere tijden had Manfred misschien tot de hoog aangeschreven letterkundigen behoord, maar zijn doorzicht in de eindfase van zijn cultuur weerhield hem ervan zijn bekende & verdoken talenten volledig te ontplooien. Het was immers niet meer dan een museaal herbeleven van een glorieuvel verleden. Mooie herinneringen voor de getrouwden bood het, maar een waarde voor de toekomst had het niet meer. Toch wilde hij de harde consequenties van zijn gedachtegang niet volgen. In dat geval zou hij immers het leven van de literaat volledig moeten achterlaten & zich op de exacte wetenschappen storten, die nog verder van de voleinding aflagen. Hij wist niet goed wat te doen. Hij zag zich graag als de Romeinse soldaat die men bij de opgravingen in Pompeï versteend in zijn wachthokje voor de poorten van de stad weervond. Deze was door de uitbarstende Vesuvius bedolven daar men in de chaos tijdens de uitbarsting vergeten had hem af te lossen. Terwijl de kazerne met heel de stad reeds in brandend puin lag, bleef voor deze toch de oude wet & plicht gelden tot de dood. Op de verloren post roemvol volharden tot het einde, dat was de enige weg die Manfred wilde begaan. Maar hoe?

Gesterkt door zulke inzichten verliet Manfred meer & meer de stilte studeerkamer waar hij lang van zijn eenzaamheid & geestesleven genoten had. Hij voelde zich genoeg gesterkt om weerbaar in de woelige arena van het leven te schrijden. De nu drieëntwintigjarige jongeman genoot met overgave, doch gedisciplineerd, van zijn dagen in de universiteitsstad. Wat een prachtige tijd was dit! Elke dag tegen de vroege middag ontwaken & zich ongehast overgeven aan enkele studiebezigheden om dan met één van zijn goede vrienden ergens het middagmaal te gebruiken & samen het dagelijkse ritueel van de promenade te vervullen. In de vroege namiddag stilde Manfred zijn dorst & honger in één van de vele koffiehuisjes & begaf zich dan naar één van de donkere kunstenaars-cafeetjes, waar hij zijn teksten voorbereidde. In de vooravond begaf hij zich naar zijn kamer & handelde zijn beperkte briefwisseling af of wijdde zich terug aan studietaken, waarna hij zich zorgvuldig opkleedde voor het uitgaan. 's Avonds

volgde vrijwel steeds het diner met dezelfde gemoedelijke groep gelijkgezinde schrijvers & dichters, waarna hij zich liet verleiden tot grootsprakige gesprekken in de toen rijkelijk tierende literaire salons. Manfred had rond hem een selecte groep van vrienden verzameld die zich innig met elkaar verbonden voelden door hun niet overeenstemmen met de rest. Dit was zijn energiebron voor de zich aankondigende strijd.

Het zedelijke klimaat in het uitgestrekte rijk was sterk verwilderd door het wegvalen van de godsdienst. Manfred & zijn vrienden hadden nog aansluiting met de oude, intact overgeleverde riten van de erediensten. Deze waren lange tijd weggedrongen geweest uit het openbare leven zodat slechts zelden hogepriesters gevonden werden die de juiste gebruiken nog kenden. In verre uithoeken van het rijk werden ze nog verdoken bedreven & ook in de universiteitsstad was de invloed op een kleine kern getrouwen niet te onderschatten.

De verdringing van de godsdienst had de meeste mensen omgevormd tot consumptiegerichte wezens wier waarde enkel werd gemeten aan de hand van het aantal goederen dat zij naar hun holen konden verslepen. De stapelwoede van de massamens nam hallucinante vormen aan. De arbeidsomstandigheden waren in die tijd erg goed & ook de verloning was op het eerste zicht rijkelijk. Het bedwelmende mechanisme lag echter dieper verborgen. Elke loonsverhoging ging gepaard met het uitbrengen van enkele nieuwe luxegoederen die op zo een wijze werden aangepresen dat de mensen ze terstond moesten aanschaffen. Toch waren de fabrieks- & bediendemens nooit tevreden. Het onoverzichtelijke scala van verlokkingen kon immers nooit vergaard worden & steeds voelde de rusteloze lustjager zich bedrogen & tekort gedaan. Afgunstig bekeek die de glitterende genotsvoorwerpen van zijn buur & grimmig gloeiden de gezichten dan van afgunst.

Nadat de herinnering aan de godsdienst & de bijhorende geboden grotendeels uit het korte geheugen van de inwoners was weggevaagd, veranderden ze al snel in waardeloze wezens. Orgieën, overspel & andere ontaardingen, die vroeger ook wel plaatsvonden, maar dan achter gesloten deuren & op kleine schaal, deden hun intrede in het publieke leven. Iedereen werd geconfronteerd met deze ondeugden & zij werden alom als bron van handel & winstbejag gecultiveerd. De hele maatschappij was omgeslagen in een verderfelijk krioelen van lepe viezigaards. Zij die konden spreken zwegen.

Elke mens, hoe dom en afzichtelijk hij ook moge wezen, heeft ergens diep verscholen in zijn lichaam een schemerend besef van goed & kwaad. Onbewust blijft er dus toch een door generaties degelijk opgevoede voorouders overgeleverd waardenpatroon aanwezig, dat verborgen werkzaam een soort onderhuids onbehagen opwekt tegenover eigen beestachtige of kwaadaardige gedragingen. De moderne massamens zal dit verdoken waardenbesef onschadelijk maken door

zijn kwade daden te gaan vergoelijken & er met nog meer overgave genot in te zoeken. Dit gebeuren is zeer merkbaar in groepen die elkaar als het ware wederzijds tot dit soort gedrag aansporen & zich door de grote omvang van hun misdaden gesteund zien. De eigen vulgariteit wordt met een wellustige & verkrampte grimas aan de buitenwereld geopenbaard & door velen tegelijk beleefd. De enkeling die de roep van het verguisde geweten volgt wordt dadelijk als vijand beschouwd want hij brengt immers het geveinsde evenwicht in gevaar. De omkering van alle waarden is een zeer eenvoudig proces, op maat van de massa geschreven. Het meest afstotelijke van dit gebeuren is wel dat het gebrekige geheugen van deze schimmige geesten zich geleidelijk aan gewoonweg niet meer het goede zal herinneren, waardoor ze denken—zich in vuilheid wentelend—that ze het uitverkoren volk op aarde zijn. Manfred was lang overtuigd geweest van het feit dat men niet overwinnen moest om gelukkig te zijn & dat enkel de morele suprematie belangrijk is. Vol verachting moest hij dan ook gadeslaan hoe uiteindelijk ook het besef van zo een suprematie werd ontmanteld en uit het dagdagelijkse denken werd gebannen.

3

Manfred voelde hoe de harde wind zijn gelaat streeerde. Zijn gemoed verbeterde: hij hield wel van stormachtig weer. Vandaag was een wonderlijke dag. Een vroege boodschap had Manfred het bericht gebracht van een vergadering & de hele middag had hij rusteloos op zijn kamer gezeten. Het maandelijkse convent met de getrouwen bood telkenmale de gelegenheid tot filosofische discussies of het verhalen van politieke intriges uit de hoofdstad & het noodzakelijke genot van vriendschap. Voor deze gelegenheden placht eenieder zich uitzonderlijk op te kleden, bijna als bood hen die ver doorgedreven vormverfijning een vlucht uit de inhoudsloze tijden. Zonder reden begon Manfred sneller te wandelen, als door een blinde kracht aangetrokken. Hij trachtte rustig te blijven, maar wist dat dit onmogelijk was. Waarom ook talmen—elke seconde die hij temidden van de middelmatigen doorbracht was toch maar een kwelling voor zijn zintuigen?

Het groene lover van de grote lindebomen langs de drukke laan begon reeds enkele gelige plekjes te vertonen. De onstuimige kracht die ze had doen groeien doofde langzaam uit & men kon een enkel blad reeds zien dwarrelen boven de bruusk rijdende voertuigen. Deze kleine onvolkomenheden verstoorden Manfreds overpeinzingen.

Als een schim uit lang vervlogen tijden baande hij zich een weg door het vulgus & dacht aan de vele schone uren die nu in het verschiet lagen. Daar was hij bij gelijkgezinden, maar hoe verafschuwde hij dit woord ‘gelijk’. Gelijkheid

bestond voor hem niet. Iedereen is anders, de meesten zijn dom & lelijk als vertegenwoordigers van een niet meer te beheersen rattengeslacht. De Glijken! Zij waren de Onglijken, de weinige resten van een eens zo krachtig Avondland, de Aristoi, Alpha & Omega; hier begonnen de nieuwe catacomben. Manfred voelde bij deze gedachte een lijdzaam geluk opborrelen.

De voorbijgangers die Manfred opmerkten konden hem niet onmiddellijk plaatsen in één van hun tot vereenvoudiging bedoelde classificaties. Zijn verschijning was niet die van de begoede burgerzoon of excentrieke dandy, noch die van de zelfverzekerde jonker. Zijn houding had iets van een kunstenaar & Pruisische militair. fijnlederen, niet te hard opgeblonken schoenen onder een voornaam ogend zwart pak, dat toch niet bourgeois was, want gemaakt in een stijl waar de mercantile smakeloosheid der mode geen vat op heeft. Een bordeaux strikje gaf zijn verschijning die Angelsaksische verfijning die hij in zijn optreden nastreefde. Manfreds zachte blauwe ogen gaven zijn scherp gezicht een vriendelijke, doch donkere uitstraling. Zijn bruine haren waren strak over zijn hoofd gekamd, de snit was klassiek & tegelijk jeugdig genoeg zonder echter aan zijn ernstige trekken afbreuk te doen. Een strakke fijngesneden overjas hing losjes rondom het lichaam met een bijna vrouwelijke sierlijkheid. Zijn grote lichaamsgestalte & gezonde uitstraling verrieten zijn afkomst van één der noordelijk gelegen landstreken. Hoe hard stak hij af tegen de tengere & vaalbleke stadsbewoners! Noeste handwerkers keken hem met de typisch argwanende & ontevreden blik aan & aasden op zijn zelfverzekerde elegantie. Hun grote gelaatstrekken verrieten generaties van ondervoeding & intellekt in gesloten gemeenschappen. Ze schenen op dit vroege avonduur als door oerdritten gedreven uit hun holte te zijn gekropen om te gaan zwelgen & samen te troepen in de donkere kwartieren van de stad. Manfred schepte er genoegen in om de rijke burgers met een vervaarlijk priemende blik aan te staren & vervolgens van de zo ontstane verwarring van zijn slachtoffers te genieten. Onaangenaam uit hun lood geslagen door een niet vast te pinnen gevoel van leegte keken deze dan schuchter naar hun blufferig blinkende schoenen of controleerden de kruikelige knoop van hun das, dachten snel aan hun goedgespijsde bankrekeningen & het op hen wachtende avondmaal in de achterkeuken van hun herenhuis, om dan met herwonnen zelfvertrouwen de reeds voorbijgegane belager terug aan te kijken. Opvallend opgetuigde meisjes slopen in oorlogsuitrusting door het gewriemel & wierpen wellustige blikken in het rond als jagers die prooien zoeken. Geleidelijk verminderde de drukte bij het naderen van de stadsrand.

Het indrukwekkende huis waar de vrienden vergaderden lag verdoken achter wild woekerende struiken & bomen op een hoge heuvel. Manfred klopte op de zware poort & prevelde een groetwoord. De deur opende. Een statige marmeren haltrap in de inkomhal gaf uit op enkele eikenhouten deuren. Met de vaste

schrede van een bekende bezoeker ging Manfred door één van de deuren & blikte in de grote rechthoekige gelagzaal. Een haardvuur brandde & verspreidde zijn aangename warmte doorheen het vertrek. Blauwige rook wervelde tussen de gemoedelijke gesprekken. Enkele portretten aan de wand gaven het geheel een plechtstatige uitstraling.

Als één van de jongste aanwezigen nam Manfred een plaats in ver van het hoofd van de tafel. De strijdlustige voorzitter Gustav zat achter een goed gevuld glas wijn & luisterde aandachtig naar Edgar, een jonge zwaarmoedige professor uit Manfreds stad, die reeds jaren tot diens innige vrienden behoorde. Tot vreugde van Manfred nam Wolfgang, een lange magere officier, naast hem plaats. Wolfgang was gekleed in een lichtgrijs uniform dat strak rond zijn lichaam hing. Het wapen aan de koppelriem contrasteerde heftig met zijn innemende blik. Enkele niet onbelangrijke decoraties sierden de borst van de jonge knaap. De officierskepie droeg hij zorgeloos onder de arm. Zijn zilveren sabel kletterde schril tegen de zitbank. Wolfgang behoorde tot die zangerige officieren die meer door de Muze dan door het staal gevormd werden. Met hem kwam ook Edmund, een donkere filosoof die mensen graag placht te choqueren met zijn griezelige taalgebruik. Hij was gekleed in een zwart pak & rookte zoals steeds één van zijn pijpen. Hij scheen voortdurend op duistere plannen te broeien & menigeen vermoedde dat hij meer was dan hij scheen. Zijn verschijning had de typische aristocratische arrogantie, maar aan de weinigen die hij waarderen kon schonken zijn ogen de diepe glans van vriendschap & vertrouwen. Als derde man zette zich Georg, een mysterieus & schuchter dichter-denker uit dezelfde streek als Manfred. De fijngevoelige, wat melancholische Georg trok zich soms terug in schitterend opgetrokken droomwerelden. Zijn hoge afkomst liet hem toe zich zonder zorgen met grote weelde te omringen. Hij deelde met Manfred de passie voor de poëzie & hun innige band spiegelde zich in elkaars werken. Geleidelijk geraakten alle plaatsen volzet. Een ernstige blik van de voorzitter deed het geroezemoes eensklaps verstommen. Het was meteen duidelijk dat er iets zwaarwichtigs te vertellen viel. De drukkende lucht had iets bedreigends, iets dat ieder gereeld bestaan voorgoed uit zijn baan zou kunnen slagen & iedereen voelde een verlammende vertwijfeling door zijn hart razen.

4

Het politieke & maatschappelijke klimaat giste destijs in ongehoorde hevigheid. Waarin deze wervelende evolutie zou eindigen kon nog niemand voorzien. De oorspronkelijke elites waren door hun drang naar luxe vervreemd van hun streven & hadden een opstand van de minderbedeelden mogelijk gemaakt. In

het rijk hadden deze geleidelijk de macht kunnen vergaren & langzaam, maar gestaag, vraten zij lijk parasieten alle privileges & langbestaande tradities weg om er terreur voor in de plaats te stellen. Deze lieden verenigden zich onder de noemer van de Gelijken.

De staat werd nu geleid door een partijenbundeling uit verschillende stromingen. Met slechts één gemeenschappelijk bindmiddel: de afkeer voor de Niet-Gelijken. Ze bedwelmden de grote massa met hun triomfantelijke uitspraken & statistieken & beloofden haar de definitieve vervulling van alle aardse begeerten. Verder predikten ze haat tegen de Niet-Gelijken, die door hen als groot gevaar voor het gemeenschappelijke project werden beschouwd. De Beweging van de Gelijken had vele tentakels. Stilaan controleerde zij het merendeel van de kranten & radiozenders. Ondanks de grootschalige omvang van haar project toonde ze zich niet in de politieke mobilisatie van de monsterlijke mensenmassa, ze ging veel verfijnder te werk. De minder rijken van geest werden voorgedacht & zoveel mogelijk beziggehouden met de speelse banaliteit van het dagelijkse leven. Het riep bij Manfred de herinnering op aan de decadente laatcultuur der Romeinen die zich in hun welstand & dierlijke geneugten hadden laten verzinken. De mensen werden geboeid door de vele grote spektakels der Gelijken. In grijze groepen beroesden ze zich op vele manieren & niet zelden sloeg hun verdwaasde feeststemming om in woeste baldadigheden. Het hele rijk had wat van een enorm bal dat reeds lang over zijn hoogtepunt heen is & waar de bedronken genodigden door hun buitenzinnige uitgelatenheid & luid geraas niet merken dat de gastgevers al lang verdwenen zijn & het dienstpersoneel zelf aan het zwelgen is geslagen. Niemand had echter nog de nuchterheid om het nakende einde onder ogen te zien.

Als een onophoudelijk vuur stroomde de voortdurende waarschuwing voor de Niet-Gelijken uit de propagandakanonnen van de Beweging. Aanvankelijk verschrikte & versteende men bij het herkennen van zo'n Niet-Gelijke maar gesterkt door georchestreerde gewelddaden werden de Gelijken brutaler. Wee degene die zich ook maar tot de Niet-Gelijken durfde bekennen! Als een stigma kleefde voorgoed deze gruwelijke ondaad op hem. De politiediensten waren bijna volledig in handen van de regering, die bovendien op een enorme gewapende militie van gepeupel kon rekenen. Enkel het leger was nog grotendeels neutraal, maar werd op lepe wijze naar de randen van het rijk overgeplaatst, waar het zich met nutteloze werken kon bezighouden. Het werd alsmaar sterker ingekrompen & verloor zijn taak aan de milities.

Het is algemeen bekend dat de minderen van geest zich graag aan grote voorbeelden spiegelen om zo hun eigen kleinheid te verdoezelen & zich te kunnen verdromen in ingebeelde waanzin. De brede massa's worden sneller het slachtoffer van een grote onwaarheid dan van een kleine leugen. Hoe groter

immers de façade van de leugen wordt, hoe moeilijker het schijnt om er langs te blikken. Zo was het ook voor de grote oorlog. Als de ergste insectenplaag haakten duizenden minderen van geest in het openbare leven bij de Beweging der Gelijken aan. Ze namen gedachteloos haar register over & zoemden in alle toonaarden alsmaar dezelfde haatmelodie tegen de Niet-Gelijken. Rijkelijk bestuifden ze zelfs de amperen van geest, die zich plots als profeten van het Evangelie der Gelijkschakeling zagen.

5

82

De tijden dwongen tot het in beweging brengen van alle beschikbare krachten. Dit moest gebeuren met beperkte middelen: een resem literaire tijdschriften, wat kranten & een obscure uitgeverij van filosofische geschriften die alle door de Niet-Gelijken geleid werden. En door contacten met officieren van de oude ruiterij.

Men zou sterke standpunten innemen tegen het klimaat van onvrijheid om zo bij te kunnen dragen tot een golf van verzet in de afgelegen gebieden van het rijk, die nog niet zo hard onder de donkere schaduw van de Beweging stonden. De kans op slagen van dergelijk verzet werd bijna onbestaande geacht, maar er werd al lang niet meer gehoopt op een overwinning. Niet voor welk doel ze nog streden was belangrijk, maar juist met welke overgave ze alsnog bleven volharden. Veelmeer vochten ze nog uit een fijn ontwikkeld eergevoel dat geen plaats liet aan lafheid. De gedreven Gustav riep hen op om in hun persoonlijke leven discipline te laten heersen & zoveel mogelijk tijd & kracht vrij te maken voor wat misschien wel de laatste kans tot verdediging was tegen de staat. Desnoods moesten zij zelf de wapens ter hand nemen. Dit zorgde voor een breuk in het gezelschap. Sommigen zouden niet bereid zijn tot zulke toch wel verregaande verdedigingsmaatregelen, anderen berustten in dit onontkoombare lot met aristocratische gelatenheid. De eersten, tot wie Edgar behoorde, voelden zich te verheven om zich vuil te maken aan het streven naar wereldse macht. Ze zagen helder de nederlaag voor ogen & voelden meer voor het bewaren van het innerlijke heil & een geestelijke ballingschap. De meer militante groep vond dat men in het geval van een openlijke aanval deze ook moest beantwoorden, ook al kwam dat neer op een zekere dood.

De weerstand leverde weinig succes op. Hooguit enkele tientallen studenten & inwoners van de universiteitsstad schaarden zich als hoeders van een lange traditie bijeen om op het juiste moment actie te ondernemen. Ze waarschuwden fel tegen de alsmaar sterker wordende haat van de Gelijken, maar werden weggehoond & overal waar mogelijk opzijgeschoven. De openbare beroepen die ze bekleedden werden ingevuld door de Gelijken. Het duurde niet lang vooraleer ook hier de eerste openlijke liquidaties volgden.

VERBOVEN

De geschiedenis leert ons dat de kunstenaar in een hem ongunstig gezind klimaat op groteske wijze zijn eigen graf graft. Zijn zacht gemoed, de voorkeur voor vormschoonheid & het nastreven van idealen, verhinderen hem om op een heldere wijze aan politiek te doen. Tijdens massa-evenementen wordt hij weliswaar door een onstuibare drang tot gadeslaan aangetrokken, maar kan zich er nooit tussen passen. Hoe zou hij zich dan in het gewriemel aan de top van het gepeupel moeten nestelen? Deze door zijn uitzonderlijke wezen aangenomen afzijdigheid is in de ogen van het volk steeds een bewijs van een laakbaar superioriteitsgevoel dat bij hen uit diepe afgunst tot grimmige haat groeit, die zelfs tot godsmoord leiden kan. Zo ook tijdens de grote oorlog.

Geleidelijk splitste de groep getrouwen zich in twee kampen. Grote geesten van de Niet-Gelijken trokken zich terug in een geregd leven & trachten lijdzaam de veranderingen te ondergaan. Vooral zij die reeds de zekerheid van een gezin genoten verloren veel van hun jeugdige ijver & idealisme. Manfred schommelde tussen de twee kampen. Hij begreep ergens wel dat zij gebonden waren, maar gezien de ernst van de situatie bood dit hen geen vrijbrief voor een vruchteloos vergooien van mogelijkheden. Zelfs de burger, die, zoals meestal het geval is, denkt op de hoogte te zijn van wat er zich in zijn land afspeelt maar feitelijk enkel het gemaakte nieuws van de propagandameesters verorbert, was in zijn wezen bedreigd. Had die de wijsheid gehad dit te doorzien dan had Manfred nog respect voor hem kunnen opbrengen daar hij dan dit tragische lijden stoïcijns had kunnen dragen. De burger werd echter geleidelijk overwoerd door vreemde krachten zonder dat hij zich ervan bewust werd dat het laatste straaltje zon hem snel ontnomen zou worden. Maar was Manfred dan uiteindelijk ook geen burger?

De militante groep ijverde verder voor een strijd die reeds verloren was. Steeds meer mensen verdwenen & het leven werd zo gevvaarlijk dat men zich niet meer in openbare ruimten kon vertonen. Nadat kranten & tijdschriften niet meer verkocht mochten worden in het normale handelscircuit werden ze uiteindelijk verboden & drukpersen werden in beslag genomen. Hetzelfde lot was aan alle afwijkende uitingen toegedacht. Enkel binnen de eigen geest was men nog veilig.

6

Het is opmerkelijk hoe dieren weten dat de dood zich aankondigt & zich dan vol schaamte verwijderen om in eenzaamheid te sterven. De mens daarentegen danst blind brakend de afgrond tegemoet & merkt deze pas, als zijn bloed fel langs verbrijzelde botten de diepe bodem bevult. De gevvaarlijkste veranderingen

MANFRED

83

voltrekken zich altijd langzaam, zodat ze aan de meeste mensen ongemerkt voorbijgaan tot in een verre droomflard de herinnering aan vrije tijden het kauwend leven zijn noodlot doet inzien. Anderen worden door de steeds toenemende beklemming tot een besloten eiland & trachten de dreigende omgeving te negeren. Velen worden meegegreven op de demonische stroom zonder dat ze het tragische lijden beseffen. Zijn ze te benijden?

Na enkele jaren was de overgang volledig vervuld. Net zoals vele duizenden anderen werd Manfred tijdens het volksfeest op de Dag der Gelijkheid gearresteerd & opgesloten in de vele kampen die het land kende. Dit gebeurde met zulke organisatie & snelheid dat slechts weinigen zich konden redden. Overal kraakten de deuren onder de meutes militieleden die hun prooi half dood in hun praalwagen laadden & een zwarte rookpluim achterlieten bij hun vertrek. Slechts enkele Niet-Gelijken konden naar het buitenland vluchten & ook daar waren ze niet meer veilig. In de universiteitsstad liet de compagniechef het leger optreden tegen het moordende plebs & koos vastberaden de zijde van de Niet-Gelijken. Onder de oude gevels ontspomt zich een bloedige paringsdans die de straten met verwrongen hoopjes schande bedekte. Wolfgang had het genoegen zijn gezellen uit de kille kerker te bevrijden & samen kozen ze de enige mogelijkheid die nog restte.

Het gevoel van onontkoombare hopeloosheid heeft iets wreeds, maar ook iets aantrekkelijks, alles schijnt zich immers in een vaste organische baan naar een eindpunt te begeven. Ethische vragen verdwijnen door overmacht & de druk tot persoonlijk streven vervliegt door de confrontatie met de naakte kosmos.

Regeringstroepen sloten de stad in, maar het garnizoen was bereid ze te verdedigen tot de laatste man. In minder dan twee dagen was ze door het zwaar dreunende artilleriegeschut restloos verwoest. Kostbare schatten van eeuwenlang vergaarde wijsheid verdwenen in vlammen & puin, zodat er uiteindelijk niets meer te verdedigen viel. De overlevende verdedigers konden ontkomen & trokken het woud in, waar ze nog enkele weken verbitterde gevechten leverden om hun gewis einde uit te stellen. Het was toen dat de trouwe Edgar zijn zielsgenoot had verraden & in een laffe nacht de linies had doorgekropen om de vlucht te nemen.

* * *

Manfred stierf samen met zijn vrienden op een kille morgen. Langs donkere sparren lagen ze scherp turend in een greppel verscholen, de wapens als lange speren voor zich uitgeschoven. Het drommende konvooi militieleden stroomde nietsvermoedend over de landweg—een hopeloze overmacht. Gustav knikte het korte vuurbevel. De ijzige klik van het machinegeweer werd gevolgd door het éentong ratelende ritme van vernieling. Als krampachtige circusapen in een dodelijke parade zakte de vijand in elkaar tot hij de verwarring te boven kwam & dekking zocht. De lucht knalde droog boven de greppel & enkele wellustig opstuivende zandwolkjes sneden in Manfreds richting. Een doffe slag verblindde hem. Zacht zonk Manfred in de kolkende dieptes van de tijd. De stampende laarzen die wat later over het uitgestrekte lichaam hun zegetocht aanrukten zagen de glimlach op het bleke gezicht niet. En mochten ze die blik gezien hebben, hadden ze hem toch niet begrepen...



Bruusk schrok Edgar uit zijn pijnlijk peinzen op en keek nogmaals door het raam van zijn coupé naar het kille landschap. Lange rijen zwartgeblakerde bomen sierden als gekraakte kruisen de winterse strijdvelden. De vele herinneringen aan de verloren oorlog lagen verdrongen onder haastig opgeworpen graven, die als zachte golvingen her en der te bespeuren waren, wachtend op de krachtige wind die hen openstuift en als zaaisel naar diepe wonden zal waaien, waar de vruchtbare grond hen wederom wortelen laat. Of dragen trekkende vogels ze naar verre oorden waarvan zij ooit in het zog van een zegevierende lente zullen terugkeren, om dan als ontluikende bloesem het rechte en edele leven in deze dorre streken te herplanten.

86

De verschrikkelijke ervaringen hadden Edgar gebroken. Hij was niet de sterke dadenmens gebleken zoals zijn vrienden, maar had de oorlog overleefd. Andere kameraden waren uitgedoofd of verdwenen in de moderne catacomben. Het eens zo bloeiende rijk bestond uit stalen steden waar afgeleefde nummers zich in het voorbereide dagelijkse stramien bewogen onder terreur van willekeurige vervolging. Elke kleur leek voorgoed verflauwd & de dagen drongen zich donker voorbij.

Edgar had zich publieklijk moeten bekennen tot de Gelijken & trok zich terug in een innerlijke emigratie. Zijn stem verstomde & zijn geest deemsterde weg. Na enkele jaren vereenzaamd in de hoofdstad als vreemdeling gewoond te hebben, zich met mechanische dagtakken kwellend, had hij in een opwelling de moed gevonden naar de vroegere universiteitsstad terug te keren. Waarom hij dit deed was hem niet duidelijk.

Weer voelde hij deze koude rilling in zijn borst. Ook Edgar was reeds jaren dood, maar wist het niet.

H.V.

Ankerplaats

Menige diepte heeft onze koers bespuugd
Om parels die we ontroofden naar het licht.
De masten echter zijn rechtop gebleven
En deden boven ons de storm verstillen.

Dra ligt gehavend onze vloot, daarginds,
Alwaar de wateren in onmacht baren
En ieder hout tot vormloos zout verflauwt
Tegen de klippen van dit nieuwe rijk.

Langs torens staalt de steen zich hier ten hemel
En roert het brons waarin de donder bonst
Op de ingetogen treden van een mars
Die nodend roffelt: wie nog is met ons?

C.M.

87

Nachtwacht

88



89

»Ziet toe, waakt! Want gij weet niet wanneer de tijd daar is. Het is als met een man op reis, die zijn huis verliet & aan zijn dienaars macht verleende, aan ieder zijn werk; & aan de deurwachter beval hij te waken. Waakt dus, want gij weet niet wanneer de heer van het huis komt: of 's avonds of te middernacht of bij het hanengekraai of met de morgen, opdat hij, als hij onverwacht komt, u niet in slaap vindt. Maar wat Ik u zeg, Ik zeg het tot allen: waakt!«

Marcus 13, 33-37

i. Middag

HET COLLECTIEVE lichaam der mensheid vindt zich verstrooid in de toenemende complexiteit van gezinnen, dorpen & steden. Deze in eerste instantie kwantitatieve, maar niettemin noodzakelijke vermiddeling verduistert aanzienlijk de betrekkingen tussen de enkeling enerzijds & het hem overstijgende lichaam anderzijds. Indien de enkeling nu de gezondheid van dit corpus wil onderzoeken, is een beschouwende afstand ten opzichte van de particuliere gemeenschap waaruit hij stamt onontbeerlijk. Hij staat dan hoog op de vestingswallen van zijn voorvaderen & is getuige van het kosmische schouwspel waarbij het uitspansel met zijn hemellichamen de vruchtafdragende gang der aardse dingen bestiert. Bij zichzelf stelt hij de werkzaamheid van een gelijkaardige ordening vast; slechts in & doorheen de evaluerende instructie van de rede worden de verstrooiende grijpparmen van de menselijke aandriften immers samengesmeed tot een beschavende betrachting. Wanneer deze verlichte mens nu bij zijn terugkeer naar zijn gemeenschap als een vreemdeling wordt onthaald, zal in zijn persoon de onverbiddelijke noodzaak van deze universele gerechtigheid ontwaken.

De nachtwacht sloot met eerbied het naamloze boek waaruit hij had gelezen & stond op. De zon was op haar hoogtepunt gekomen & had de dingen hun schaduw ontnomen. Oninneembaar schitterde de stad, gevangen in haar blauwgeglazuurde

muren. Het volk zocht de gemeenplaatsen & stroomde samen op de cadans van cimbalen. De zomer had een donker leder over hun blote ledematen getrokken dat groefde als zij grijnsden. Een uitgelaten vrolijkheid heerste er: de viering van het nieuwjaarsfeest, een religieus volksgebeuren gebruikelijk in deze hoogvlakten, werd plechtig luister bijgezet. De moeders hadden haar gezinnen nog voor zonsopgang gewekt in verheugende afwachting van het teken der zieners. Dezen waren myrteomkranst van de tempeltoren afgedaald, overgesneden stierenkalven in hun zog, & hadden op hun hoorns geblazen. Eens deze verlossende tonen monotoon & diep in iedere kamer waren gedrongen, vulden drommen de pleinen & werden vreugdekussen uitgewisseld.

90

De bodem had zich genereus betoond. De valleien waren uitgekamd op zoek naar velerlei soorten wild & fruit & de vangst was meer dan aardig geweest. Een ruim gedeelte van het graanbeschot werd uitbesteed voor het bakken van tarwebroden. De kruiken verzopen in hun vrachten van wijn. In deze contreien werd aan de wijnstokken geen tijd gegund om lang vrucht te dragen, in deze overvloed bleef geen maag ondervoed. En de moeiteloze arbeid die dit alles vergde was de vanzelfsprekende toeëigening van het verzamelende instinct.

Onder toezicht van de hogepriesters verlieten de godenbeelden hun tempels & kapellen & dit spektakel lokte horden van gapende omstanders. Vermits het tijdstip van zulke gelegenheden de geslepenheid van mercantiel eigengewin niet kon ontgaan, hadden de kooplui hun staljetjes neergepoot & hun nutteloze prullaria innensklaar bij & in de tempelgebouwen uitgestald. Andere venters leken evenwel minder geoefend in het geduld: zij omarmden de reeds aangeschoten burgers met zoetgevoisde loftuitingen. Hun opzet bleek voor een eenzaat hier & daar niet eens zo doorzichtig.

Zo te merken hadden de soldaten hun pantserhemd ingeruimd voor het helgeverfde gewaad, hier gangbaar, de boog evenwel om de schouder gespannen—men hoorde toch te weten wie mans genoeg is. Ginds een trosje mannen, door wier baarden een geschater opschoot; gezapig zaten zij & zeiden nauwelijks iets. Een oud vrouwmens, van jicht kromgetrokken, maande een knaap tot het slempen van lauwend bier. Wijven, toekomstige bruiden of hoeren, droegen hun borsten wuft & zwaar onder haar sluiers. Om het papieren strooigeld dat zij in de handen begraven hielden, glunderden uitgelaten knapen. Honden, bronstig van zoveel ophef, paarden schuimbekkend.

Op het paleisterras verscheen dan de koning, overeind gehouden door twee satrapen; wauwelend vond zijn nieuwjaarsrede nauwelijks gehoor. Enkel de zondaar blijft onbeschonken, zo vermaanden hier immers de spreken. Tegen de groene plantsoenen, die over de terrassen van een kunstmatige ophoging waren opgehangen, staken de paleizen rozig af.

Op zijn wachtpost keerde de poortwacht zijn ogen. Een scharlakenrode kleur vlekte in zijn nabijheid, in focus bleek het een klaproos. Vier kroonbladen stonden kreukelig in twee kransen op een zwartbevlekte voet. Het kelkje werd knikkend opgehouden door een schrepele stengel met onregelmatig gelobde bladeren die harig tussen twee stenen verdween. Daar bromde een hommel nader & zocht houvast op de bloembladeren, vergeefs. Het behoeftige insect balanceerde moeizaam op het hartje maar vond geen honig. Het was met haar bonte kleur dat de bloem het beestje ophitsen kon & daar bleef het bij, want om deze honger tevens te stillen, daartoe bleek zij onmachtig. Zij was het uitbazuin van een belofte waarvoor zijzelf geen gehoor vertoonde. Warrig verloren stoof de hommel, het zwarte stuifmeel aan haar pootjes waarmee zij het verraad vermeerderen zou. Geboeid ontleedde de wacht het plantje, het gewoel ver achter zich.

91

Zelfs het stervelingenoog in al zijn traagheid ontwaart het roesten van zulk een organiekje tot het blauwige purper van verdorven vlees. Nog sneller dan de onrijpheid waarmee zij haar knop uitscheurt, vervelt het bloempje haar kroon. In stinkend onnut teelt zij zichzelf & verrimpelt in de wind. Hoe hoont zij de zich wegschenkende bodem waarin zij woont! En het schijnt ons ongerijmd dat zulke & soortgelijke gewassen de grond vergiftigen waar zij in bloeien. Daarom bergt de natuur in zich een mechanisme dat een ingrijpende disharmonie tussen haar elementen sticht & daarmee alle de haar ontgronde telgen opslukt om zich als herboren te verwekken.

Driftig klepten nu de klepels. Hymnen hieven zich rauw. Op dit teken pulseerde een kolossale beeldenstoet zich voort over de processieweg. Aan het hoofd van dit hinkende pantheon, troonde de stadspatroon in de gestalte van een zonnestier. Hoger steeg de boog van de noorderpoort met de wachttorens. Daaronder een zilte vlakte die verblindde. Het was al goud met flarden festoen dat onder de wacht doorwervelde. De losgeslagen ritmiek drong langs zijn zinnen dol naar binnen. Verhit zocht hij wat lommer op, waarschijnlijk om zijn krachten niet te zeer te verspillen voor zijn dienst. Later—het was nog maar middag. Een poos wachtte hij tot de optocht in het stof was opgelost, daalde dan af & trok achter zich de poorten toe.

In de nieuwjaarstempel, even buiten de stad, werden de goden opeengestapeld. Rondom deze tempel stonden hoge tentzeilen opgespannen in welker schaduw de menigte was neergevallen. Allen keken zij verwachtend uit over de uitgestreken velden waar de witte papaver in knop tierde. De maankoppen stonden stijf & drachting in de zomer. Daartussen gingen magiërs, zij verzamelden zorgvuldig de ingedikte melksapdruppels die zich op de zaaddooswanden hadden afgezet.

Kamelen, paarden, ezels, stieren & andere, kleinere dieren werden onder likkebaardende blikken aangebracht & ingevet alvorens in de ovens te verdwijnen. Verbrand klaverkruid zocht het reukorgaan, maar werd vrijwel onmiddellijk door een scherpe braadgeur weggedrukt. Het feestgedruis stierf even toen een canto klonk ter zegening van de spijzen. Dan trok de doelloze bedrijvigheid zich weer op gang. De zon woog zwaar & het vocht dat zij uit eenieders poriën zoog, vervloog terstond in een weeë stank. Dra gingen dampig de gebraden beesten rond op fluit- & citerspel. De maaltijd was rijkelijk & durend; de koning wist hoe zijn rijkdommen te verbrassen & wel: groots in hoeveelheid. Oververzadigd schonk men elkaar de beker vol, zonder te danken, want niet iedereen sprak hier dezelfde taal.

Nogmaals klonken de hoorns toen de avondzon de horizont in lichterlaaie had gelegd. De moeders stonden op, peuters aan de hand & borelingen aan de borst. Zij stelden zich op in rijen, voor iedere tentingang één. Daar werden zij door de magiërs opgewacht met ivoren vaten, gevuld met een mengsel van heulsap. Het was opmerkelijk hoe de kinderstemmen zich toomden, geen geween, enkel het gerucht van een verslikking of hier & daar een bedeeds gehoest kon men horen. Terwijl de bedwelmde scharen door hun moeders werden toegedeckt, verdwenen de maagden tussen de maankoppen; vormloos & wijd lagen hun lijven. Voor even lieten de saters hun kruiken met rust...

Wie zich van behaaglijkheid oververzadigd achtte, sleepte zich naar zijn peluw, evenwel niet voordat eerst het heulsap tot diep in de aders was gesijpeld. En wanneer de gezamenlijke hordemuil vermurwd lag & zich tenslotte sloot, bedwelmden de priesters tenslotte ook zichzelf. Zij meenden met dit vertoon de aflijvige verwanten te eren & de honger van de zich aankondigende winter te stillen. Opdat ascese kon gelukken, zo was hun overtuiging, diende het vlees vooreerst in weelde te worden geweekt.

Maar wat als eens de huid ligt afgestroopt & geen leven zich meer neigt? Blinde begeerte is zich van geen tijd bewust, de verworvenheden van het voorbijgegane & de voorbereidingen van het verschiet kunnen geen wortel schieten in een zelfgenoegzame tegenwoordigheid die uiteenvalt in verkapte ogenblikken welke slechts tesamen worden gehouden in zoverre ze werden gegenereerd door de volstrekte willekeur van het onmiddellijke genot. Het is als met de bidsprinkhaan die, nog nazinderend van zijn lustroes, de genetische noodzaak van het postcoitale verweer & zijn bloeddorstige kaken dreigt te vergeten.

Schijndood & weerloos lag het tentenkamp. Smakelijk als aas.



2. Nacht

Het oog van de dag had zich afgewend van wat slechts blindheid velen kon. De stad lag gedachteloos in deze nacht die zij als een zilveren rouwkleed had omgeslagen. Haar stichters lagen bereids eeuwen vergeten in de vergeelde marges van onbegrepen boeken; oneerbiedig lagen hun scheppende daden reeds lang begraven gelijk ruïneuze fundamenten, die in hun strenge eenvoud de huidige woeker van steegjes & bouwsels, van kunststoffen façades & grillige staketsels dienden te grondvesten.

Nabij de langgerekte roep van een pauw. Dan sloot de stilte zich. Eén enkele verlaten post nog in protest. Een blauwe wachtlam schetste een schaduw op de kapitelen van de gewapenrokte. In ijzer ijsde deze arbeider op uitkijk. Een wijsvinger, rustend op zijn lippen, verbond stilzwijgendheid aan een verhoogde alertheid voor de nakende warmte van het ongewisse. Opnieuw overvielen hem dezelfde overpeinzingen.

‘De stad waarover ik mij & mijn wapenen heb ontfermd—hoe oud is de tijd waarin haar geest nog ging met fiere gang? Ben ikzelf niet oud geworden, tot een beeld van was verweekt? Nachtenlang heb ik gedachten onderbouwd met andere gedachten, menend daarmee het bewijs van hun feitelijke bestaan te leveren; hooguit werden ze trivial, meer waar werden ze nooit. Maar gij, schaduw, schuwe getuige van mijn bestaan, antwoord mij: hoe stil hebt gij gestaan? De ongelijkheid van de strijd, de weekheid van dit vlees, de eenzaamheid van dit late uur, de behaaglijke veiligheid van het contemplatieve bestaan; is het niet al vadsigheid dat mij overreedt? Wat wordt mijn deel indien ik nog langer aan mijn post verzaak? Een minder vreselijk lot? Een dood tijdens diepe slaap? Gedienstig heb ik mijn hersenen niet kunnen maken, ze zijn in de bolster van mijn schedel zorgvuldig opgeborgen gebleven.’

Verzonken ergens in een poel strekten Dorische restanten zich uit. De deels neergevelde, overwoerde pilaren schenen hem als marmeren armen uit te reiken naar het uitspansel, ofschoon de classicistische glorie van hun lichamen bedolven lag onder een massale opeenhoping van stoffige aarde. De blankheid van deze starre armen glom in de maneklaarte als waren zij nog niet geheel gestorven, maar ze door stramheid hun geheim niet meer konden openbaren.

‘Gevelde helden, eeuwen reeds draagt gij uw eigen einde in uw opgeheven handen. Hoezeer zijn zij daar in hun tenten vervreemd van u & ik van hen? Verdrinkt gij niet in het bittere mondwater van uw nageslacht? Zijn gekweekte wellust kan geen geesteshonger stillen, slechts plaatselijk verdoven & slechts tijdelijk. Gewis, op gewassen lijken zij. Hoe onerkentelijk bekleden de meeste

exemplaren der bloemengeslachten zich niet met een kroon van bont papier & hoe spoedig vervalen haar kleuren in de nacht & buigt haar kopje dor in het schijnsel van de dagen? Wordt haar verraad niet door de zon berecht? De ertszen, diep in de aarde verborgen—weerkaatsen zij in een grootse stilte niet de stralen van het hemelse vuur & geleiden zij niet duurzaam zijn warmte? Zij schenken wat zijzelf verkregen tot ze, eens verschonken, weerom doven. Dierbare vaderen, onthul mij waar ik een nog hoger adeldom kan vinden.’

Het sprak in hem. En deze stem die hij niet kende, hij herkende haar klaar. Zij beval: berg uw palmen in een vuist & stenig de schamele bruid waaruit gij kwaamt. Uw vaderhuis heeft zijn poorten vergrendeld & zijn luiken geloken. Want mocht dit mensdom geen geesteswaardige dragers meer kunnen waargenomen, dat dan zijn schoot gesloten blijve, voorgoed.

Soepel weken de poorten. De nacht sprong open. Met passieloos gelaat toog de nachtwacht naar het kamp; meegaand was het pad & leeg de schede. Het fijn lijnwaad der tenten deinde vreedzaam onder het gesternte. De onbuigzame kling in aanslag doorstak de nacht, het gewaad van deze dief. Daarginds de koning. De weerstand van zijn onbewuste borst duurde kort. Anderen volgden. Zorgvuldig plantte hij zijn wapen recht in hals of hart. En ieder stemgerucht dat oprochelde, beval met steeds aanzwellende kracht: ‘Waarheid *is!* Onwaarheid *is!*’ En uit ieder lichaam, gapend als een pas gegraven graf, vloeide een wel waarin het ideaal zich terug kon herkennen, eindelijk...

Onverhoeds twee opengespalkte ogen. Een hogepriester lag sidderend naast zijn bed. Zijn handen toonden de palmen: het gebaar van onderwerping. Beide waren zij met wijn beklekt, alsof stigmata hem gemerkt hadden. Van het sap had hij kennelijk niets genomen. Zijn hoofd bleek van zijn blos beroofd & deze zichtbare weerloosheid verplichtte de priester te spreken, nadat de wacht hem overeind geholpen had & zij elkander aanzagen.

Er is een lafheid die met rede spreekt. Haar eloquentie is bedrieglijk fraai & pompeus. Aldus zendt Herodes telkens opnieuw zijn stiefdochter uit in de behaaglijke verschijning van oudsher. Zij biedt zich aan in opklimmende hulsels van verleidelijkheid, welke zij, traagzaam, één na één naast zich aflegt. Hierdoor wordt gesuggereerd dat haar wezen zich slechts dan volledig openbaart eens zij in al haar vleselijkhed voor ons zal staan. Slechts een onthechte anticipatie kan ons daarom doen beseffen hoezeer zij zonder wezen is. En het doorzicht van zulk een ogenpaar dat bij het vallen van de laatste sluier niets dan schijn ontwaren kan, is met geen toorn te onthoofden. Met de ware krachtdadigheid vergaat het als de regulerende beginselen van ons verstand: omwille van haar vanzelfsprekendheid begeleidt zij stilzwijgend iedere bewering. Haar benaderen veronderstelt een nietsontziende spaarzaamheid die een stelling tot haar essentie weet te ontleden.

Deze ontluisterende herleiding openbaart waar de logica zichzelf overtreedt & zich tegen het bestaan keert, dat zij voorheen bestemde. Zo geschiedde het ook thans; de zinnen van de priester kwamen overladen, slechts enkele zinsneden echter beklijfden kort & flauw: ‘Tezamen met mijn leven zult gij tevens uzelf de belofte ontnemen van een nieuw bestuur.’ ... ‘Hebt gij wel bedacht dat met de laatste levensgeest die gij in uw fanatisme verdrijft, geen geslacht nog overblijft?’ ... ‘Of is het al negatie wat u drijft?’

Het moet in de hogepriester hebben gedaagd dat hier twee aaverechtse karakters tegenover elkaar stonden & in het begrip van hoe voos zijn woorden geworden waren, greep hij één van zijn zonen, zijn jongste. Het naakt hing wit als zijde over zijn handen. In zijn radeloosheid bemerkte hij niet de ontzieling van dit kind. Zo de overgang van diepe roes naar slaap haast onopgemerkt verloopt, zo geldt dit des te meer bij slapen & ontslapen. De wacht had het bemerkt & trok een tentzel opzij, waardoor een tocht zich huiverend een weg naar binnen geselde. Het kind schokte welhaast uit zijn armen toen de priester op zijn vrijheid toetrad. Over zijn wezen trok een donkere kalmte; in het begrip dat hij enkel zijn zelfbehoud naar buiten droeg, een dodelijk verlies, verliet hij het slachtveld.

Alle onschuld was geweken nu.

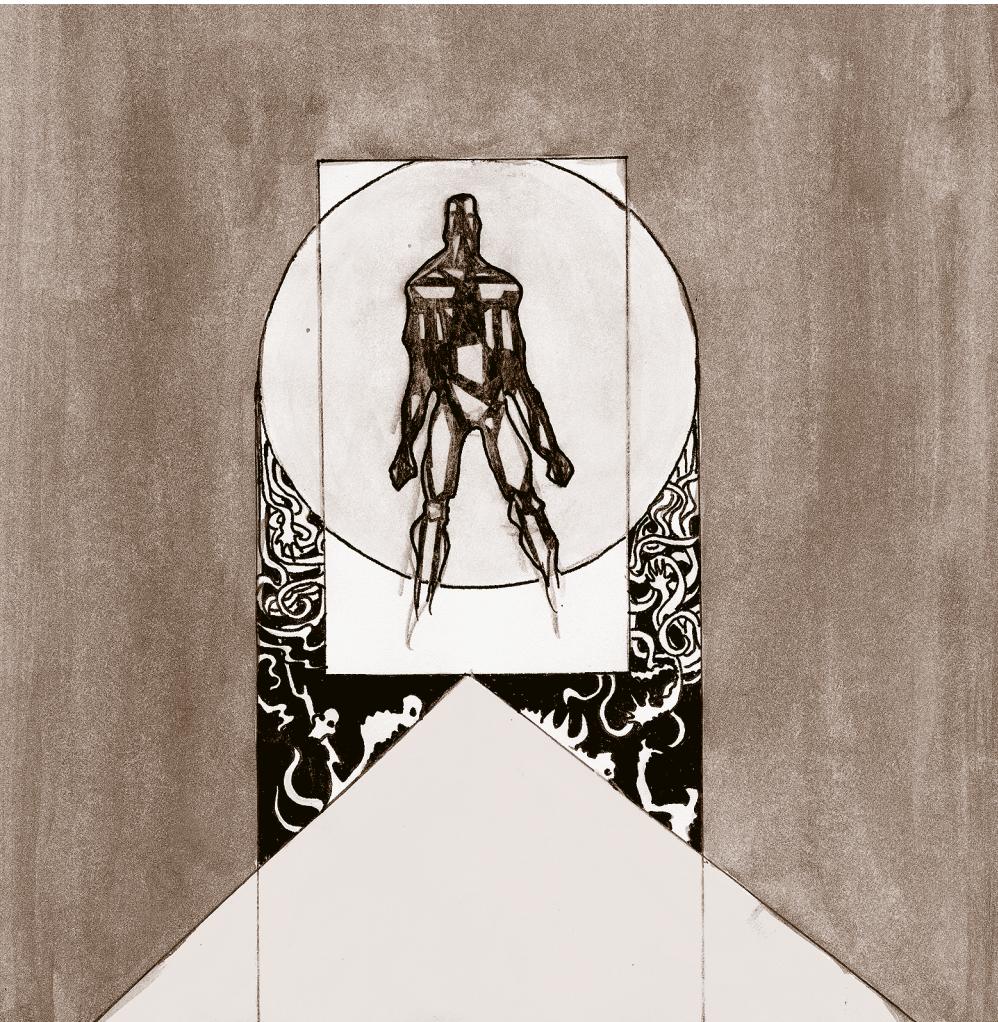
De slachting nam de rest van de nacht in beslag.

Het herfsttij der beschavingen vereist een ingreep dewelke het hermetische fanatisme doorprikt waarin de werkelijkheid ligt opgesloten, dit teneinde deze kelk des zijs opnieuw te herleiden tot de grond waarin ze tot wasdom kon komen. Deze ingreep bestaat erin alle de oppervlakkige & parasiterende gewassen te verdelgen tot compost & wordt derhalve met recht *radicaal* genoemd. De plausibiliteit van de veronderstelling dat er werkelijk conflicten bestaan van zulk een weerbarstige aard dat ze niet buiten het strijdperk om kunnen worden beslecht volstaat voor sommigen om de menselijke logica geheel te herzien. Redelijke oprechtheid is dan ook nauwelijks van manhaftigheid te onderscheiden, als het slagveld zich ontsluit & het zwaard de irenikus verblindt. Met de dreiging van vijandelijke troepen in het vizier, laat een voortreffelijk schutter zich hierdoor kenmerken dat de kansrekening welke zijn ingeschoten wapen richt, uitsluitend het beginsel dient te *doden*. Aldus is het een helderziende doodsdrang & enkel zij, die op zijn beurt de schutter richt om de bedreigde ademruimte terug te vorderen. Bij fataal overwicht echter, zal zulk een zielergroot krijger beginselvast het eigen einde verkieslijker achten boven een bestaan in vernederende amechtigheid. De zekerheid waarmee zijn val de dood dan wakkerstoot is immers deze dat een triomf nooit partieel zijn kan. Zulk een enkeling buigt niet als een klaproos, hij breekt. Het zogenaamd in veiligheid brengen veronderstelt hem nog een te veel aan verlies. Overigens, wat zou een geestelijk behoud in zo

een geval hoegenaamd kunnen betekenen? Een mobiel hebbedingetje dat men schichtig onder zijn mantel wegmoefelt om het naar eigen goeddunken elders te cultiveren, op een vreedzamer & voordeliger ogenblik? Is een mens capabel de transcendentaliteit van de maatverschaffende grond op zulk een wijze aan zijn middelmatigheid te onderschikken teneinde het te kisten tot een exclusief bezit? De vitalistische vezels van de geest verdragen niet de geringste gierigheid; slechts in de opofferingsgezinde verovering bestendigt het ideaal zichzelf, slechts in de bedachtzame en zelfoverstijgende daad verschaft de mensenzoon het geestelijke principe objectiviteit & continuïteit. In zijn zegetocht zal het ideaal de behaaglijke onderstelling, dewelke ons listig influistert dat wat wij in voortvluchtigheid ver achter ons lieten, elders & later nog tot voltooiing kan worden gebracht, een onderstelling die hoogmoed & lafhartigheid in zich verenigt, onbarmhartig vertreden; slechts in deemoed immers heerst de eer. Wat overschiet zijn kunst & sofistiek. Deze moeilijk te onderscheiden media worden van oudsher gretig aangegrepen teneinde wat krank & onvolkomen is, of vaker nog, wat indifferent is, te verfraaien als een hoer opdat haar ongeklede vlees voor ons schoon zou schijnen. Zo heeft de amechtigheid doorgaans de neiging zich te overspannen met een gezonde huid. Met het verfraaien van de waarheid echter is het gelijk een bevallig meisje dat zich opsmukt & haar mond & ogen verft. Desgevallend zal deze glans haar bekoorlijkheid veeleer toedekken dan dat hij haar onthullen kan. De waarheid immers, zij is schoon & straalt, ongeacht wij mensen slapen of niet & het is derhalve strijdig met haar wezen haar zelfs nog maar te willen retoucheren, ook al poogt men haar daarmee te vermiddelen tot een meer humane gestalte.

Hoog stond de wacht met opgeheven hoofd, een smeulende druivenrank in zijn vuist, een voet vooruit; de rest van zijn leden in rust. De stad voor hem & het kamp met zijn opflakkerende akkers achter hem, het waren twee haarden die nog lang het duister van de nacht verteerden. Het instrument, waarvan hij wist dat hij het was geworden, voleindde zijn mechaniek. Gebonden was nu zijn wil & moe. Het ontbreken der sentimenten van vervulling of van schuld lieten hem onberoerd voor iedere berechtende commentaar post factum; zijn geweten was leeg. Hier was een mens ontvleesd tot idee. Hier werd de tijd gewenteld doordat de toekomst uit atavisme wordt geboren. De wacht ontdeed zich van zijn dienstkleed & zag nog hoe vanachter het uitspansel van roet de maneschijf vervaalde. Dit brandoffer, als voortgebracht door een machtige machine, was door zijn eigen bloed gelijk brandstof gevoed.

As, rook alom.



3. Ochtend

Het is een vlakte in grisaille waar de getijden uit verdreven zijn. Aan de zoom een strook scharlakenrood, daarin zwelt een zilveren banier. Een cohorte nadert gestaag als werden zij langscheen de opening van de zon uitgezonden door een andere zijsorde. De hoofden, haarloos, vertonen geen gezichten, de boezems wekken geen ademtocht. Uniform maait de pas over een pad van as. Tegen de lichtboog verscherpen de silhouetten strak & sober. Het vaandel blijft wassen in omtrek & overspant allengs de rode boog. Het wordt halfduister nu. De zon verblindt zich als in een spiegel, het licht treedt weer opwaarts naar zijn oorsprong.

Het pad van as ligt recht & wijd. In de slagwind ordenen klokken zich volgens een marsgewijze beiaardpartituur. Al de dingen tonen zich zoals zij naar hun wezen zijn: onvertrouwd. Verkoolde karkassen & gewassen verkruimelen onder de tred van deze orde. Daar rust nog iemand, het metaal van zijn kuras vangt een weinig licht. De schaduw van de colonne schuift over het verzonken wezen & vertreden verder zijn trekken...

Eens de banier over de hemel is getrokken, hijst zich de nieuwe zon als een hostie in monstrans. Haar koele majestieit verzilvert de krijgerskuiten die haar licht uitzenden naar alle zijden. Geen verblindend licht, maar één dat de hemel verklaart. Van in alle eeuwigheid doorkruist deze orde van as de geschiedenis. Nog lang glinsterd zij na, totdat ze via de kim de vlakte verlaten heeft.

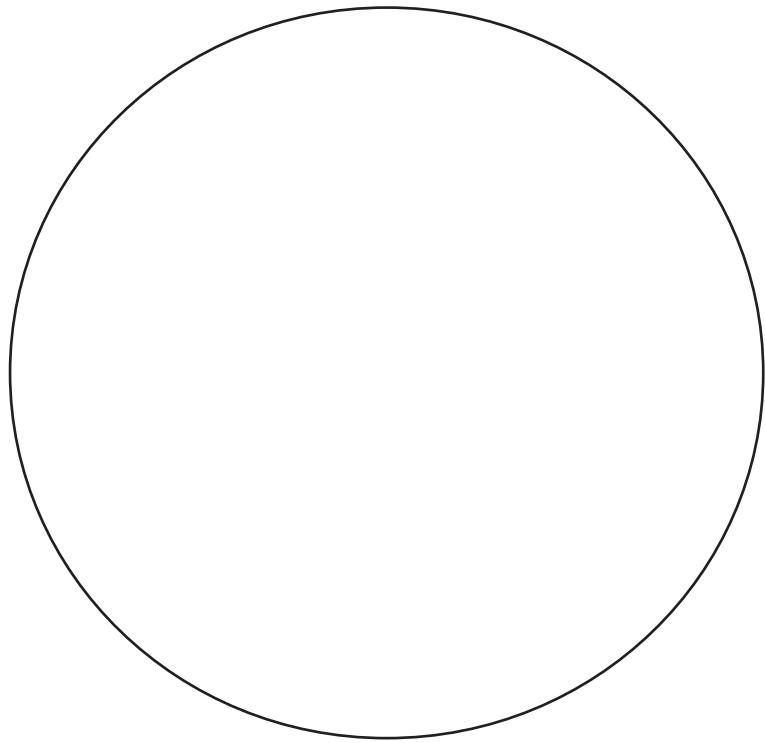
Het element van vuur splitst zich weer op in een boven & een onder. Daartussen daagt de aardplaat weer, gloeiend, haast vloeibaar. Terug laat lucht zich ademen. En de stad, ontvleesd tot een rechtopstaand geraamte van staal & steen, staat nog in as. Zij ligt gereed, star & strak gelijk een ruw stuk roestig ijzer, om voorgoed gestaald te worden tot een solide vaderhuis. Zo opent zich de stalen kelk pas van verzadiging in het dorsten van verkoolde kluitjes.

Hoezeer volharden wij in onze dwaling, als wij blijven beweren dat onze planeet in haar dolle wenteling rond dezelfde zon verloren tol? Wordt hiermee niet verloochend dat dit hemellichaam zich telkenmale opnieuw overwint? De zon is werktuig, want zijzelf heeft niet haar telos: zij straalt zich uit; in zelfontbranding veraast zij dagelijks de duisternis, zij sticht het licht & laat zichzelf de as. Pas in een analoge daad van onvoorwaardelijke verslaving wordt de mens zich meester & breekt hij zijn leven. Het is de dood die meester van dienaar bevrijdt.

Houd dus moed. Want hoe onafwendbaar de negatieve post ook, in de dialectiek der dingen zal steeds het kwade moeten vallen; niet om het goede dat vernietigd werd, maar om de dynamische volheid van wat beter is.

Zij kwamen & zij zullen komen met in hun vaan een verse tijd. Hun opmars is afgemeten; zij triomferen ingetogen. Zulke zeges viert men niet.

C.M.

**Ex favilla**

Nadat met vuren de aarde is gekastijd,
Wordt de hemelpoort met rook verzegeld.
De mensheid ziet hoe een enkeling niet schuwt:
De vlammen leggen zijn gewaden af,
Zij krullen om zijn weke vlees als vleugels.

En eenmaal deze gloed vervlogen is,
Treedt uit de resten der vergankelijkheid
Een onberoerd geraamte van metaal.
Zijn mechaniek verraadt geen mensenhand
Maar glanst geheilgd: Uw wil geschiede.

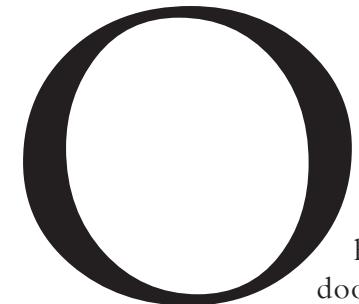
C.M.



MEYDEL RANCQ | WOUDKAMP

Storm

branding



NMETELIJK uitgestrekt is de oceaan, naar alle windstreken lijkt zij eender met haar betrekkelijke kalmte van logge, hoge golven. Haar diepte doet menig pas aangemonsterd matroos gruwen bij de aanblik van het schijnbare gemak waarmee de forse boeg het zilt doorklieft. Zelfs op haar meest bezadigde momenten suggereert zij een onuitwisbare spanning tussen rusteloosheid & beheersing. Of tussen turbulente momenten & eeuwige verduldigheid, tussen brute verstoring & vitale essentie. De meest geweldige, reusachtige momenten van omslag & vertering vinden plaats boven de diepste afgronden van de zee. De strijd die daar gevoerd wordt is er één ten gronde, waar de reden van bestaan zelf op de elementen meestal gewonnen, somtijds verloren wordt: lucht, in heftige windstoten baren opstuwend, aarde, de zee van onder uit versomberend & het invallende zonlicht brekend, & vuur, nieuwe vulkanische massa oppompend uit het binneste van de planeet. Windvlagen, onderzeese stofwolken & nieuw land geboren in mijlenhoge stoomsluiers: ziedaar het dagelijkse krijsgedruis dat het bestaan van zeeën & oceanen bevestigt & doet zinderen van elementale krachtverplaatsingen.

Wat des menschen is kan zich niet meten met dit godenwerk op volle zee. De bekommernissen van de volkeren spelen zich af in de branding, in het eb & in de vloed, in het komen van het water als was het een ordescheppend genie & in het wijken voor de chaotische hoop korrelig stof & oneffen rotsen van de kustlijn. In de eroderende branding worden nochtans de beslissingen getroffen die ons verdere lot bepalen. Immers, af & toe krijgen zij die bij-de-tijd-zijn de kans om, strandjutters gelijk, aan de branding te ontworstelen wat het opblikken van het mensdom naar het hogere & het geestelijke tot voordeel kan strekken. Wat de zee met zich meevoert tussen de schuimkoppen & doet aanspoelen is van tweeërlei aard: de zee schenkt ons gul haar zeer eigen eeuwige waarheden, haar vruchten & mineralen, maar soms ook de verdronken handelswaar & de moeizaam verworven

CROMHOORN

exotische schatten, eertijds toebehorend aan generaties ontdekkingsreizigers & drieste kapers. Slechts heel even hebben wij dan de tijd om iets te reden, iets te leren, iets te herstellen: spoedig reeds trekt de zee zich terug & voert wellicht voor immer het meest waardevolle, vrucht van sublieme genialiteit, met zich mee de afgrond in. De zee laat de kuststruiners verweesd achter: ze worden opnieuw overgelaten aan eigen, onberekenbare & onregelmatige creatieve opstoten. Onzekerheid in 't scheppen is dan weer troef: wie rekent op een nieuwe springvloed, die schatten aan wal stuwt? Toch niemand die zijn man wil staan! Het verlangen, het heimwee naar het schone dat men kort mocht aanschouwen, alvorens de zee het weer voor zich opeiste, drijft de nijvere mens tot eigen vernuftige & wonderschone maaksels die zijn wezen uitstralen, maar ook het goddelijke. Heel af & toe wordt iets uit de branding gered & krijgt het op de schouw van de duinhut een bevorrechte plaats, maar meestal is 't een louter fragment, een stuk van een groter geheel. Het geschonden deel verraadt de grootsheid van de schat die voorzeker nog op de zeebodem rust & daar voor immer blijven zal: de wateren tartten slechts de verbeelding van de strandschuimer door het aan te spoelen.

vuuroerval

Toornig ontsteekt de batterij nevelwerpers in kleurrijke vuurzuilen die schrijlings het uitspansel lijken in te trekken, als verlaten de goden onze aarde en laten zij ons voorgoed over aan ons lot in weerwil van de belofte over een myriade weer te keren. Het hemelgewelf lijkt de projectielen gulzig op te zuigen, hun baan leidt schijnbaar voorgoed weg van de planeet. Weer neerstorten zien we de bommen nauwelijks, de afstanden zijn al te groot. Het gehuil van de raketten stemt ons martiaal, het geweer aan de voet. Met een hand de ogen afschermd voor een zelfverzekerde lentezonnekraft bespieden de grenadiers de roodvlammende hemelstolp. In de verbetenheid van een tegenstoot die de zelfgenoegzaamheid & de arrogantie van de tegenstander schocken moet is het bliksemende schouwspel voor elke veteraan een opwaartse sprong van 't gemoed, van het geloof. *Sursum corda!* Morgen zal 't minder zijn, zal de hoop op een open einde van het drama niet meer gekoesterd kunnen worden. Met brisantraketten worden de bendes vijandelijk voetvolk krachtdadig togedekt. Grote wolken omgewoelde aarde & gruis, afgekraakte vegetatie & mensenlichamen worden opgeworpen onder een dreunende waterval van zwaar artilleriegedonder. Onthecht slaan wij het tafereel gade. Zo er affecten in het spel zijn bij al dit geweld is het een grimmige vreugde & een verbeten toorn. Wat zou men daar nu aan de overkant denken, alsnog krachtig, vitaal & vastberaden verweer tegenover zich te vinden? We hoeden ons nochtans voor zelfoverschatting: de globale toestand verheelt immers niets.

Waarlijk, tot voor een halve dag was er treurnis in ons. Zeker zijn we dat de droefenis onttembaar weer zal inbreken in ons gemoed, wanneer wij morgen het veld weer moeten ruimen voor de horden uit de Levant. Laten ze zich terugslaan, steeds komen ze in veelvoud weer opzetten & vegen ons tot slot terzijde, als wrakhout, als de legioenen van Rome aan de Rijn. Het getal van hun bajonetten spreekt het laatste woord, niet onze pantser die zich eenzaam op het slagveld begeeft om uit alle wapens vurend onder te gaan. Pas in onze nederlaag bewerken wij *waarheid*. Wij weten dat we ons in een mythe inschrijven & dat voldoet: ultiem doet de geschiedenis recht aan allen.

ondergang

Zo ver & anoniem als het trommelvuur davert waardoor de vijand heen trekken moet, is het voor ons onmogelijk om in de bulderende & rokerige verschrikking uit te maken of takken van jammerlijk verpletterde woudreuzen dan wel afgerukte ledematen worden weggeslingerd. Ver achter ons ontbranden andere batterijen: tientallen condensstrepen dooraderen grillig het zwerk. 't Is precies uitgerekend waar de razende projectielen zullen inslaan, het invallen van de rakettbatterijen & later nog van artilleriegeschut laat ons toe om bij benadering de voortgang van de vijand te volgen. Zeker zijn wij dat het niet louter 's vijands infanterie is die de handschoen opneemt, ook pantserspitsen worden gemeld in zijn voorhoedes. Het geratel & gedonder in de verte overstemt het gebrul van pantsermotoren: als het ons lukt het voetvolk van de pantserroedel die haar wellicht voorafgaat te scheiden, kan onze tegenaanval slagen.

Eén zaak is klaar: de schuttersbrigade die onze sector tracht op te rollen wacht zich niet aan de orkaan van vuur & staal die over haar nu wordt uitgestort. Terwijl overal de ramp zich voltrekt, op alle fronten, wordt onze heterogene gevechtsgroep—een tweetal regimenten groot—ingezet waar de vijand te zeer een georganiseerde terugtocht op telkens nieuwe linies bedreigt. Sprongsgewijs wijkt de legergroep huiswaarts terug. Vaak succesrijk lanceerden onze regimenten de laatste twee weken, voortdurend op & af gammelle treinwagons geladen in de mijngebieden van het Protectoraat, menige tegenstoot waarbij enkele malen ganse brigades werden vernietigd. Wat wij uitrichten hier in dit wingewest vermag geenszins de krijgskansen alsnog te keren: onze kleine zeges zijn gans onbetekend in het totale beeld van de catastrofe die zich aftekent & uitstrekkt tot alle legergroepen, gelijkelijk in het oosten als in het westen. Is het geen verpletterende nederlaag die we lijden op het terrein, dan zijn het wel de verlamming van de bevoorrading, de haast volkommen verwoesting van alle infrastructuur & de afwezigheid van ook maar de geringste reserve die ons een spoedige onvoorwaardelijke capitulatie op alle fronten voorafspiegelen.

'Leve de stortbombers!' klinkt het schor uit een keel. Reflexmatig steekt de ganse compagnie, aan het zicht onttrokken in de bosschage, de wapens in de lucht & zonder de toestellen tussen het ontluikende gebladerte reeds dadelijk te ontwaren wordt de kreet overgenomen door driehonderd soldaten-van-het-laatste-uur. Tegen wil & dank besluiten zij een verloren oorlog. Eerste lichtingen zijn nog nauwelijks naspeurbaar in onze rangen, zozeer heeft de dood huisgehouden. De oorlog die wij nog voeren is van gans andere aard dan hij die oudere lichtingen & vrijwilligers zegerijk meenden te mogen besluiten jaren tevoren. Wat ik geloof? Wij bevechten het behoud van een verinnerlijkte orde in weerwil van de totale ineinstorting, de catastrofe. Niet omdat men dat mij zo heeft uitgelegd, maar aangezien dat tenminste nog zinvol lijkt, hoegenaamd het enige zinvolle. De barbaarsheid van de tegenstander in de morgenlanden vervult mij met vrees, maar ook met eerbiedig ontzag voor de tallozen die op de steppen hun leven reeds gaven. De ruimte die onze divisies & alarmregimenten even heroveren tijdens de tegenaanvallen dient niet meer als instrument, als laboratorium om onze volksgemeenschap te ontplooien, in cultuur te brengen. Heroverde ruimte is een vacuüm, waar de tijd kortstondig lijkt stilgezet. Het niemandsland wordt heel even een *nooitland*. Wat geschied is wordt niet vergeten, het stolt even, houdt op met ons aan te vreten, te absorberen.

Immer een traditioneel Europees plattelandstaferel of popperige provinciestadjes, waar wel een meteoriet lijkt neergestort. Laaiende vlammen, gebrutaliseerde, ontzette burgerbevolking, stukgeschoten boerderijen, pastorijen & herenhuisen, treinstellen paniekerig verlaten op de sporen tussen twee gehuchten, platgebombardeerde stationnetjes, afgeschoten pantsers van de vijand, sloten waarin gesneeuvelde kinderen drijven. Elk met tien kogels op zak & een oud, roestig geweer dat ooit Lotharingen thuisbracht. Ongebruikte magnetische mijnen op de slootkant, tussen het riet. Onze dagorders: 'Stop de voetbendes, doe ze bloeden voor elke meter. Decimeer de pantserroedels, put ze uit, vertraag ze in hun tempo. Vertrouw op de Voorzienigheid & verwonder u spoedig dankbaar over het keren der kansen.' Deze eindfase: ze is ongezien gruwelijk, ze is ontzettend. Het zijn niet alleen de slagvaardige ledematen van ons volk & zijn natuurlijke bondgenoten die worden afgehakt, ons volk wordt ook in zijn ziel verscheurd, vertrappeld, vernietigd. Overal ligt uitgestrooide, leeggeplunderde persoonlijke bagage van honderdduizenden vluchtelingen. Een gans volk verliest zijn geheugen.



stormrijp

Daar duiken ze huilend neer op onzichtbare doelwitten, ginder achter een Moravisch boerengehucht & schuchtere, uit houtnoodzaak gedecimeerde berkenbosjes. Opspurende geisers aarde, stof & vuur. Gedurende minuten wordt ons het vrije zicht op de horizon ontnomen door stofwolken, die, door de wind gedragen, onze richting uitkomen. Zij dragen de geur van verbrande olie: dat betekent een vruchtbare optreden van onze piloten! Wanneer de hemel weer opklaart, zijn de duikbommenwerpers op de terugweg, zwijgen ondertussen ook de batterijen. Heel langzaam keert een betrekkelijke rust weer, slechts doorschoten van mortierinslagen & het onophoudelijke gehamer van automatische wapens op de flank van de bres in de oude hoofdkamplinie waardoor drommen vijandelijke troepenstromen. De pantsers die hen ondersteunen zijn nu goed hoorbaar.

Onze luchtmacht! Zo beproefd & een schim van voorheen, maar nog steeds onvermoeibaar in de steun aan het voetvolk! Onwillekeurig geniet ik van het vooruitzicht in hun élan gebroken, ziedend-uitgebrande pantsers te schouwen, met grote stappen voorbijrukkend aan neergekanonneerde, levenloze lichamen. Met beslistheid voorgaan! Houden wij daar niet allen van, nog steeds? Soldaten zoals wij zijn een nieuwe stam, dat wil ik graag geloven. Een stam die enkel maar geboren kan worden doorheen *alle* facetten van strijd: overwinning én nederlaag.

Ik sluit mijn beide handen devoot gevouwen over de loop van mijn stormgeweer, dat met de kolf opwaarts over mijn schouder hangt, & veeg gebladerte weg dat van mijn helm me voor het aangezicht hangt. De radio van de luitenant zoemt, de wachtmester beluistert het bericht. Een zenuwachtige siddering doortrekt de grenadiers die het meest nabij zijn aan de gevechtsstand van de luitenant: daar vist hij aan het verzilverde kettinkje zijn commandofluitje op uit de kaartentas. Geen woord wordt gesproken, maar het schrille signaal zegt alles: voorwaarts!

adelaar

Een adelaar suizelt ons ver boven het hoofd, een dier van vuur & ijs. Hij is een verkilde krijger die de beklijvende waarheid belichaamt dat de ware aristocratie de eigen stoffelijkheid oplost in het doelbewuste, zuivere & gracieuze gebaar. Prometheïsch trekt hij zijn zegebaan door het want om zich daarna op het prooidier neer te storten. Wie volgt hem in zijn hemelkoers? Daar is hij: het ingespannen opwaarts blikken, hoofd in de nek, doet hallucineren. De hemel

wordt zwartblauw, als openen mensenogen zich na zomerse, slaperige ledigheid & stort het kosmische uitspansel zich in zijn loden omklemming zwaar doorheen de flinterdunne atmosfeerstolp.

Dadelijk na de inslag op zijn prooi stijgt het roofdier alweer op. Klapwiekend vecht de adelaar tegen de zwaartekracht, tracht hij zich aan het aardse oppervlak te ontrukken, de prooi krampachtig in de klauwen geprangd. Eerder dan groots & heerlijk aan de einder te verdwijnen, zet hij zich vermoeid neer op een nabijgelegen rotsformatie, in het lommer. Daar bespiedt hij kort de omgeving, hakt dan genadeloos op zijn slachtoffer in om het te verscheuren. De heer van het zwerk is vervallen tot rover. Niet door het involgen van de drift zich te voeden met vlees van gemeen allooi noch door de toevallige lust tot het doden van het weerloze. Hij verloochent zichzelf door de onwaarachtigheid van de omgeving: de onvruchtbare, beschaduwde rots, een openlijk rustpunt op onwaardige, veel te korte afstand van de roof, de machtige klauwen in wegsijpelend bloed, een besmeurde kop & spatten op de borst, stof, plukken vacht & nog ander vuil op de verenpracht.

Luttele ogenblikken later & de vogel stijgt weer op, *rapina chonsumpta*. Onbeladen deze keer & fysiek weer gesterkt, vol van de eigen fiere kracht zonder weerga. Door een laaghangende wolk vliegt hij & het vocht reinigt het lichaam, zuivert de ziel. De mythe van de adelaar herstelt zich weer: hij stijgt tot grote hoogte & cirkelt eenzame, cerebrale rondes boven een stoffig, dor land, vervuld van eerbiedige angst voor de dood die van boven komt. Wolken ruimen plaats voor een helle, korzelige zonnekracht. De zonneschijf vangt de adelaar & zet zijn heerlijkheid luister bij. En toch wordt de adelaar elke dag wat meer rover, elke dag wat minder adelaar. De zon dient de adelaar te vangen. De zon staat hoger dan de adelaar ooit stijgen kan. Wil de adelaar hoogmoedig de zon vangen, hij sterft voorzeker de vreselijke verschroeavingsdood. Hij sterft rancuneus, daar de zon, schijnbaar eeuwig & onbewogen, geen krachten verliest overheen haar cycli, terwijl de adelaar, dag na dag verouderend & verzwakkend, slechts leeft & overleeft. De zon zal alle adelaars ooit overleven alvorens zij te sterven komt. Wie zich overgeeft aan de zuivere Idee, wie de tijd niet wil verstullen, maar stoppen, hij komt om. Hij is, in het beste geval, een martelaar voor de goede zaak. De grootsheid van een man, men mete haar af aan de krachten waarmee hij weet om te gaan.

jeugdsentiment

Het ritmische, staccato gerinkel & gerammel van onze uitrusting, de leemgrond die de laarzen stevig vastzuigt, als wil hij ons het voortgaan zuchtend & smachtend ontraden, het gebons in onze slapen: het is het voorspel tot het handwerk van

de infanterist op het moderne slagveld. We hebben lang niet voldoende mensen om de tegenstander in de tang te nemen, we hopen aldus op de verrassing bij het frontale contact. Dwars doorheen de ongemaide velden stapt de ganse compagnie, wijd uit elkaar, zwijgend, luisterend, beducht op het treffen met de vijand. Klaar om een vuurstoot te lossen in de richting van schimmige gestalten, berustend in het kansspel van de dood dat onze eenheid ook ditmaal in zijn greep zal krijgen. De onderofficieren stappen voorop, de verrekijker onafgebroken voor de ogen de einder van weiden & vette akkers, doorsneden van beken & bosschages, afspeurend. Zo marcheren wij zeker een half uur.

‘Opgepast! Pantser in loerstelling!’ krijt met overslaande stem een waakzaam sergeant op kop. Als één man gaan de ganse compagnie tegen de vlakte. Driehonderd angstige veteranen & zestienjarige rekruten, zich vastklemmend aan de vochtige grond van een bezet land als was het die van hun erf, boomgaard of stadstuintje. Eigen grond die voor tallozen al verloren ging. De omgewoelde aarde rond het gehucht is goed zichtbaar, enkele hoeves staan in brand. De stortbombers hebben hun vurige last dan toch doen missen? Kijk, ginds dan, de vlammen doen het profiel van een pantser oplichten onder overhangende eiken. De bosrand is een wazig groen palet, maar het schildpadachtige monster is afdoende herkenbaar, zij het moeizaam. Het is stil, alsof het slaapt. Bewaren we ons ’t wekken ervan! De wind is gekeerd: enkele gestalten stormen gedekt door het iele rookgordijn van de ziedende strodaken alras op ons toe, stampen temidden van de neerliggende gelederen op zoek naar de sectieleiders. Zoals ik hier lig & de kameraden zie slikken van nervositeit oog in oog met een mogelijke dood, doorgaand ik wat dat eigenlijk betekende, toen mijn broer, luitenant in een stormgeschutbrigade tijdens de herfstslag bij Debrecen, mij tijdens zijn laatste verlof toevertrouwde: ‘Gij zult de kazerne, de oorlog & het einde weten samenvallen & dat is zeker niet benijdenswaardig.’

Van mond tot mond gaat het: ‘Er staan twee pantsers in brand achter de hoeve honderd meter op rechts!’ Zo. Dus de piloten hebben dan toch hun werk naar behoren gedaan; nu die éné nog. Het terrein is licht bebost, voornamelijk onbedekt met een vrij schootsveld. Struiken & jonge eiken, opgeschoten grassen & kruiden nuanceren onze aanwezigheid. Kaarten worden opengevouwen. Weerbarstig kraakt het kartonpapier. De grenadiers geeuwen stoer. Met een grashalm tussen de lippen wachten ze op één arm nonchalant steunend af & nemen een onthechte, zelfs gemanuseerde houding aan bij de aanblik van de fluisterende, bezorgd kaartlezende oversten. Hel zonlicht vangt de dure ringen van sommige soldaten. Wel gebaad, maar ongeschoren, met goud aan de vingers, handen rustend in de nek lijken ze op schipbreukelingen of aangespoelde kapers die zich gelukkig prijzen levend hun wrakke schuit & de woeste zee ontsnapt te zijn. Doch! Ook hier zal de waarheid dageraden. Heilzaam is de tucht die ons



tezamen houdt. Zo herinner ik mij de voorkampen van de jeugdbeweging ter voorbereiding van de komst van 't jongvolk, met schaarleiders die alles deden & anderen die geen moeite opbrachten, voor niets. Maar op verraderlijke momenten toch stoutmoedige kwaliteiten bleken te bezitten.

adelpaar

112

Hoofdschuddend, luid zuchtend & met gefronste wenkbrauwen worden de stafkaarten met heel wat misbaar weer toegevouwen. Geen omweg mogelijk, de pantser moet gekraakt worden! Daar verandert de sfeer dadelijk: sakkerende, hier & ginder al wat verblekende soldaten. Doch geen twijfel: bij naam wordt om hen gefluisterd, die daarstraks benevens hun karabijn ook nog een pantservuist op de schouder torsten. Moedige grenadiers met een holle lading wagen zich naar voor, werken zich doorheen een ondiepe greppel tot op een vijftigtal meter van de strijdwagon. Zij krijgen echter geen kans: daar schiet de pantsermotor met hortend & stotend bruut geweld weer in gang. Een blauwe rookwolk omringt het gevaarte, het keert & rijdt met hoge snelheid het open veld in, weg van ons. 'Niet opstaan, blijven liggen!' klinkt het gespannen order. Toch richt ik mij voorzichtig op. Ik merk de pantser verdwijnen tussen hoog opgeschoten lauriergewas &, even later, een heel eind achter ons weer opduiken. Werden we domweg de terugkeer afgesneden? Er klinkt nog meer gebrom in onze rug; we hebben ons toch niet laten verrassen? Onrustig geroezemoes—'Rustig blijven, aandachtig zijn!—gaat doorheen de secties als hun leiders elkaar opzoeken & met brede gebaren de plek aanwijzen waar de pantser is verdwenen. Op hun vragende blikken volgt een korte knik van de luitenant, rechtopstaand met handen in de zij, kaart onder de arm, machinepistool tegen de zender aangeleund. De radioman krijgt berichten binnen, verklaart zijn blik, kijkt op naar zijn onderscheiden officier &... daar barst 't inferno achter ons los! Een milde glimlach omkringelt de vlezige mond van onze leider. Dan hurkt ook hij zich & steekt zich de vingers in de oren. Geblaf van pantserschut doet reeds sterk getraumatiseerde & verwarde vogels de woudrand ontvluchten; ook 'n ontzet hert ontsnelt het mensengeweld met groteske sprongen.

Een vuurbol stijgt boven de bomen uit, een vlammenzee golft temidden het door granaten & pantservoren geploegde korenveld waar de gifgroene staalkolos met een grootse ontploffing van brandstof & scherpe munitie zijn einde kent. Niet meer overstemd door 't nabije motorengeruis van de vijand kondigen met aanzwellend, diep gebrom drie eigen pantsers zich aan & verschijnen dra tussen het loofgeboomte achter ons, de geschutstorens zoeken dreigend de einder af. Infanterie, koningin aller wapens! Het pantserwapen, vorst! Een pantseroverste zit omzichtig weggescholen achter het luchtdoelmachinegeweer, drukt zijn

radioset tegen de oren. Ik wil hem met de ogen dwingen sneller te rijden, niet te wachten, toch niet al te voorzichtig te zijn bij het doorkruisen van het open veld... Een gemene trap tegen mijn schouder. 'Blijven liggen, heb ik gezegd!' klinkt het boosaardig in mijn oor. Ik keer me om, blik in de stalen ogen van de sectieleider. Op handen & voeten kijken we mekaar aan, dan flitsen granaten ons over het hoofd, de helmen slaan hard tegen elkaar. We laten ons vallen, willen in het leem verdwijnen. Vergetelheid, waarom hebt gij mij verlaten? Vluchten in de gedachten kan niet langer: alles waar ik aan wil denken op zo een moment als dit is door de oorlog bekrast, beschadigd. Op alles heeft de oorlog zich afgezet, als roet.

perspicere

113

In elke ondergang ligt wedergeboorte, ligt opgang besloten. Hoe diep ook de nacht, hoe somber ook de stonden het middernachtelijke uur voorbij: de zon rijst onverbiddelijk. Voor de meeste stervelingen is dit vooreerst onmerkbaar. Toch is het zo, men ontware de tekenen des tijds. De heftigste kampers tegen wanorde & barbaarse zinsverbijstering zijn uitgeput door de niet aflatende worsteling met de onaanspreekbare, redeloze doodsmoloch. Toch strijden zij verder, tegen beter weten in. Althans, zo denken zij zelf. Inderdaad, wijl zij alsnog beslissen de rangen te sluiten om tenminste eervol de wapens neer te werpen voor de schijnbare triomfator, is de tijd reeds gekanteld in 't eigen voordeel. Wat het herstel van de orde, van de geest, dan enkel nog afremmen kan, is verdeeldheid die de gesloten geledeuren uiteenrijt & doet opgaan in een Babelse onenigheid over de doelen die men nog nastreven kan nu de catastrofe totaal lijkt. Nog een laatste daad van misprijzen tegenover de laagheid & vuigheid van de vijand? Het Faustische, dramatische eindoffensief, zich oplossend in een godendeemstering? Of ondergronds gaan, klaarblijkelijk van het aanschijn der bovenwereld verdwijnen om door ondermijning & mollenwerk een herinnering levend te houden aan datgene dat het rijk van 't kwaad & de chaos voorafging: de Idee & de orde? Beide opvattingen vinden op het middernachtelijke uur hun voorstanders. Echter, zij zijn beide even laf als ze edel lijken.

doorkampen

De luttele ware houding is vastbesloten, maar sereen, met open vizier doorstrijden. Immers, op het eigenste moment dat het verval totaal lijkt, heft het zichzelf op. Het is eerder in de aanloop naar het morele nadir dat men terughoudend moet zijn, doch principieel in het afwijzen van elk mogelijk denkbaar compromis met de vijand. De intensiteit van de strijd die gevoerd wordt tegen het

materialisme moet gekwadrateerd worden na het absolute dieptepunt, na een louter stoffelijke herijking van alle waarden tot schijnmoreel prekerig slijm. De achterhoedegevechten dienen niet plaats te grijpen na middernacht: zij dienen gevoerd te worden in de toenemende deemstering van de avond. Eénmaal de eerste sneeuw valt & het herfsttij zich heeft voltrokken, dan reeds moeten wij uit onze stellingen voorstoten & vastbesloten de wankele, door schimmel vermolmde bouwsels, die de valleien ontsieren, wegvagen. Voorop gaan onze verkenners, die verwarring zaaien door te brandschatten & tekens die oproepen tot opstand te verspreiden. De kluizenaars die de hutten bewonen zullen ze de vrije, open lucht van de maanheldere ijsnacht injagen & hun behuizing zal worden verteerd in feestvuren. Het licht, dat ondanks ons toch herboren wordt, wel, wij gaan het met vreugdevuren vooraf. Wij ontsteken het ganse land in een vuurzee & verassen alle dwaze bedenksels die rechten doen voorgaan op plichten & farizeïsche wetten doen primeren op het eerlijke schouwen wat de natuur van ons verlangt. Als insecten die de rotte wanden van de bouwvallen bevolken & in ziedende vlammen creperen, zo gaat al 't nietszeggend woordenbraaksel in een reuzerookwolk op.

aschese

Alleen, vergeet niet dat de eindzege, het feitelijke begin ener nieuwe tijd, slechts kan worden bevochten zo de avondlijke achterhoedegevechten niet zozeer het pronkerige rondstrooien van de eigen geestelijke adel tot doel hebben, maar de stellingen voorbereiden, hoog in de bergen gelegen, met de laarzen in het slijk &—alvast daar—tot het middel door de sneeuw wadend. Hoe ongunstig onze uitgangsstelling na middernacht ook lijkt, hoog in de bergen weten we waar eerst toe te slaan, zo wijds is ons uitzicht. De hoogte zet onze afdaling kracht bij, vooral snedigheid in 't voorgaan bij het offensief. Wie rustig ademen kan in het hooggebergte, hij ademt voor twee in de valleien. De ijlheid van de lucht stelt de zuchtige, amechtige longen van de tegenstander te zeer op de proef dan dat hij zich tot bij ons waagt. Ver van het publiek verlopen de achterhoedegevechten: zij zijn zelfs in de eerste plaats—zo weze duidelijk—een strijd tegen zichzelf. Een strijd voor broodnodige discretie & een onvermoeibare, soldateske zelftucht. Niet ondergronds, neen, hoog in de bergen, daar ligt onze subversie, daar worden onze forten & schansen gebouwd! Afleggen van de oude gewaden is eveneens wenselijk, zodat we op onze bergtoppen met hun eeuwige sneeuw, enig lichtpunt in de nacht voor wij onze fakkels roodoranje doen opvlammen, niet licht naspeurbaar zijn. Nog beter: 't plunje van de arbeiderssoldaat fier leren dragen & daar werken waar gebalde wilskracht kiemen van verzet in leven ontsteekt.

Zeker hebben wij ditmaal niet de zelfzuchtige wens van de zon af ons neerwaarts te storten op de prooi in de vallei. Dat werd reeds vele adelaars fataal. Wees dus, zo gij het primaat van de geest dient, evenzeer bewust van het primaat van de groep, al weze het een elite, op de verzuchtingen van het individu. Pas als éénieder zich restloos kan verlaten op zijn medestanders, is de verinnerlijking van de staalharde discipline mogelijk die het offensief doorheen de maffe broeierigheid van ontbinding tot een zegetocht van louterende vernietiging maakt. Aan de moedigen: de bergen in om dapper te worden!

redeloosheid

De compagnie ligt op de weke, kruimelig kleiige bodem. Op luttele meters boven de hoofden van de manschappen speelt zich een nijdig gevecht af tussen drie eigen pantsers & twee vijandelijke. De luttele momenten waarin de beslissing wordt afgedwongen lijken voor ons de oneindigheid zelve. De granaten flitsen over de velden, slaan woest in de zompige weidegrond & scheuren boomkruinen stuk. De grenadiers moeten het oorverdovende gebulder gelaten over zich heen laten gaan, geen andere keuze is er; vingers klauwen in het rond, op zoek naar de kalmerende knuisten van meer nuchtere kameraden. Als een vlechtwerk van armen & benen met uitrusting rondgestrooid is de compagnie overgeleverd aan een caleidoscoop van wrede gevoelens, zo gevangen tussen het vuur der stalen kolossen. Het gedreun verscheurt alle rede. Twee vijandelijke gedrochten waren nog rond & zullen voorzeker de grenadiers ontdekken. Zo wordt dan de compagnie gedecimeerd & de overlevenden verstrooid, later gevangen! Vluchten kan niet meer: dra moeten de eigen pantsers treffers plaatsen, zonet is het al te laat. Verbijsterde, redeloze jongkerels, ontdane soldaten, veteranen die razend hun vuisten zwaaien naar de groene pantsers die halsstarrig weigeren in vlammen op te gaan. De bevriende, genuanceerd gekleurde exemplaren met zuivere lijn & lange kanonnen hebben het niet licht precisievuur af te geven op de bewegende doelen tegen een lentegroene bosrand omzwachteld met grijsbruine rookpluimen. Dan: een krakende explosie, daar barst een vijandelijke pantser uiteen. Een wattige, oranje paddestoel stijgt op. Onmiddellijk zwijgt ook de andere kolos & ontvlamt hel in het motorblok. Zege! De compagnie ontlaadt zich, juicht.

gevechtsberoering

'Op—op! Vooruit! Mars—mars!' Het uitgelaten moment wordt bruusk afgebroken. Met gerammel & steunend gehijg onttrekt de compagnie zich aan de natte, stoppelig-verwaarloosde weidegrond. Afschuwelijc! Munitiekisten trekken log aan de armen & slaan tegen de kuiten, zware machinegeweren lijken de

schouderbladen te verpletteren, uitrusting zit door elkaar. In ijlttempo formeert men zich weer marsbereid. De verliezen zijn gelukkig uiterst gering, een wonder gelijk: twee lichtgewonden door fracties van solide pantserafweergranaten die boven ons kruistten. Op een drafje nu gaat het voorwaarts. De machinegeweersetel stapt gans voorop, één groep wacht op de pantsers. Met huilende motoren haalt het drietal de grenadiers bij, laadt ze op de wagens & neemt ras voorsprong op de spongsgewijs voortgaande compagnie. Het gaat er eensklaps allemaal orecht krijgshaftig aan toe, als op oefening, met veel lawaai & demonstratie.

‘Vuur—vuur—schiet neer!’ klinkt het dan rauw. De langverwachte stoot adrenaline voor échte gevechtsberoering doorpriemt het ganse wezen. Nu komt het ook op mezelf aan, op wat ik heb geleerd & op mijn frontervaring. Doodsangst & levenswil: het schuimt in mijn aderen alsof de hemelsfeer zelve in ontelbare scherven neerregent & een kwaadaardig gas uit de diepe kosmos onze futiele illusie van een geborgen verblijf op aarde verfrommelt. Wijl we de ruggen krommen & onze geweren stevig vastgrijpen, is de stemming al omgeslagen, in een onmeetbare tijdsfractie. Geweervuur flakkert op. Waar—waar? Daarzo, voetvolk vlak voor ons, rond een batterij granaatwerpers. Het voorliggende terrein golft van activiteit, als werd een wespennest onzacht beroerd. Ze vluchten, een tiental nochtans brandt er op los. Een Bengaals vuurwerk van lichtspoormunitie uit de machinegeweren van de pantsers maait de weerstand weg; dadelijk gillen ook scherfgranaten naar een onzichtbare positie op zeker wel duizend schreden. Raak: witte vlammen & rook, een fosforspektakel. Nu dan, vooruit, flankdekking rechts! De machinegeweren gaan in stelling. Onverwijd openen zij het vuur op uit het kreupelhout rijzende gestalten die ons trachten te overvleugelen. Met geweergrenaten & machinepistolen beschieten ze ons, wild & verward. De flankstoot kost ons doden, ook ernstig gekwetsten. Enfilerend vuur van onze machinewapens tussen het geboomte smoort hun kortstondige succes in bloed. Aan gewonden & vele gesneuvelden voorbij draven we, met doorgeladen karabijnen & stormgeweren hun achterhoede achterna, de bossen in, een verbrokkeld woud in feite, door houtroef onoverzichtelijk. Achter houtmijten staan ze klaar, met messen & bajonetten. Lijf-aan-lijf afrekenen vertraagt al te zeer de dynamiek & de verrassing; de provisorische stellingen worden in spilzuchtige, gebalde schieterij gevat tot hun bezitters zich murw tot vrijdood in ons schootsveld begeven.

woudkamp

Tegenuur komt bij vlagen, als woeste horzels zoemen projectielen door de boomtakken. Droog & nijdig slaan ze in de bast, ‘t lijkt wel of een knetterend onweer boven onze verhitte hoofden losbarst. Venijnige houtsplinters jagen in

het rond. Steeds verder het bos in, daar blik ik nog over mijn schouder achterom: niemand meer? De pantsers kiezen daar ‘t weide veld, ze hebben ruim baan, de tegenstand is snedig neergekampt. Klaar zie ik walmende rookzuilen waar halfrupsvoertuigen in brand zijn geschoten; perplexe groepjes steken de armen hoekig omhoog, geven zich over. Voor onze mensen betekent dit even rust, genadige kalmte, het hart laten aftellen. Ieder houdt zich achter een struise boomstam schuil met het wapen wat krampachtig geschouderd, vuurklaar. We zoeken elkanders blikken, gesticuleren wild, hoeveel gesneuvelden werden geteld? Wie hebben wij zelf verloren? Gedood? Gewond? Er wordt geteld & namen worden afgeroepen. Men meldt zich present voor de tweede ronde van deze dodendans: *da capo!*

Hortend, stotterend vuur slaat ons alweer tegemoet: daar komen ze, hersteld van hun eerste ontzetting. We wachten, laten hen zelfvertrouwen winnen & naderen. Dan, in een onderhouden afweervuur blijven ze voor dood liggen of dringen niet langer aan. Twee nochtans hebben aanvankelijk geluk, ze geraken tot op enkele tientallen schreden, gooien hun handgranaten—ontploffing, vuur & scherpe, gloeiende metaaldeeltjes, verdoving & fluitend gehoor. Ze willen afzetten, het vuur is te intens. Eén krijgt een patroon dwars door het hoofd, een ander een salvo in de bovenrug. Vooruit maar weer, er wordt met het zware machinegeweer uit de heup geschoten nu: de tweeevoet schokt op & neer als een gehangene in zijn eerste ogenblikken, als het valluik is neergeklapt. Hulzen spelen met de zonneflonker: kogels razen door het kreupelhout, lange geweren vallen ons toe, de schutters slaan achterwaarts de struiken in, doorzeefd, verhakkeld. Ze weren zich taaï & verbeten, haast geëxalteerd. Wij gooien eierhandgranaten van dichtbij, er vallen nogmaals gewonden. Daar zit een schutter verdoken in een boom: te laat, een droog schot slaat neer door de nek van ‘n kameraad. Hij stuikt neer, slaat zwaar van patroonkisten beladen dwaas met zijn helm tegen een zware dennestronk. De machinegeweerploeg blijft achter. Vlug nu: opnieuw op rechts over een glooiing, ondertussen blindweg snelvurend op vliegensvlug wegjilende gestalten. Sommige schaduwen stuiken voorover in de kogelregen, andere ontkomen met de handen opgestoken. Mijn magazijn is leeggeschoten, ik zoek het te vervangen, maar struikel over oppervlakkig wortelgestel.

terugtred

‘Halt—staakt nu de achtervolging, egelstelling!’ zo eindigt een bot bevel alle verscheurende lawaai & gierende spanning. Niet dat het staakt-het-vuren ons spijt, maar toch komt het bevel aan als een trap tussen de benen. Als door een reuzenhand gestuit breekt ons woest élan tezamen. Dof geroffel op de verzuurde bosgrond, tussen de dennennaalden: helmen worden afgeworpen, we

laten ons neervallen, ternauwernood nog steunend op onze wapens breken we door de knieën & rollen op de rug, armen wijd uitgespreid. De uitputting is restloos, er wordt gebraakt, gesnikt, machteloos woedend nog gekeild met zand & boomnaalden. De machinegeweergroep haalt ons bij, naar adem happend. Lege patroonkettingen slepen kletterend & de geoliede schakels knisperend van 't ingekleefde zand over de bosgrond, de munitiekisten & patroontrommels worden met veel misbaar neergestort. Gevangen onder de spitsen van de naaldbomen hangt een penetrante kruitnevel, die zich met de harsgeur van de ontelbaar aangeschoten stammen vermengt. Het gehele bos lijkt een vulkaanberg op uitbarsten. Even waait een merkwaardige stilte door 't bos, ook wel omdat ons gehoor onevenredig op de proef is gesteld. In de verte wordt op de gemene fluitjes geblazen: verzamelen! Nog doen wij of het schrille geluid niet tot ons doordringt. Wellicht ook geldt het ons niet, blaast men verzamelen voor de verdwaalden & de verwarden, de lichtgewonden misschien ook. Een tiental minuten later staat dan toch de eerste op, met tussenpozen stappen we eindeloos langzaam heel alleen terug de ongebaande weg die we stormend gekomen zijn. Een goed soldaat weet intuitief zijn opdracht vervuld & geeft er dan verder de brui aan, het is een hoger schouwen van de eigen verantwoordelijkheid in een bredere opdracht van de ganse eenheid.

De terugtocht is een onwezenlijke nachtmerrie. Onwillekeurig prenten de talloze gesneuvelden & de bizarre houdingen waarin ze me hun doodsgrijns toelachen zich in de geest. Spoedig komt men de onzen halen, krijgen zij hun kruis. Nog—opnieuw—zoveel doden—& wij, wij leven nog! En winnen we, zijn we zegerijk? Nee, gemoord hebben we, deze oorlog verlengd met een schamel uur. Ik slik wanneer 'k dit gruwend murmel, de weerzin siddert als een weerlichtschicht opwaarts van de ene ruggewervel naar de andere tot mijn kaakbeen door een pijnlijke tinteling wordt bevangen. Waar komt de twijfel vandaan? Waarvandaan dit hatelijke zelfbeklag? Treed ik de slagschaduw van mijn persoonlijke nederlaag binnen? Waarvoor strijden wij? Ik doe alsnog moeite, 'k verplicht mij ertoe. Daar scharrel ik de fragmenten in mijn geest dan toch weer bij elkaar, het geratel & de explosies tonen onder de schedelpan nog na. Ze komt heel langzaam terug, de overtuiging, onuitwisbaar doemt ze op tussen de bloederige taferelen tot ze het voorplan van mijn bewustzijn weer gans in haar bezit heeft. De inflatie van walging zal wijken, ze is daar immer pas na afloop, wanneer de daad reeds gesteld werd. Wellicht zijn onze mensen, in wat warrige & afgesleten eenheden samengebond, zelfs de allerbelangrijkste soldaten ooit in dit rampzalig aflopende conflict. En elke gesneuvelde is de meest geweldige martelaar! Ik herhaal het talloze malen, prevel het zacht voor me uit. Ik vergroot het contrast in mijn ziel, filter de ruis weg, stel mijn intieme lens in op verziendheid. En ik geloof! Maar: hoe moeilijk, hoe ontzaglijk wreed ook zichzelf zo te doden!

De enige overwinning is alweer een zege op onszelf, maar het neemt wat tijd alvorens de ogenschijnlijke schamelheid van dit gebaar van zelfkastijding verdampt & plaats ruimt voor een meer helder inzicht: al wie dit inferno heeft doorvochten, die is honderd, zo niet duizend man waard. Hij leeft verder na zijn dood tot beziling van nieuwe generaties. Orde kan maar herboren worden zo traditie blijft. De grond van elke traditie bestaat uit momenten van zelfverlooching, van leven-in-waarheid. Een louter geestelijk doorleven van een morele levensopvatting maakt haar essentie tastbaar & herbruikbaar. Het cerebrale is pas ondubbelzinnig herkenbaar als het materiële in totale involutie verkeert, als de ineenstorting volkomen is. Een louter ideëel gebaar moet worden gesteld doorheen een volslagen nederlaag. Dat is het, wat wij doen. Het is zeker niet, wat wij nog kunnen doen. 't Is van een onbeschrijfbare belangwekkendheid.



rolbaan

Het versterkte pantsergrenadierregiment trekt langs de rolbaan. In de verte neigt de zonneschijf naar de kim. Wollig oranje is ze, als verzamelt ze krachten om morgenochtend de zomer in te luiden met een eerste zweele hittegolf. Tussen de kasseien & de greppels stappen we, elkanders schouderbladen beladen met schietuig fixerend, somtijds de blik op oneindig gericht naar schijnbaar ontelbare hoofden die in een rusteloze cadans op & neer bewegen. Het lijken wel de kabbelende baren van kustwaters, verontrust door het wisselen van het tij. Aan de andere zijde van de brede heerbaan eenzelfde rij soldaten. Sommigen dragen hun staalhelm, anderen een veldmuts: de helm slingert dan achterloos aan de koppelriem & slaat een metalen marsritme tegen de cilinder met het gasmasker, de bajonet of de veldfles. Nog anderen marcheren blootshoofds, blazen & puffen & wrijven gereeld met hun zakdoek het plakkerige voorhoofd droog.

Op de kasseiweg komen met grote tussenafstanden halfrupsvoertuigen & vrachtwagens beladen met gewonden & vluchtelingen voorbij. Soms ook motormelders & auto's met officieren, nerveus naar de hemel blikkend onder hun pet, schuin op één oor zoals dat de mode is & blijft. Eénmaal lijkt het er op dat we een luchtaanval in het open veld zullen te verduren krijgen &—na martiaal belgerinkel & fluitsignalen, waarbij iedereen een goed onderkomen zoekt in greppels & achter taluds—gaat een gemotoriseerde luchtafweerbatterij met vier snelvuurkanonnen in stelling. Loos alarm! Onze jachtbommenwerpers keren laag over de akkers & het eikehakhout scherend naar huis terug. Het is een gemengd eskader van oude stortbombers & nieuwe gevechtstoestellen: ze wiegen bij het overvliegen met hun vleugeltippen om ons te groeten.

De drie pantsers die ons vergezellen komen met bruut kettinggeknars & bars motorengebrul op hoge snelheid tussen onze rijen door gereden & nemen dan een grote voorsprong. Ze bezetten het eerstvolgende belangrijke kruispunt om ons vrije doortocht te verzekeren. Telkens wanneer we ze bijhalen, blijven ze een tiental minuten achter om ons dan weer in te halen & voorbij te steken. Dit haasje-over duurt de ganse dag tot we de nachtkwartieren hebben bereikt. Een voorcommando regelt de opvang van de vijftienhonderd manschappen: als burgerkwezel uit vrees voor de naderende oosthorden ons niet welwillend genoeg zijn, dan brengen de drie vijfenviertigtonners alle angsthazen spoedig op andere gedachten!

Kort voor het gehucht waarvan de omliggende velden straks een kamp met slapende soldaten zullen herbergen halen vier halfrupsvoertuigen onze colonne in. Zonder te vertragen, zonder te groeten of beleefdheden uit te wisselen rijden ze tussen onze gelederen. Enkele wapenmakers dienen zich in de greppel te storten

om niet te worden aangereden, zo beslist & onverontrust door onze aanwezigheid rijden de pantserauto's ons haast van de weg. Het zijn politieke soldaten. Wreed is de aanblik van de wagens, verwoed beschoten & uitwendig deels zwartgeblakerd. De eenheid waartoe ze behoren is nauwelijks te identificeren. Vier soldaten met lange lokken los in de wind blikken ijzig voorwaarts in het voorbijrijden. Ik zwaai met mijn helm naar een getaande stormman op de eerste wagen, maar word geheel genegeerd. De kriegers zijn gans in zichzelf gekeerd, met gescheurde uniformen, zoals ik zie; camouflagenetten doorweven met meest leeggeschoten patroonkettingen zijn wild over het gevechtscompartiment gedrapeerd. Het tweede & derde voertuig zijn belegd met planken waarop drie rijen dik eigen gesneuvelden opgebaard liggen. Van enkele ongelukkigen wiegen de armen grotesk naast het pantsergewelf. De vingers van de doden zijn wit & breebaar als krijt, deels overdekt met donkere vlekken geronnen bloed. Ik verbleek, til mijn helm zwaar als lood weer op mijn hoofd & blik rouwend & triest neerwaarts. Monotoon & afgemeten leggen mijn Turijnse legerschoenen de ene driekwart meter na de andere af in de voetsporen van mijn kameraad. Ik overleg wie nu voor & achter mij had kunnen marcheren op weg naar het onvermijdelijke, maar een granaatscherf of een kogel op zijn weg vond. En dat sinds een half jaar harde, onafgebroken inzet!

Nephilim

Onze drie pantsers hebben de toegangswegen tot het gehucht hermetisch afgegrensd. Er valt geen levende ziel te bekennen. ‘Allemaal gevlogen! Ook de koeien, zwijnen & paarden!’ zo beweert een stoïcijns ogende veldwachter die ondervraagd wordt door de kolonel. De veldwachter wil blijven, ook als wij morgen weer vertrekken. Hij groet ons vriendelijk, geeft mij een knipoog in het voorbijrijden & verdwijnt op zijn fiets met een knijplamp in de deemstering. Er worden geen hoeves geforceerd om ons te slapen te leggen, we beloven ook de kerk niet als onderkomen te misbruiken.

Eén van de pantsersoldaten, een kleine, gebronste & goedlachse Sloveense onderofficier die met grote fierheid zijn zwarte uniform draagt & telkens met schalkse kwinkslagen vanaf zijn pantser & ook 's avonds in het bivak de goede stemming tracht te bevorderen staat somber een inventaris op te maken van de nog voorradige pantserafweergranaten & scherfprojectielen. In opdracht van de politieke soldaten? Wil men ons dan morgen nog op een frontsector inzetten? Op deze vragen haalt hij nietszeggend zijn schouders op & verwijst ons met een flukse hoofdwending door naar het pleintje voor de kerk. De geschutsloop wijst neerslachtig naar de aarde: de pantsersoldaten schrobben het geschut met een grote ronde borstel op een lange ra. Met vieren doen ze dat, met verbeten

gezichten. We omstromen de pantsers, het regiment kabbelt het gehucht langs alle kanten binnen: een grijsgroene invasie doorschoten met het roodbruine & mosgroene palet van splintertunieken. De terneergeslagen atmosfeer slaat in verbittering & treurig begrip om, wanneer achter de nederzetting de politieke soldaten hun doden ter aarde blijken te bestellen. Twee van hun pantserwagens staan op de bemoste kasseien voor het kerkje. Ik vervoeg enkele regimentsmakers die het deernisvolle tafereel achter het gebedshuis gadeslaan. Als ceremoniewagens flankeren de twee andere pantserauto's met hun ellendige last de vers gedolven graven. Intuïtief voelen we aan dat onze bijstand niet gewenst is: nauwelijks als soldaten herkenbaar bereiden ze met twintig kameraden eerst tientallen graven voor. Kisten zijn niet voorradig. Ondertussen worden berkenbomen geveld & omgevormd tot occulte symbolen die elk graf aan het hoofdeinde opsieren. Buitenaardse wezens of pestlijders? Martelaars? Hoogmoedig gunnen ze ons geen blik waardig. Allengs worden ze opgenomen in de nevel & de mistige damp die uit de wouden over de velden naar het dorpje kruip. De nacht treedt in, de kilte dringt zich op. Ik wil geen getuige zijn van het heidense ritueel & keer op mijn schreden terug naar mijn groep, die de tenten reeds heeft opgetrokken. Bij een vuur warmt men zich & gebruikt men het avondmaal. Onze sectie heeft zich tezamen met de zware machinegeweren voor de kerk gelegerd. Het bastion! Ik wend mij af van de halfrupswagens, weiger de onheilspellende ervaring van oogcontact met de groepsleider die als een sfinx over de toegetakelde wagens waakt.

avondmaal

De soldaten zijn moe van een dag marcheren naar zekere gevangenschap. Maar er is nog voldoende voedsel, warmte & kameraadschap: de soldateske sfeer is nog ongebroken, moet straks zelfs bestendigd worden in de kampen! Knikkebollend vallen de eerste grenadiers in slaap: gheeulen, opruimen, controleren of de karabijnen die aan rotten zijn opgesteld wel degelijk ontspannen zijn. Dan slapen.

Salvo's geweervuur rollen over de kleine stenen hoeves. Even veren kameraden recht, uitpuilende ogen al gericht naar de piramide waarin hun geweer is gehaakt. De gebalde knallen zoeken hun weg rond de hoge kerkmuren. De echo's vermengen zich met nieuwe, daverende salvo's; vaag is een rauwe stem te herkennen die de bekende bevelen afroept: 'Presenteer geweer! Doorladen! Vuur!' De politieke soldaten begraven hun gesneuvelden met soldateneer... Ja, zo hoort dat! Het is herkenbaar, toch ietwat geruststellend. Ik begeef mij naar mijn tent & tracht de ijzingwekkende rilling die mij alsnog aangrijpt te ontkennen. De sfinx is van zijn wagen verdwenen, het duister omgeeft de doodstille pantserauto's & transformeert hen in onaanraakbare sarcofagen.

Ik kan de slaap nauwelijks vatten. Ik woel & keer in mijn kleine tent tot ik ten langen leste besluit mijn hoofd onder het tentzeil uit te steken om het te laten afkoelen. Wellicht moet ik zo toch een koortsachtige waaktoestand hebben ingewisseld voor een droomloze, oppervlakkige slaap. Een verdoving. Dan, veel later: een harde, langgerekte knal doet mij reflexmatig opspringen. De eindeloze stilte die mij wellicht de slaap alsnog wist op te dringen wordt uitermate bruusk verscheurd. Mijn sprong rukt mijn tent uit de grond, de dekens ontvalLEN mijn halfnaakte lichaam. Rond een nagloeind vuur zie ik reeds makkers naar de wapens benen, anderen roepen luid, maar nog slaapdronken wat er wel aan de hand mag zijn? Na de reflex het instinct: wat er ook gebeurt, het is in de kerk! In vier, vijf stappen ben ik bij de zijdeur van de grote kerkpoort. Met geweld duw ik ze open: los! Het portaal is donker, ik stoot de binnendeur open & bevind me in middenbeuk. Opgestapelde bidbanken & kerkstoelen barricaderen een vrije loop naar het altaar & de crypte. Een wakkeld schijnsel van kandelaars slaat tegen het gewelf omhoog. Ras spoed ik mij langs gebeitelde passietafereLEN naar voren. Daar, daar! Het tafereel breekt mijn geestesweerstand totaal. Ik sla onverbiddelijk tegen de koude kerkvloer & blijf zo verlamd & onmachtig liggen in de opgeruimde, geordende leegte van een opgegeven parochiekerk. Twee leegbloedende lichamen op het altaar: de verstilde gruwel spleit de eigen trots kennis te dragen hoe het grote gebaar bescheiden gesteld wordt. Ik wil mijn ontsteltenis uitschuwelen, maar de slag op de ijskoude tegels maakt van mij een vegetatief wezen, ik krijg geen woord over de lippen. Daar stormen gewapende mannen binnen, met ontblote bovenlichamen, karabijnen in de knuisten & verschrikt rondblikkend... Tot ze eerst mij weten liggen, omzichtig aan mij voorbijschreiden, maar bij het naderen van het altaar evenzeer door de benen gaan & verpletterd neerzijgen, de rug tegen een kerkzuil, het geweer tussen de benen. Slechts minuten later durft een luitenant, het pistool in de hand, de laatste tien meter overbruggen. Twee schildwachten volgen hem behoedzaam, hun laarzen kraken op het witte zand dat in het kaarslicht afsteekt tegen de donkerbruine vloertegels. De handen van de officier beven, als hij zich vergewist van de dood van de twee soldaten die zich op het altaar hebben gezelfmoord. In zijn lange mantel, een kamerjas op dit nachtelijke, kille uur, draait hij zich naar ons om. De kandelaars flakkeren vervaarlijk, twee staan er opgesteld op het altaar. Alle kaarsen zijn ontstoken, enkele moeten reeds gedooFD zijn, andere kaarsen gloeien zo geweldig op dat ze de enorme rijksvlag die van de crucifix neerhangt & als een wandtapijt op een barokschilderij weelderig over het altaar golft dreigen te ontsteken. Tussen Ons Heer & Zijn kruis is een lange officierssabel gestoken... waaraan het vaandel is

opgehangen. De luitenant spreekt mat, haast binnensmonds: ‘Ze hebben elkaar door de slaap geschoten. Wikkel hen in de vlag & begraaf hen. Snel.’ Zelf neemt hij de kandelaars weg, stelt ze op aan de poort, waar de tocht al snel het merendeel der kaarsen dooft. Men bekomert zich ook om mij, sleept mij weg uit het kerkgebouw & met brandewijn poogt men weer leven in mij te krijgen. Langzaam keert besef van tijd & ruimte weer. Ik word blijvend overmand door het gebaar dat de twee politieke soldaten door & voor elkaar stelden. De Christus met zijn magere benen & doorslagen voeten in de rijksvlag lijkt een macabere Verrijzenis. Pasen! Ja, Pasen is het net geweest!

124

radeloosheid

De verterende, reinigende vlammenzee zal niet gedooft worden alvorens de pokdalige lelijkheid van de favella’s voorgoed is weggevaagd van onze planeet. De verzuurde & onvruchtbare bewoners van de verkrotte nederzettingen zijn gedurende onze afwezigheid hoogbejaard geworden. Ze huizen in de broeiplaatsen van intellectualistisch gedaas, van eeuwige rancune om de loutere afgunst. De eigen onkunde & gebrekkgheid moeten worden toegedeckt met nieuwsoortige termen & concepten, die het bloed verhinderen te kruipen waar het volgens onze opvattingen rechtop & fier zou moeten vooruittreden. Zij geloven niet langer in het eigen grote gelijk. Ze hebben proefondervindelijk mogen vaststellen dat hun opvattingen, vooroordelen & duale theorieën hebben geleid tot geestelijke dorheid & stoffelijke armoede. Onbeholpen & verdwaasd betreuren zij het falen &—vooral—hun naïviteit, het lichtgelovige enthousiasme de volmaakte mens te ontwerpen & te ontwikkelen tot de koning van het einde der geschiedenis. Enkel over het verdwijnen van de reactie van het aanschijn der aarde zijn zij nog te spreken: dat heeft de beeldenstorm dan toch kunnen bewerken? De Zonnekrachten lijken wel volmaakt weggewist, weggetoverd door de Rede. Sommige kluizenaars beklagen zelfs dat zij moeten vertoeven in de woestenij van systematische argumentenverschraling. Heimwee kennen zij niet, maar een vaag gemis naar de confrontatie met wat barse, maar ontegenzeggelijk orecht idealistische jongemannen & hun geestelijke leiders tekent hen toch. Er is niets meer om voor te vechten! En nu het te realiseren valt, blijken de theorieën niet te werken. Welk een bittere ontgoocheling! Doch schijn bedriegt: onuitroeibaar is immers de Traditie.

En dan? Ja, dan verschijnen wij, aanvankelijk nog met verkenners in de nacht die de tekens van de Tijdswende rondstrooien. Tekens: niet van wraak, maar verlossing van het land, ons land, het land dat wij kennen & dat ons wil, omdat het ons in onze organische én geestelijke volheid voelt & liefheeft. De verkenners ontsteken ook de vuren, die de listige asceten niet slagen te blussen.

lava

Onze cohorten hakken er niet op in, neen, zij verbreken eerst de loden stilte die over het land hangt. Muziek moet zijn! Gildetrommen & natuurtrompetten verbreken de doodsomklemming waarin het land is gevat. Het ordewoord luidt: ‘De boeien lost, de banden breekt!’ Ja, zo moet ge te werk gaan: getuig trots van de ene waarheid die ondeelbaar & homogeen als viscose lava een vuurberg afkruipt! Zo worden woorden & tonen van eenvoud, de klare klaroenstoten van onze signalmuziek, de nieuwe Verlichting. Een Verlichting die geen ontzieling is, maar een betovering betekent van de natuur & de mensen. Een Dageraad van Tover. ‘Ontmenselijking! Ontvolking!’ schreeuwen we de kluizenaars tegemoet, ‘Gespuis!’ En zij worden door de aarde opgesloktd of worden transparant & verdampen in het zicht van de aanrollende lavamassa, die de Eerste Verschijning van de krachten der reactie is. Zelden is de feitelijke confrontatie van een kluizenaar met de lava, laf gaan de meeste valse profeten op de loop, maar veelal komen ze om daar schaduwen zich afscheuren van hun nietszeggende meesters. Zo is de schande voor alles & iedereen plots klaar & helder: de zon is weer heer & meester & doorsteekt met harde stralen de schriele heremietenbende. Hoopjes stof, daarin veranderen zij. Waar & recht geboomte zwelt massief, zoals het niet gepijnigd, maar gestreeld & gevoed wordt door de zonnekrans. Het behoudt een schaduw achter zich, staat er zelf pal voor. Tot ter dood, door te durven & te slagen in het leven als opgave. En de dood: rechtop!

De Tweede Verschijning is de volle glorie van onze trommen, hoorns, trompetten & pennoenen. In gelijktred marcheren wij door het land, doorkruisen het van noord naar zuid & van oost naar west. De warmte die van ons gebaar uitgaat doorbreekt boven onze hoofden overal het karakterloze lichtgrijze wolkendek, doet de zon doorbreken. De gezapige schapenwolkjes vluchten achter onze rijen. Daar verdichten & verduisteren ze tot vervaarlijke onweerswolken, die de laatste fase van onze alchemische transformatie bewerken.

regendans

Sonate voor vierentwintig natuurtrompetten in drie koren & trommen! Geschal & gedreun! Pennoenen & vendels maaien door de hemel, ordenen de dreigende stormwolken in ’t gelid, ten aanval bereid & toegerust met miljoenen regenvaten munition: onmetelijke voorraden onweersdroppels & vuistgrote hagelstenen.

Krakend weerlicht! Donder! Onweer! Woedende stormwind gevuld door neergeselende stortvlagen een zondvloed gelijk. Asse slaat neer, wordt bijeengespoeld, verzamelt zich op het laagste punt &... wordt vergeten.

125

Vergetelheid als belofte voor nieuw, zuiver, recht leven. Donkere onweerswolken worden door de bergspitsen geprikkeld tot het uitstorten van levenschenkend water over de verschroeide valleien. Goddelijke bevuchting! De regenwind waait, huilt: alchemische omslag van gesmolten onreinheid in nieuwe orde, lagere orde, maar toch, alsnog betekent dit een zege.

De branden worden geblust, kissen uit: niets blijft over dan een zwarte, zware aarde, goddelijk beloftevol in haar homogeniteit & onpeilbaarheid. Wat is haar aard, wat zal eruit voortkomen? Ons louterende optreden is geschiedenis: treden wij terug tot de voet van het bergmassief om door afstand te bewaren ruimer deel te hebben aan de opwaartse act in de natuur, aan de terugkeer van de moraal & de orde in de wereld.

schouwspel

Wij kijken toe & zien hoe het daagt in het oosten, hoe het inderdaad morgen wordt. Naarmate de zon aan de einder opgloort, verbreekt een eerbiedig ontzag even ons stilzwijgen, dat alras versmoord wordt in stomme fascinatie voor het wonder. Echt licht: hoe schoon, hoe eerlijk!

Spreekt dan de eerste het woord, de tijd vertraagt zich oneindig. De zon staat nu gans boven de kim. Even lijkt het alsof zij loodrecht zal blijven stijgen, doch, al buigt zij af, stijgt zij de eerste graden van een grote kromme zuidwaarts de hemel in: reeds is in de gewone orde der dingen de kamp tegen de wanorde alweer begonnen. Mensen zijn wij opnieuw, wij zijn leeg & uitgeput, onze Verschijningsvorm lost zich op. Zo keren wij allen huiswaarts, elk van ons naar de vallei waar hij door afstamming & karakter thuishoort. Als levenselixir nog stroomt in woeste watervallen smeltwater van de bergen het dal in, verdinkt het eerste onkruid dat op de assegonden al opscheet, alvorens wij met werktuigen toegerust & gloeiend bezield voor onze taak ter ontginning verschijnen. Het bruist & kolkt als wil het zee zijn & overstroomt de drassige vlakte. De neergeregende as wordt weggewassen, zo zoekt het smeltwater zijn weg zeewaarts. In de pekel van de oceaan worden alle sedimenten van het louterende vuur aan een orkaan van transformerende krachten onderworpen. Zij worden getemd tot zij diep in de zeebodem begraven worden & slechts de herinnering dienen aan het kosmische einde dat zich een stap dichter heeft geworsteld. Herinnering aan de toekomst: 't is pas zinvol het te bespreken in ware termen zo men de dialectiek van het energetische verval overheen de tijd van het Zijn door het worden doorziet. Voorwaar: elke nieuwe orde is baanbrekend in zijn toegift aan de ultieme catastrofe.

Toch weze het wonder dat er nog telkens een orde mogelijk is. De strijd is ondankbaar, maar nodig. Het is immers pas indien de Schepping uitdooft & niet



eensklaps catastrofaal implodeert dat de berusting in God van de sedimenten van strijd mogelijk is. Slechts door deze moedige kamp wordt Schepping door zelfverlooching in de materie telkenmale mogelijk. Idealisten bekomen Scheppings zachte landing in God.

nederlaag

De begrafenis van de twee politieke soldaten heeft nog dezelfde nacht plaats. Ze worden samen begraven onder één kruis, gewikkeld in de rijksvlag, elkaar voorgoed nabij in de zuiverheid van de keuze voor de dood in het licht van het onafwendbare: een vernederende krijgsgevangenschap. De andere politieke soldaten zijn allen verdwenen. Van hen is geen spoor meer te bekennen. De graven van de gesneuvelden zijn haarscherf afgelijnd & vormen een manende falanx. Op elk graf is de staalhelm van de soldaat bijgezet. De vier hoeken van de erebegraafplaats zijn afgezet met hoge berkenstammen met ontstoken vuurschalen. Bij het opstaan branden ze nog; de schildwachten hebben ze ongemoeid gelaten, ondanks het gevaar dat lichtschijnsel bij nacht betekent. Maar het is rustig: 's nachts was zelfs geen geschut te horen, pas in de loop van de ochtend dreunt het dof in het noorden. Bij het opbreken besluit de kolonel de vier pantserauto's in brand te steken. De grenadiers slikken hun commentaar in. Elk bijkomend gemotoriseerd transport is toch welkom? Maar de beslissing van de kolonel is psychologisch gemotiveerd. En zo wordt dit na een korte mededeling via de onderofficieren ook begrepen & gewaardeerd. Dit incident heeft nooit plaatsgevonden... Onze laatste dagmars verloopt weer haasje-over met de drie pantsers. Onze Sloveense kameraad lijkt thans niet louter zelfbewust, maar ook indringend naar de hoofdjes op zijn kraagspiegels te blikken. Als ik hem er 's middags over aanspreek, glimlacht hij gram: 'Zwijg er toch over!'

Zo stappen wij dan voorbij & niet anders dan in rijen van vier: in volledige gevechtsuitrusting rukken we energiek toe op de kazernehof, waar één van 's vijands vlaggen hoog in de mast machtig getuigt van het voldongen feit der onvoorwaardelijke capitulatie. Alles is opgeblonken & keurig. Geen moeite is getroost om de schijn te wekken als rukken we voor het allereerst in 't veld. Ordevolle schittering! Maar: de overgave is een poort met januskop naar 't herstel van het vaderland, wrede & beloftevol moment tezelfdertijd. Wijzigen de levensbeschouwelijke omstandigheden waarin nagedacht & gearbeid kan worden zich wellicht voorgoed, zo moet niettemin onze wil & ons karakter aan de ziel van het volk nogmaals levenskracht doen ontvloeien.

'Een lied!' De cadans van het bespikkerde schoeisel davert, synchroniseert zich in luttele ogenblikken. 'Twee-drie-vier...' De laarzen & legerschoenen stampen anapesten uit de kasseien, uit het straatbeton, doen ze opgalmen tegen de grauwe

gevels van het industiestadje. De compagnie marcheert, wordt opgenomen in een ritmische gelijkklank onder de gouden avondzon. Het lied veegt de straat schoon van het lage, grauwe gespuis, dat de goden eerst nog vermetel & misprijzend in het gelaat waagde te blikken; nog zingen we, als we in carré rondom de kazernehof staan aangetreden & onze wapens temidden op een hoop zijn gestort, aan de voet van 's vijands vaandel.

verinnerlijking

Een soldaat kan verscheidene redenen hebben om de orde in zijn geregeld, gemillimeterd bestaan te laten varen. Veelal wordt zulk verzuim meedogenloos de kop ingedrukt door het officierenkorps. Zo een legerapparaat een extrinsiek belang dient & niet een ideële orde die in & door zich gehandhaafd wordt, dan zet zowel in de nederlaag als in de overwinning de verleiding zich vast te verbeesten. Rancuneus door barbarij de eigen ondergang wreken of in een orkaan van plundering & brandschatting verdoving scheppen voor 't eigen falen: het zijn de goedgekende voorbeelden van munitende legers die volkeren, staten of beschavingen in ontbinding dienen. Als dan toch nog eens het pleit in het voordeel wordt beslecht, als dan vette buit wordt binnengehaald, dan ontaardt de jolijtvolle zegevreugde merkwaardig snel in een onderling koppenstallen. Het blijft zelden bij een liederlijke totaalconsumptie van de overwinning, hoe driftmatig & dus moreel laakbaar dit ook zij & tekenend voor de moorddadige excessen waarheen zulke legerbenden in hun zegeroes kunnen afglijden.

Ware grootsheid toont zich in de nauwgezette zelfdiscipline van alledag, ongeacht overwinning of nederlaag. Tot deze zelfdiscipline behoort vanzelfsprekend ook de houding die men gestalte geeft in het appreciëren van zege of mislukking. Nu, beide zijn wezenlijk hetzelfde. Of overwinning of nederlaag, ze horen beide de onmiddellijke ervaringswereld toe van de aristocratische krijger. Elk heeft zijn particuliere betekenis, waarbij de nederlaag een groter belang wordt toegedacht. Immers, elke overwinning is slechts tijdelijk, is louter schijn. Is zelfs veelal uitzonderlijk. In de materiële wereld is de ervaring van de nederlaag eerder frequent als is evenzeer het inzicht dat zo geen diepgeworteld verweer tegen verval bestaat hoegenaamd geen nederlagen zouden worden geleden—noch zeges behaald. Vechten tegen verval & chaos, af & toe triomferen & veelvuldig onderuit worden gehaald: de ongelijke, zogenaamd oneerlijke verhouding tussen beide heeft een zin. De zin van elk lijden ligt in de harde kamp die tegen deze verstoring gevoerd wordt. Zo bevecht men een spirituele vrijzone die de Schepping minder voorspelbaar maakt in haar involutieve neergang: kampen is de veelvuldigheid, de verscheidenheid van de Schepping uitdiepen & aldus een transcendent Godsgericht aangrijppingspunt doen ankeren waarlangs rechtlijnige overlevens &

dweperige martelaars gelijkelijk de eeuwigheid binnentrede, zij het een Elyseum of 't Walhalla. De enige voorwaarde is de belijdenis van de ononderhandelbare voorrang van de ondeelbare geesteswaarheid op elke transformatie in de materiële dimensie. Orde in 't kleine als in 't grote handelen is het belangrijkste correlaat dat overeen de verstilde sublimatie van zege evenals faling weer tot vermeld primaat van geest op stof weerkeert. Gestold krijgersvuur in 't heldere ijs van het cerebrale *perspicere* is het verharde icoon waarheen *morituri* opleven. Orde, zuiverheid, stiptheid & zelfbeheersing zijn geen vervelende kleinburgerlijke fixaties. Neen, het zijn de uiterlijke verschijningsvormen die uitgelezen adeldom voorbereiden op het treffen met de dood. Zegeviert de dood over ons lichaam, zo verliest hij de strijd ten gronde waarin wij in nette slagorde het voorafgaan van geest op stof tot in het ultieme treffen bestendigen.

T.C.

Nummer VI

zomer CIC.CIC

HANS J.VERBOVEN	DU ADLER MEIN	7
.....	SYMBIOSE	8
.....	ADVENTUS	9
.....	BALLINGSCHAP	10
COLYA	LICHTDRAGER	12
LODEWIJK MEYDELRANCQ SOLZEN	IDEE & KARAKTER	13
CHRISTOPH MOONEN	BEVROREN VUUR	67
COLYA	PROFEET	68
JULIUS LANDQVIST	TEMPVS VENIT SPIRITVS	69
HANS J.VERBOVEN	VERLOREN POST	72
.....	MANFRED	73
CHRISTOPH MOONEN	ANKERPLAATS	87
.....	NACHTWACHT	89
COLYA	UITTOCHT, ZIJ ZULLEN KOMEN,	93, 98
.....	IN FAVILLA	100
CHRISTOPH MOONEN	EX FAVILLA	101
LODEWIJK MEYDELRANCQ SOLZEN	WOUDKAMP	102
THUYSWAERDT CROMHOORN	STORM	103
COLYA	STORM, GIFGROEN, ROLBAAN, ...	107, 111, 119
.....	SEDIMENTEN VAN STRIJD	127

Van Nu & Straks

Literair-filosofisch kunstentijdschrift. Derde reeks, tweede jaargang, nummer VI (zomer twintighonderd): tweede, verbeterde druk. www.van-nu-en-straks.be info@van-nu-en-straks.be —— Een abonnement beloopt vier nummers. Het leesgeld bedraagt € 50. Voor het steunabonnement betale men € 87. Studenten betalen slechts € 27. Men kan intekenen op het abonnement door overschrijving van het leesgeld op rekeningnummer 230-0600139-20. Voor Noord-Nederland: Rabobank 1038.47.308. Losse nummers zijn te verkrijgen bij de betere boekhandel of op schriftelijke aanvraag aan € 12,5.

Van deze uitgave werden een eerste maal driehonderd nummers gedrukt bij drukkerij Overloop te Wilsele. Deze tweede, verbeterde druk werd getrokken op tweehonderd exemplaren, waarvan tien op Oud Hollands, genummerd van I tot X, en kunstig gedrukt door Colya op de persen van drukkerij Latré te Aalter in de nazomer van twintighonderdeneen.

De medewerkers worden verzocht hun bijdragen op schijf of met elektronische post in te zenden. Het werk moet steeds vergezeld zijn van naam & adres, gedagtekend & met een veelzeggende titel benoemd. Inzending staat gelijk met de toestemming de schriftuur een zeldzame keer in te korten of op te delen, te verbeteren waar nodig & af te drukken in het tijdschrift. Gebeurlijke veranderingen worden voorafgaandelijk aan het verschijnen ter goedkeuring aan de inzender bezorgd. Elke bijdrage moet geschapen zijn door een schepper die op 't moment van scheppen de uitgave slechts in *Van Nu & Straks* voor ogen had. Het bestuur aanvaardt enkel scheppende bijdragen die oorspronkelijk zijn & nieuw & nog nooit eerder werden uitgegeven. Ingezonden kopij wordt niet terugbezorgd. Gelieve zich voor alle administratieve zaken te richten tot de verantwoordelijke uitgever: Lodewijk Meydelrancq Solzen, Mechelsestraat 202 te Leuven.